

M A R M A R A
Ü N İ V E R S İ T E S İ
K A D İ N V E
T O P L U M S A L
C İ N S İ Y E T
A R A Ş T I R M A L A R I
D E R G İ S İ
J O U R N A L O F
W O M E N A N D
G E N D E R S T U D I E S

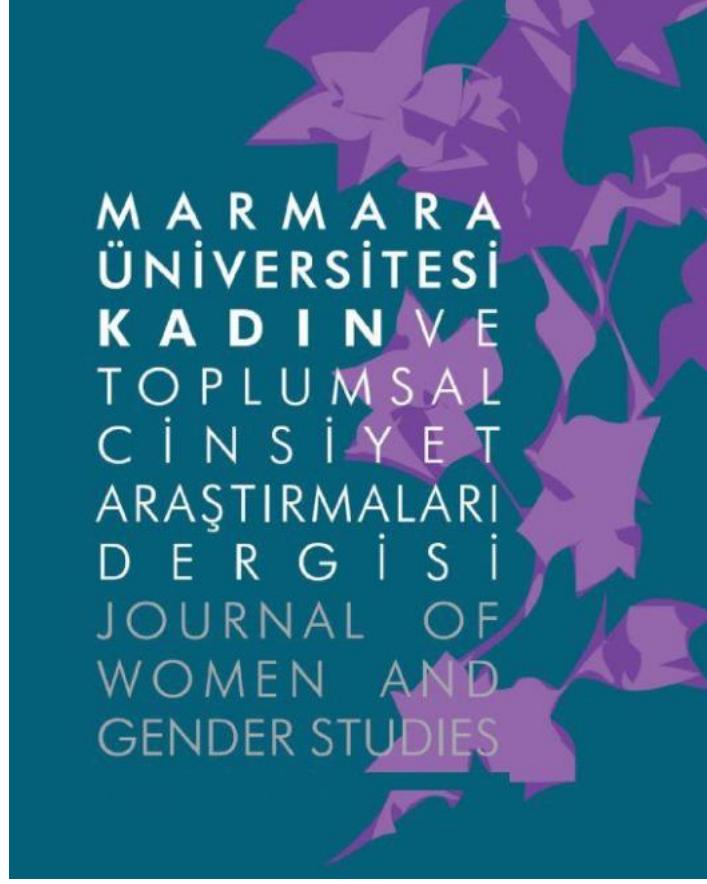
MARMARA
ÜNİVERSİTESİ

Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi

Aralık 2023 : Cilt 7 (Sayı 2)

e-ISSN : 2587-2990

Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi

Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi, Temmuz ve Aralık olmak üzere yılda iki kere Dergipark platformu üzerinden yayımlanan Uluslararası Bilimsel Hakemli bir dergidir.

Marmara University Journal of Women and Gender Studies

Marmara University Journal of Women and Gender Studies is an International Refereed Scientific Journal published biannually in July and December via JournalPark (Dergipark) platform.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mukatcad>

EDİTÖR / EDITOR

Prof. Dr. Fatma AYANOĞLU (Marmara Üniversitesi)

Doç. Dr. Ali Murat KIRIK (Marmara Üniversitesi)

EDİTÖR YARDIMCISI

Dr. Öğr. Üyesi Selim Beyazyüz (Düzce Üniversitesi)

DANIŞMA KURULU / CONSULTATIVE COMMITTEE

Prof.Dr. Erişah Arıcan (Marmara Üniversitesi)

Prof.Dr. Sebahat Deniz (Marmara Üniversitesi)

Prof.Dr. Mehveş Tarım (Marmara Üniversitesi)

Prof.Dr. İsmail Taşpınar (Marmara Üniversitesi)

Prof.Dr. Aypar Uslu (Marmara Üniversitesi)

Prof.Dr. Göksel Ataman (Marmara Üniversitesi)

Doç.Dr. Yeter Demir Uslu (Medipol Üniversitesi)

Prof.Dr. Deniz Börü (Marmara Üniversitesi)

Doç.Dr. Elif Haykır Hobikoğlu (İstanbul Üniversitesi)

Doç.Dr. Figen Yıldırım (İstanbul Ticaret Üniversitesi)

Doç.Dr. Andan Ertemel (İstanbul Ticaret Üniversitesi)

Prof.Dr. İbrahim Pınar (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Cem Cüneyt Arslantaş (İstanbul Üniversitesi)

Prof.Dr. Işıl Pekdemir (İstanbul Üniversitesi)

Prof.Dr. Sedefhan Oğuz (Yeditepe Üniversitesi)

Prof.Dr. Uğur Yozgat (Kıbrıs Arkin Üniversitesi)

Doç.Dr. M. Lütfi Arslan (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Fatma AYANOĞLU

Doç. Dr. Ali Murat KIRIK

WEB & EMAIL

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mukatcad> & [muratmilef@gmail.com](mailto:мурatmilef@gmail.com), fsisman@marmara.edu.tr

* İsimler alfabetik sırayla dizilmiştir. / Names are listed in alphabetical order.

YAYIM İLKELERİ

Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi'nde özgün araştırma ve inceleme makalesi, derleme makaleler yayımlanır.

Dergide yayımlanan tüm yazıların ilmi ve fikri sorumluluğu yazarına aittir.

Yazıların, başka bir yerde, farklı bir dilde dahi olsa yayımlanmamış olması gerekir.

Yayımlı teklif edilen yazılar, yayın kurulu tarafından incelendikten sonra hakeme gönderilir ve iki hakemin onayının alınmasıyla yayımlanır.

Yazıların yazım dili, yabancı dilde yazılanlar hariç, Türkiye Türkçesi olmalıdır.

Yazıların sayfa sayısı, metin ve levha olarak 30 sayfayı geçmemelidir.

Yayımlanan makaleler, Yayın Kurulu'ndan izin alınmadan kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz ve çoğaltılamaz.

İçindekiler/Contents

Ahmet Can- Dilek Can- Volkan Yavaş

Estetik Emek Kavramına Dair Akademik Çalışmaların Bibliyometrik Analiz Yöntemiyle İncelenmesi
(2000-2021).....1-20

Kübra Merve Atlı- Öznur Tulunay Ateş

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Dair Yapılan Çalışmaların
İncelenmesi.....21-36

Sevgi Tiryaki

Ekşi Sözlük Kullanıcılarının Kadına Şiddeti Önlemeye Dair Çözüm Önerilerinin
Analizi.....37-64

Saadet Tıkaç- Özlem Özkal

The Visual Representation of Women in Serveti
Fünûn..... 65-93

Elanur Köse Kızır

“Kadınlar ve Perestroyka” Adlı Kitap Üzerinden Sovyet Kadınlarının Sorunlarını Okumak (Kitap
İncelemesi).....94-104

ESTETİK EMEK KAVRAMINA DAİR AKADEMİK ÇALIŞMALARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZ YÖNTEMİYLE İNCELENMESİ (2000-2021)

EXAMINATION OF STUDIES RELATED TO THE CONCEPT OF AESTHETIC WORK BY BIBLIOMETRIC ANALYSIS (2000-2021)

Ahmet CAN¹ Dilek CAN² Volkan YAVAŞ³

ÖZ

Bu çalışmada estetik emek konusunda yabancı yazında bulunan çalışmaların incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında Scopus, Web of Science veri tabanlarındaki dergilerde yayınlanan ve çalışma başlığında “Aesthetic Labor”, “Aesthetic Labour” olan makale, bildiri ve kitap gibi bilimsel yayınlar doküman incelemesi tekniği ile analiz edilmiştir. Web of Science veri tabanında 181, Scopus veri tabanında ise 168 adet bilimsel çalışma en çok atıf alan çalışmalar, yıllara göre atıf sayıları, anahtar kelime analizi, başlık ve özet analizi, yazarlar arasındaki ilişki analizi, yazar ve dergi bilgileri, ülkelerin yayın sayıları, yıllara göre yapılan yayın sayıları, çalışma türleri, yayın yapılan dergiler ve etki faktörleri, en üretken yazarlar gibi çeşitli bibliyometrik göstergeler açısından incelenmiştir. Çalışma bulgularına göre estetik emek alanında en çok atıf alan çalışmalar, en çok alıntılanan yazarlar, en çok alıntılama yapılan yıl, en çok çalışma yapılan ülkeler, en çok çalışma yapılan tür ve dergiler ve öne çıkan anahtar kelimeler analizlerle ortaya konulmuştur. Çalışma ile ilgili yazında estetik emek ile ilgili yapılan çalışmaların analiz edilerek örgütsel davranış alanında çalışma yapacak araştırmacılara bilgi verip yol gösterebilmek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Estetik emek, bibliyometrik analiz, atıf analizi.

ABSTRACT

This study, it is aimed to examine the studies in foreign literature on aesthetic labor. Within the scope of the study, scientific publications such as articles, papers, and books with "Aesthetic Labor", and "Aesthetic Labor" in the study title and published in journals in Scopus, and Web of Science databases were analyzed by document analysis technique. The data set of 181 scientific studies in the Web of Science database and 168 in the Scopus database, the most cited studies, the number of citations by years, keyword analysis, title, and summary analysis, relationship analysis between authors, author, and journal information, number of publications in countries, The number of publications by years, types of studies, journals and impact factors were examined in terms of various bibliometric indicators such as the most productive authors. According to the findings of the study, the most cited studies in the field of aesthetic labor, the most cited authors, the most cited year, the most studied countries, the most studied genres, journals, and prominent keywords were analyzed. It is aimed to provide information and guide the researchers who will work in the field of organizational behavior by analyzing the studies on aesthetic labor in the literature related to the study.

Keywords: Aesthetic labor, bibliometric analysis, citation analysis.

¹ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Dalaman Sivil Havacılık Yüksekokulu, İşletme ABD, ahmetcan@mu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9016-5893

² Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Dalaman Sivil Havacılık Yüksekokulu, Havacılık Yönetimi ABD dilekkozsoy@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9867-4163

³ Ege Üniversitesi, Havacılık Meslek Yüksekokulu, Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği volkan.yavas@ege.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4237-6386s

Sorumlu yazar / Corresponding Author: Ahmet CAN, e-posta: ahmetcan@mu.edu.tr

Gönderilme /Submitted: 16.10.2021 **Kabul/ Accepted:** 28.03.2023

1. Giriş

Küreselleşen dünyada örgütlerin rekabet edip hayatta kalabilmeleri için rekabet avantajını sürdürülebilir kılmaları gerekmektedir. Estetik emek kavramını son yıllarda ön plana çıkaran gelişmelerin başında hizmet sektörünün yaygınlığı ile rekabet avantajı elde etmede bu kavramın etkinliği gelmektedir (Seçer, 2016). Hizmetler sektöründe oluşan büyüme ve beden metalaşması üzerinde anlamını bulan bu kavram, günümüz tüketim toplumunda kişilerin ürünlerin pazarlanması ve satışında, çalışanlarında birer tüketim nesnesi olarak metalaştırılmalarının aracı olabilmektedir (Başçı, 2019). Bir örgütün estetik emeği kullanmasının, benzersiz bir kurumsal imaj yaratılmasına ve müşteriler çekilmesine yardımcı olabileceği belirtilmektedir (Tsauro, Luoh ve Syue, 2015). Ayrıca çalışanların estetik özelliklerinin şirket imajının yaratılmasında ve satılan ürünlerde dikkat çekmek için kullanılması söz konusu olabilmektedir (Başçı, 2019).

Çalışanlar açısından bedenlerini ön plana çıkarmaları için yeni gereklilikler olarak ifade edebileceğimiz estetik emek çalışanların akıl ve duygularıyla beraber bedenleri (dış görünüm) üzerinde hâkimiyet kurmaktır (Seçer, 2016). Örgütlerde; yüzün ve bedenin biçimi, kıyafet, jestler, mimikler, aksan ve ses

tonu gibi duygularla doğrudan ilişkisi olmayan karakteristik unsurlara karşılık gelen estetik emek olgusu yoluyla örgütsel başarıya (daha fazla müşteri çekerek, var olan müşterileri memnun ederek ve kurumsal imaja destek vererek) katkı sağlanması hedeflenmektedir (Başçı, 2019).

Estetik emek, hizmet sektöründe gittikçe daha fazla kullanılan ve görünüşlerine göre çalışanları işe alma uygulaması olarak ifade edilmektedir (Mears, 2014). İyi görünme ve ses tonu gibi estetik emek sergileyen çalışanların çok sayıda yüksek ücretli müşteri çekme eğiliminde oldukları iddia edilmektedir (Tsauro, Luoh ve Syue, 2015). Estetik emek, önceden tasarlanmış yönetim direktiflerine dayalı olarak hizmet sağlayıcıların fiziksel görünümünü kontrol etmeyi ifade etmektedir. Estetik emek öncelikle insanın fiziksel görünümünün yönetilme biçimine odaklanmaktadır (Pounders, Babin ve Close, 2015).

Çalışmada estetik emek konusuna dair bibliyometrik analiz yapılmasının gerekçeleri; kavramın güncel olması, yerli yazında estetik emek kavramı ile ilgili sınırlı sayıda çalışma olması, estetik emek kavramı ile ilgili alandaki boşlukların tespit edilerek bundan sonraki süreçte yapılması planlanan çalışmalar için yol haritası ortaya çıkarılmak istenmesi olarak sıralanabilir.

Bu çalışmanın amacı, estetik emek kavramı hakkında yabancı yazının analizini yaparak örgütsel davranış alanında çalışma yapacak araştırmacılara bilgi sunabilmektir. Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Çalışma hakkında genel bilgilerin sunulduğu giriş bölümünü takiben ikinci bölümde araştırmanın kavramsal çerçevesi çizilmiştir. Üçüncü bölümde çalışmanın yöntemi hakkında bilgi verilmiş, dördüncü bölümde araştırmanın bulgularına yer verilmiştir. Son bölümde ise sonuç bölümü aktarılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Günümüz işletmecilik anlayışında, özellikle hizmet sektörü çalışanlarında, çalışanların bedenlerine ilişkin görünümleri müşteriler üzerinde pozitif bir etki yaratma ve sunulan hizmetin kalitesi ile satın alınabilirliği konusunda beklentileri arttırma amaçlı olmaktadır. Tüketiciler ile direk temas halinde olan çalışanların fiziksel görünümü, hizmet sunumunda bütünleştirici bir faktör haline gelmiş bulunmaktadır (Çetin, 2009: 80). Yine günümüzde, özellikle hizmet sektöründe yalnızca işin nasıl yapıldığına değil kim tarafından yapıldığına da önem vermeye başlanmış ve çalışanların estetik özellikleri işletme imajının bir parçası haline gelmiş bulunmaktadır (Aslan ve Keskin, 2008: 12). Yani hizmet sektöründeki çalışanlar için duyguların, tutumların,

davranışların ve bedeninin “müşteri memnuniyeti” bakımından kontrolü, işin çok önemli bir bileşeni haline gelmiş bulunmaktadır (Özkaplan, 2015: 15).

Günümüz hizmet sektörü işletmeleri çalışanlarından birtakım fiziksel ve estetik özelliklere sahip olmalarını beklemektedir. “Yumuşak beceriler” şeklinde ifade edilen beceriler çalışana ait fiziki özellikler, tutumlar, davranışlar, ses tonu ve aksan gibi özellikler olarak tarif edilmektedir. Söz konusu beklentiler personelin işe alınış aşamasından itibaren kaderlerini belirlemekte ve beklenti özelliklerini karşılayan çalışanların sektörde yer edinmeleri ve rekabette öne geçmelerine olanak sağlamaktadır. Örgütlerin çalışanlarından bekledikleri insan ve insan bedenine ait dış estetik olgular giderek günümüz işletmecilik anlayışının içerisindeki yerini güçlendirmektedir. Bu noktada işletmecilik ve pazarlama, estetik emeğin en önemli uygulama alanları olarak görülmektedir. Yumuşak becerilerin örgütlerin markasına uygun hale getirilmeleri amacıyla değiştirilmesi, metalaştırılması, örgüte ait bir değer olarak yansıtılması estetik emek kavramını ifade etmektedir (Williams ve Connell, 2010; Katırcıoğlu, 2017; Quinn, 2008).

Estetik emek kavramı işletmelerin sınır-birim çalışanlarından beklentilerini açıklamak

üzere yazında ilk kez Warhurst ve arkadaşları (2000) tarafından kullanılmıştır. Yazında estetik emek ile ilgili çeşitli tanımlamalar mevcuttur. Estetik emek, çalışanların dış görünüşlerinin kuruluşların ticari yararı için düzenlendiği süreç olarak tanımlanmaktadır (Wissinger, 2011). Bir diğer tanıma göre Estetik emek, çalışanları fiziksel görünümüne göre tarama, yönetme ve kontrol etme uygulamasıdır (Mears, 2014). Bir başka tanıma göre ise estetik emek, profesyonel bir gereklilik olarak beden stilizasyonu ile ilgilidir: çalışanların iş için "iyi ve doğru görünmelerini" sağlayan belirli "bedensel kapasiteler ve nitelikler" anlamına gelmektedir (Holla, 2015). Estetik emek, görünüşlerine göre çalışanları işe alma uygulaması olarak da ifade edilmektedir (Mears, 2014). İyi görünme ve ses tonu gibi estetik emek sergileyen çalışanların çok sayıda yüksek ücretli müşteri çekme eğiliminde oldukları iddia edilmektedir (Tsaur, Luoh ve Syue, 2015). Estetik emek, önceden tasarlanmış yönetim direktiflerine dayalı olarak hizmet sağlayıcıların fiziksel görünümünü kontrol etmeyi ifade etmektedir. Estetik emek öncelikle insanın fiziksel görünümünün yönetilme biçimine odaklanmaktadır (Pounders, Babin ve Close, 2015).

Estetik emek kavramı özellikle turizm ve konaklama gibi hizmet sektöründe faaliyet gösteren ön saflarda görev alan, müşteri ile temas halinde olan çalışanların yüz yüze ve sesli etkileşimde olmalarından "göze hoş, kulağa doğru gelmek" şeklinde ifade edilmektedir (Yang, 2017; Ramjattan, 2019; McIntyre, 2013; Hall ve Van Den Broek, 2012; Karlsson, 2012).

Estetik emeğin en çok sergilendiği sektörler, daha çok kadın çalışanların istihdam edildiği havayolu, kozmetik ve güzellik endüstrisinin yan kolları olarak sıralanmaktadır. Havayolu sektörü çalışanları işe alınma sürecinde boy ve kilo ölçümüne tabi tutulmakta ve belirli periyotlarda düzenli olarak kilo kontrollerine tabi tutulmaktadırlar. Bunun yanında diş ve cilt güzellikleri de değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Satış personelinin de dış görünümüne dikkat edilerek el bakımlarının yapılmış olmasına özen gösterilmekte, sade ve koyu kıyafet giymeleri sağlanmaktadır. Güzellik sektörü çalışanlarının ise saç modeli, makyaj, cilt bakımı, kilo ve kıyafetleri işletmeleri tarafından kurgulanmaktadır (Kalfa Topateş, 2015). Örgütlerin çalışanların bedenlerine dönük olan bu kurgulamaları yeni bir ayrımcılık türü olan "görünümcülük" olgusunu tetiklediği ifade edilmektedir. Görünümcülük, çalışanların dış görünümüne dayanarak fiziksel açıdan daha iyi görünümlü,

daha çekici olanların daha az çekici olan çalışanlara kıyasla istihdam ve iş devamlılığı bakımından ayrımcılık yaparak lehine karar verme olarak ifade edilmektedir (Seçer, 2016).

Estetik emek ile duygusal emeğin benzer kavramlar olduğunu öne süren araştırmacılar da bulunmaktadır. (Williams ve Connell, 2010; Mears, 2014; Tsaur, Luoh ve Syue, 2015). Duygusal emek yazında ilk defa Hochschild (1983) tarafından; iş gereği duyguların diğer bireyler tarafından gözlenecek biçimde düzenlenmesi ve bu doğrultuda yüzselleşme ve bedensel gösterimde bulunması olarak ifade edilmiştir.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırma, estetik emek kavramı üzerine yabancı yazında yayınlanmış olan araştırmaların bibliyometrik yöntem ile değerlendirilmesini içermektedir. Bu çalışmada estetik emek konusunda yabancı yazında bulunan çalışmaların bibliyometrik bir içerik analizini gerçekleştirmek amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup, araştırma konusu kapsamında belirlenen Scopus veri tabanında bulunan 168 ve Web of Science veri tabanında bulunan 181 bilimsel çalışmanın incelenmesi için içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada ilgili çalışmaların içeriği bazında bibliyometrik bir içerik analizi

gerçekleştirilmiştir. Birbirine benzeyen verilerin belli kavram ve tema çerçevesinde okuyucuların anlayabileceği şekilde tasniflenerek yorumlanması, içerik analizi olarak ifade edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Matematiksel ve istatistiksel yöntemlerin bilimsel iletişim ortamlarına uygulanması bibliyometri olarak ifade edilmektedir (Yalçın, 2010). Norton (2001) ise bibliyometriyi, metin ve bilginin ölçüsü olarak ifade etmiştir. Bibliyometri, araştırmacıların araştırma alanlarını inceleme, sonuçlarını ve araştırma bulgularını değerlendirmelerine olanak veren yararlı ve çağdaş bir araç olarak değerlendirilmektedir (Savrun ve Mutlu, 2019).

Bibliyometrik çalışmalarda, yayınların bazı özellikleri analize tabi tutularak bilimsel iletişime ilişkin çeşitli bulgulara ulaşılmaktadır (Al ve Coştur, 2007). Bibliyometrik analiz, bilimsel çalışmaların gelişim seviyesini artırma noktasında daha geniş bir perspektiften bakmaya imkân sağlayan, disiplinler arası temel bir dayanak olarak kabul görmektedir. Bibliyometrik verilerin; ülkeleri, araştırma kurumlarını, özel araştırma konularını ve çeşitli disiplinlerin özelliklerini saptama ve değerlendirme noktasında oldukça etkili bir teknik olarak değerlendirilmektedir

(Hotamışlı ve Erem, 2014). Bir bilim dalı ile alakalı var olan yazındaki araştırmaların mevcut durumu, yönelimi ve gelişimi bibliyometrik çalışmalar ile ortaya konmaktadır. Bibliyometrik çalışmalar ile ilgili yazındaki araştırmaların atıf, kişi, konu veya ülkelerin dağılımı ya da kitap, makale gibi yayın türü dağılımlarını istatistiksel olarak incelenebilmektedir. Bunun yanında bir alana olan ilgiyi, o alandaki belirli konulara olan eğilimi, en çok atıf alan alanları ve yazarlarında ortaya çıkarılmasına olanak vermekte olduğu belirtilmiştir (Zeren ve Kaya, 2020).

Bu çalışmada estetik emek konusunda yabancı yazında bulunan çalışmaların incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmamızda Scopus ve Web of Science veri tabanları kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

- 1) Estetik emek ile ilgili en çok atıf alan çalışmalar hangileridir?
- 2) Estetik emek ile ilgili bilimsel çalışmaların araştırma türleri nasıl bir dağılım göstermektedir?
- 3) Estetik emek ile ilgili yapılan çalışmalar ülkelere göre nasıl bir dağılım göstermektedir?

4) Estetik emek kavramına ait bilimsel çalışmaların aldıkları atıf sayıları yıllara göre nasıl bir dağılım göstermektedir?

5) Estetik emek kavramına ait bilimsel çalışmaların yayın yılları nasıl bir dağılım göstermektedir?

6) Estetik emek kavramı konusunda en verimli yazarlar kimlerdir?

7) Estetik emek kavramı konusunda anahtar kelime ve yazarlar arası ilişki analizi sonuçları nasıl bir dağılım göstermektedir?

8) Estetik emek ile ilgili en çok yayın yapılan dergiler hangileridir ve etki faktörleri nedir?

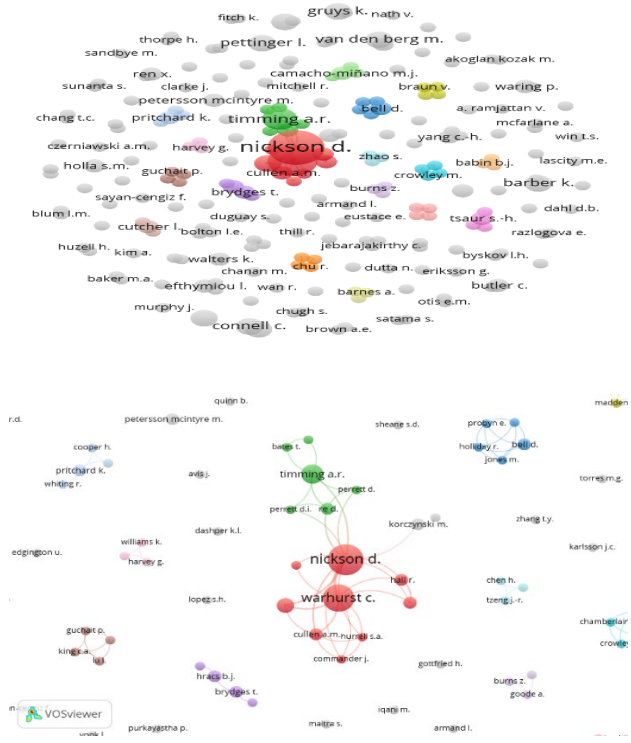
Bu çalışmada, uluslararası düzeyde kabul görmüş veri tabanlarında 2000-2021 yılları arasında estetik emek ile ilgili yayınlanan çalışmaların incelenmesi için bibliyometrik analiz yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında Scopus ve Web of Science veri tabanlarında yer alan tüm endekslerdeki dergilerde yayınlanan ve çalışma başlığında "Aesthetic Labor", "Aesthetic Labour" olan çalışmalar oluşturmaktadır. Veriler doküman incelemesi yoluyla toplanmış olup, 2000-2021 yılları arasında yazılan Web Of Science veri tabanında 181, Scopus veri tabanında 168 bilimsel çalışma VOSViewer programıyla içerik analizine tabi tutulmuştur.

Çalışma kapsamında; incelemeye dâhil edilen bilimsel çalışmalar, en çok atıf alan çalışmalar,

gösterildiği gibi Nickson ile aynı kümede yer alan Warhurst C., 10 çalışma, 20 farklı yazarla bağlantı ve 1366 atıf ile öne çıkan bir diğer yazar olarak gözükmektedir. Aynı kümede yer alan ve öne çıkan son yazar olan Cullen A. M. ise 2 çalışma, 7 farklı yazar ve 300 atıfı dikkat çekmektedir.

Şekil 5: Yazarlar Arasındaki İlişki Bağlamında Ağ Analizi

Scopus veri tabanında 2000-2021 yılları arasında estetik emek ile ilgili en çok

alıntılanan 20 makale Tablo 1'de gösterilmiştir. 2003 yılında yayınlanan Witz ve diğ. çalışması 395 alıntı ile toplam alıntılama sayısında ilk sırada yer alırken, 2007 yılında yayınlanan Warhurst ve Nickson'un çalışması 230 alıntı ile toplam alıntılama sayısında ikinci sırada yer almaktadır. 46 alıntı ile 2001 yılında yayınlanan Wengrow tarafından yapılan çalışma en az alıntı yapılarak son sırada yer almıştır.

Scopus veri tabanında 2000-2021 yılları arasında estetik emek ile ilgili en çok alıntılanan 20 makale Tablo 1'de gösterilmiştir. 2003 yılında yayınlanan Witz ve diğ. çalışması 395 alıntı ile toplam alıntılama sayısında ilk sırada yer alırken, 2007 yılında yayınlanan Warhurst ve Nickson'un çalışması 230 alıntı ile toplam alıntılama sayısında ikinci sırada yer almaktadır. 46 alıntı ile 2001 yılında yayınlanan Wengrow tarafından yapılan çalışma en az alıntı yapılarak son sırada yer almıştır.

Tablo 1: Scopus veri tabanında estetik emek ile ilgili en çok atıf alan 20 yayına ait künye

Sıra	Yazar	Yayın Adı	Atıf Sayısı	Yayın yılı	Dergi/yayınevi	IF 2021
1	<u>Witz, A., Warhurst, C., Nickson, D.</u>	<u>The labour of aesthetics and the aesthetics of organization</u>	395	2003	<u>Organization</u>	5,6
2	<u>Warhurst, C., Nickson, D.</u>	<u>Employee experience of aesthetic labour in retail and hospitality</u>	230	2007	<u>Work, Employment and Society</u>	6,8
3	<u>Warhurst, C., Nickson, D., Witz, A., Cullen, A.M.</u>	<u>Aesthetic labour in interactive service work: Some case study evidence from the 'new' Glasgow</u>	228	2000	<u>Service Industries Journal</u>	10,8
4	<u>Williams, C.L., Connell, C.</u>	<u>"Looking good and sounding right": Aesthetic labor and social inequality in the retail industry</u>	209	2010	<u>Work and Occupations</u>	6,3
5	<u>Nickson, D., Warhurst, C., Dutton, E.</u>	<u>The importance of attitude and appearance in the service encounter in retail and hospitality</u>	183	2005	<u>Managing Service Quality</u>	
6	<u>Warhurst, C., Nickson, D.</u>	<u>'Who's got the look?' emotional, aesthetic and sexualized labour in interactive services</u>	151	2009	<u>Gender, Work and Organization</u>	4,6
7	<u>Entwistle, J., Wissinger, E.</u>	<u>Keeping up appearances: Aesthetic labour in the fashion modelling industries of London and New York</u>	138	2006	<u>Sociological Review</u>	4,8
8	<u>Korczynski, M., Ott, U.</u>	<u>When production and consumption meet: Cultural contradictions and the enchanting myth of customer sovereignty</u>	108	2004	<u>Journal of Management Studies</u>	9,8
9	<u>Pettinger, L.</u>	<u>Gendered work meets gendered goods: Selling and service in clothing retail</u>	107	2005	<u>Gender, Work and Organization</u>	4,6
10	<u>Lopez, S.H.</u>	<u>Workers, managers, and customers: Triangles of power in work communities</u>	102	2010	<u>Work and Occupations</u>	6,3
11	<u>Tsaur, S.-H., Luoh, H.-F., Syue, S.-S.</u>	<u>Positive emotions and behavioral intentions of customers in full-service restaurants: Does aesthetic labor matter?</u>	84	2015	<u>International Journal of Hospitality Management</u>	12,9
12	<u>Venkatesh, A., Joy, A., Sherry, J.F.</u>	<u>The aesthetics of luxury fashion, body and identity formation</u>	80	2010	<u>Journal of Consumer Psychology</u>	5,8
13	<u>Nickson, D., Warhurst, C., Commander, J., Hurrell, S.A., Cullen, A.M.</u>	<u>Soft skills and employability: Evidence from UK retail</u>	75	2012	<u>Economic and Industrial Democracy</u>	3,5

14	<u>Mears, A.</u>	<u>Aesthetic labor for the sociologies of work, gender, and beauty</u>	74	2014	<u>Sociology Compass</u>	2,9
15	<u>Warhurst, C., Nickson, D.</u>	<u>A new labour aristocracy? Aesthetic labour and routine interactive service</u>	74	2007	<u>Work, Employment and Society</u>	6,8
16	<u>Dean, D.</u>	<u>Recruiting a self: Women performers and aesthetic labour</u>	61	2005	<u>Work, Employment and Society</u>	6,8
17	<u>Nath, V.</u>	<u>Aesthetic and emotional labour through stigma: National identity management and racial abuse in offshored Indian call centres</u>	50	2011	<u>Work, Employment and Society</u>	6,8
18	<u>Gruys, K.</u>	<u>Does This Make Me Look Fat? Aesthetic Labor and Fat Talk as Emotional Labor in a Women's Plus-Size Clothing Store</u>	49	2012	<u>Social Problems</u>	5,7
19	<u>Spiess, L., Waring, P.</u>	<u>Aesthetic labour, cost minimisation and the labour process in the Asia Pacific airline industry</u>	48	2005	<u>Employee Relations</u>	3,6
20	<u>Wengrow, D.</u>	<u>The evolution of simplicity: Aesthetic labour and social change in the Neolithic Near East</u>	46	2001	<u>World Archaeology</u>	3,2

Web of Science veri tabanında 2000-2021 yılları arasında estetik emek ile ilgili en çok alıntılanan 20 makale Tablo 2’de gösterilmiştir. 2011 yılında yayınlanan Mears’ın çalışması 194 alıntı ile toplam alıntılama sayısında ilk sırada yer alırken, 2010 yılında yayınlanan Williams ve Connell’in çalışması 183 alıntı ile toplam alıntılama sayısında ikinci sırada yer almaktadır. 28 alıntı ile 2017 yılında yayınlanan Bowman ve diğ. tarafından yapılan çalışma en az alıntı yapılarak son sırada yer almıştır.

Tablo 2: Web of Science veri tabanında estetik emek ile ilgili en çok alıntılanan 20 yayına ait künye

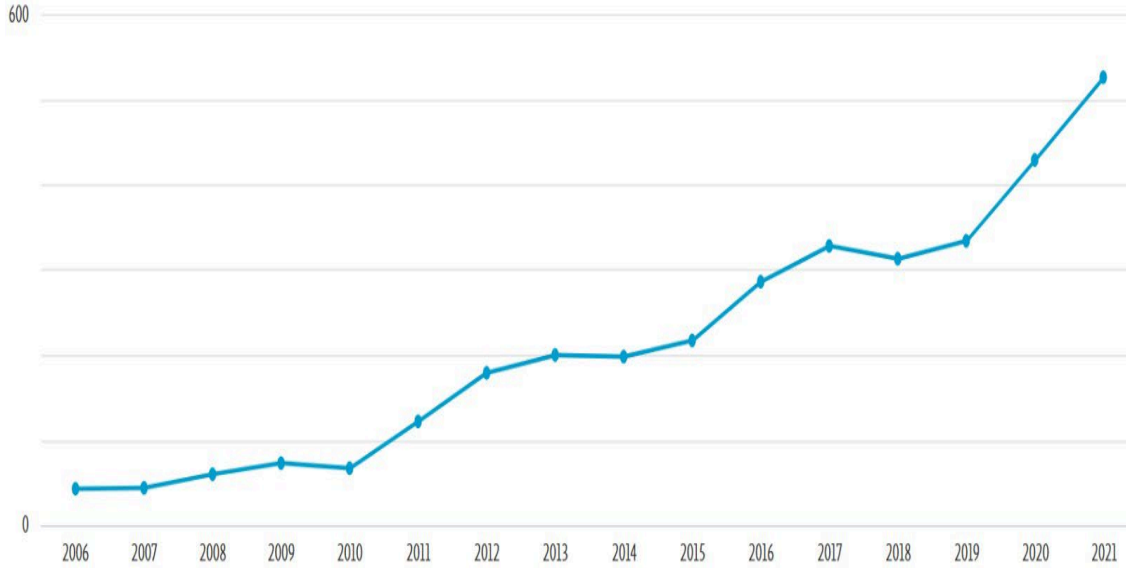
Sıra	Yazar	Yayın Adı	Atıf Sayısı	Yayın yılı	Dergi/yayınevi	IF 2021
1	<u>Mears, A</u>	<u>Pricing Beauty: The Making of a Fashion Model</u>	<u>194</u>	<u>2011</u>	<u>Univ California Press</u>	
2	<u>Williams, CL.</u> <u>Connell, C.</u>	<u>"Looking Good and Sounding Right": Aesthetic Labor and Social Inequality in the Retail Industry</u>	<u>183</u>	<u>2010</u>	<u>Work And Occupations</u>	<u>2,41</u>
3	<u>Duncan, T.</u> <u>Scott, DG.</u> <u>Baum, T.</u>	<u>The Mobilities Of Hospitality Work: An Exploration Of Issues And Debates</u>	<u>90</u>	<u>2013</u>	<u>Annals Of Tourism Research</u>	<u>12.853</u>

<u>4</u>	<u>Lopez, SH</u>	<u>Workers, Managers, and Customers: Triangles of Power in Work Communities</u>	<u>90</u>	<u>2010</u>	<u>Work And Occupations</u>	<u>2,41</u>
<u>5</u>	<u>Tsaur, SH</u> <u>Luoh, HF</u> <u>Syue, SS</u>	<u>Positive emotions and behavioral intentions of customers in full-service restaurants: Does aesthetic labor matter?</u>	<u>75</u>	<u>2015</u>	<u>International Journal Of Hospitality Management</u>	<u>10.427</u>
<u>6</u>	<u>Venkatesh, A</u> <u>Joy, A</u> <u>Sherry, J.F.</u> <u>Deschenes, J</u>	<u>The aesthetics of luxury fashion, body and identify formation</u>	<u>74</u>	<u>2010</u>	<u>Journal Of Consumer Psychology</u>	<u>4.551</u>
<u>7</u>	<u>Mears, A</u>	<u>Aesthetic Labor for the Sociologies of Work, Gender, and Beauty</u>	<u>71</u>	<u>2014</u>	<u>Sociology Compass</u>	<u>2,538</u>
<u>8</u>	<u>Parmentier, MA</u> <u>Fischer, E</u> <u>Reuber, AR</u>	<u>Positioning person brands in established organizational fields</u>	<u>71</u>	<u>2013</u>	<u>Journal Of The Academy Of Marketing Science</u>	<u>14.904</u>
<u>9</u>	<u>Nickson, D;</u> <u>Warhurst, C; (...);</u> <u>Cullen, AM</u>	<u>Soft skills and employability: Evidence from UK retail</u>	<u>68</u>	<u>2012</u>	<u>Economic And Industrial Democracy</u>	<u>1.913</u>
<u>10</u>	<u>Hatton, E</u>	<u>Mechanisms of invisibility: rethinking the concept of invisible work</u>	<u>63</u>	<u>2017</u>	<u>Work Employment And Society</u>	<u>4.249</u>
<u>11</u>	<u>Endrissat, N;</u> <u>Islam, G and Noppeney, C</u>	<u>Enchanting Work: New Spirits of Service Work in an Organic Supermarket</u>	<u>47</u>	<u>2015</u>	<u>Organization Studies</u>	<u>5.524</u>
<u>12</u>	<u>Hennekam, S and Bennett, D</u>	<u>Sexual Harassment in the Creative Industries: Tolerance, Culture and the Need for Change</u>	<u>41</u>	<u>2017</u>	<u>Gender Work And Organization</u>	<u>5.428</u>
<u>13</u>	<u>Gruys, K</u>	<u>Does This Make Me Look Fat? Aesthetic Labor and Fat Talk as Emotional Labor in a Women's Plus-Size Clothing Store</u>	<u>39</u>	<u>2012</u>	<u>Social Problems</u>	<u>5.397</u>
<u>14</u>	<u>Farrugia, D;</u> <u>Threadgold, S and Coffey, J</u>	<u>Young subjectivities and affective labour in the service economy</u>	<u>36</u>	<u>2018</u>	<u>Journal Of Youth Studies</u>	<u>1.991</u>
<u>15</u>	<u>Timming, AR;</u> <u>Nickson, D; (...);</u> <u>Perrett, D</u>	<u>What Do You Think of My Ink? Assessing the Effects of Body Art on Employment Chances</u>	<u>35</u>	<u>2017</u>	<u>Human Resource Management</u>	<u>6.235</u>
<u>16</u>	<u>Pounders, KR;</u> <u>Babin, BJ and Close, AG</u>	<u>All the same to me: outcomes of aesthetic labor performed by frontline service providers</u>	<u>35</u>	<u>2015</u>	<u>Journal Of The Academy Of Marketing Science</u>	<u>14.904</u>

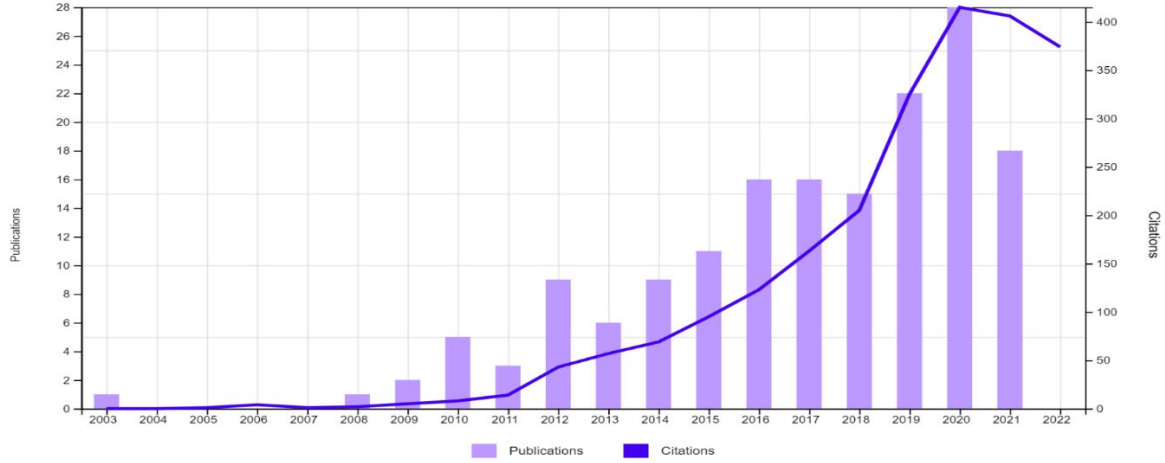
17	Wissinger, E	Modeling Consumption Fashion modeling work in contemporary society	35	2009	Journal Of Consumer Culture	2.39
18	Gottfried, H	Temp(t)ing bodies: Shaping gender at work in Japan	35	2003	Sociology-The Journal Of The British Sociological Association	3.371
19	Misra, J and Walters, K	All Fun and Cool Clothes? Youth Workers' Consumer Identity in Clothing Retail	29	2016	Work And Occupations	2.41
20	Bowman, D; McGann, M; (...); Biggs, S	'Rusty, invisible and threatening': ageing, capital and employability	28	2017	Work Employment And Society	4.249

Scopus veri tabanında estetik emek ile ilgili 168 çalışma incelenmiştir. Bu 168 çalışmaya 2134 alıntılama yapılmıştır. Çalışmaların alıntılama sayıları yıllara göre incelendiğinde şekil 6'daki grafikte sonuçlar yer almaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalar; 2018 yılında 313, 2019 yılında 333, 2020 yılında 429, 2021 yılında 531 alıntılama almıştır. Yıllar itibariyle yayın sayısının arttığı görülmektedir.

Şekil 6. Scopus veri tabanında estetik emek ile ilgili çalışmaların yıllara göre alıntılama sayıları

Web of Science veri tabanında estetik emek ile ilgili yapılan 181 çalışmaya toplam 2311 atıf yapılmıştır. Çalışmaların alıntılama sayılarına bakıldığında aşağıdaki grafiğe ulaşılmaktadır. Bu çalışmalara en çok alıntılama 2020 yılında gelmiş olup o yıla ait 415 alıntılama yapılmıştır. 2021 yılında alıntılama sayısı 406 olmuştur.

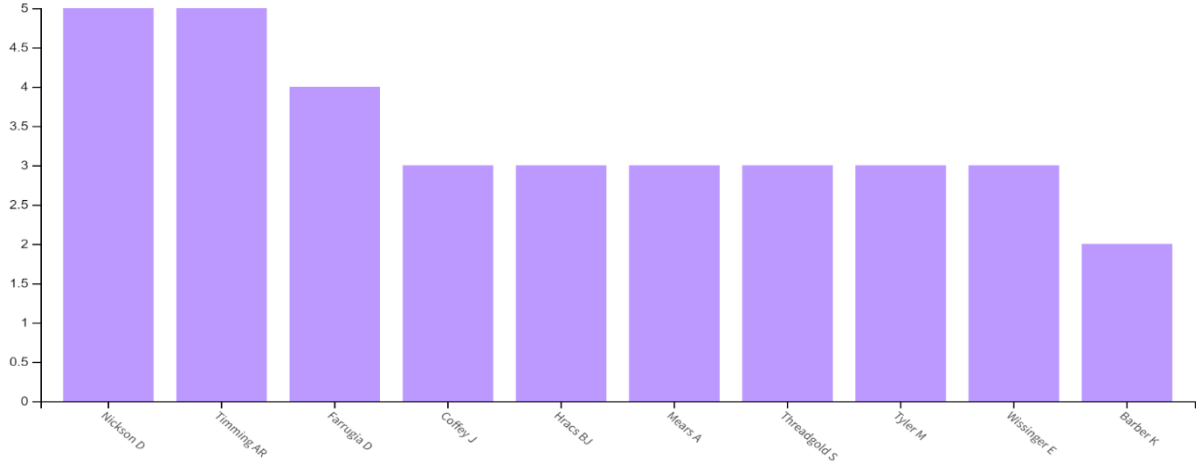
Şekil 7. Web of Science veri tabanında estetik emek ile ilgili çalışmaların yıllara göre alıntılama sayıları

Scopus veri tabanında yayınlanan çalışmalardan yazarlara göre çalışma sayısına bakıldığında Tablo 3'te belirtildiği üzere bu alanda en çok Dennis Nickson isimli yazarın çalışma yaptığı sonucuna ulaşılmaktadır. Burada; Dennis Nickson isimli yazar 12 çalışma ile ilk sırada yer almaktadır. Dennis Nickson isimli yazarı 10 çalışma ile Chris Warhurst isimli yazar takip etmektedir.

Tablo 3. Scopus veri tabanında estetik emek ile ilgili çalışmalarda en verimli 13 yazar

Yazar İsmi	Yayın Sayısı
Nickson, D.	12
Warhurst, C.	10
Timming, A.R.	4
Barber, K.	3
Connel, C.	3
Gruys, K.	3
Pettinger, L.	3
Ramjattan, V.A.	3
Tsaur, S.H.	3
Williams, C.L.	3
Wissinger, E.	3
Witz, A.	3
Van den Berg, M.	3

Web of Science veri tabanında yayınlanan çalışmalardan yazarlara göre çalışma sayısına bakıldığında şekil 8'de belirtildiği üzere bu alanda en çok Dennis Nickson ve Andrew R. Timming'nin çalışma yaptığı sonucuna ulaşılmaktadır. Burada; Dennis Nickson ve Andrew R. Timming isimli yazarların 5'er çalışma ile ilk sırada yer almaktadır. Bu veri tabanında yazarların çalışma sayısına bağlı ilk 10 yazar şekil 8'de gösterilmektedir.

Şekil 8. Web of Science veri tabanında yazarların çalışma sayısına bağlı ilk 25 yazar

Tablo 4'te Scopus veri tabanında 2000-2021 yılları arası yapılan çalışmaların en fazla yapıldığı ilk 15 ülke dağılımı gösterilmektedir. Bu alanda İngiltere 52 adet çalışma ile en fazla çalışma yapılan ülke konumundadır. İngiltere'yi 35 adet çalışma ile Amerika ve 20 adet çalışma ile Avustralya izlemektedir. Ülkemizde ise 3 çalışma bulunmaktadır.

Tablo 4. Scopus veri tabanında 2000-2021 yılları arası yapılan çalışmaların ülkelere göre dağılımı

ÜLKE	ÇALIŞMA SAYISI
İngiltere	52
Amerika	35
Avustralya	20
Kanada	13
Hollanda	9
İsveç	8
Tayvan	5
Finlandiya	4
Danimarka	3
Hindistan	3
Yeni Zelenda	3
Türkiye	3
İspanya	3
Çin	2
Kıbrıs	2

Tablo 5'te Web of Science veri tabanında 2000-2021 yılları arası yapılan çalışmaların ülkelere göre dağılımı en çok yayın yapılan 15 ülkeye göre gösterilmektedir. Amerika 55 adet çalışma ile en fazla

çalışma yapılan ülke konumundadır. Amerika'yı, 28 adet çalışma ile İngiltere ve 19 adet çalışma ile Kanada takip etmektedir. Ülkemizde ise bu alanda yapılan 2 çalışma yer almaktadır.

Tablo 5. Web of Science veri tabanında 2000-2021 yılları arası yapılan çalışmaların ülkelere göre dağılımı

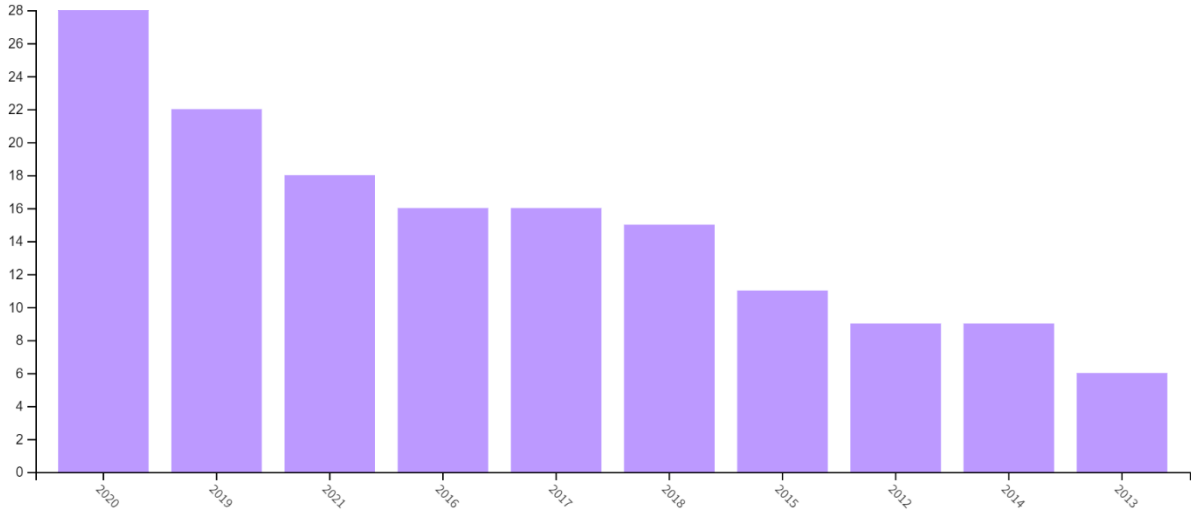
ÜLKE	ÇALIŞMA SAYISI
Amerika	55
İngiltere	28
Kanada	19
Avustralya	17
İskoçya	13
Fransa	12
İsveç	5
Çin	5
Tayvan	4
Finlandiya	4
Danimarka	2
Türkiye	2
Kuzey Kore	2
Kıbrıs	2
Avusturya	2

Scopus veri tabanında estetik emek ile ilgili yapılan 168 çalışmanın yıllara göre çalışma sıklığı tablo 6'da gösterilmektedir. En çok çalışmanın 2021 yılında (21 adet), en az çalışmanın ise 2000 ve 2001 yıllarında (1 adet) yapıldığı görülmektedir.

Tablo 6. Scopus veri tabanında 2000-2021 yılları arası yıllara göre yayın sayısı

YIL	ÇALIŞMA SAYISI	YIL	ÇALIŞMA SAYISI
2021	21	2010	4
2020	16	2009	4
2019	19	2008	5
2018	13	2007	2
2017	13	2006	2
2016	5	2005	5
2015	12	2004	2
2014	12	2003	2
2013	9	2001	1
2012	12	2000	1
2011	4		

Yıllara göre yayın sayısı Web of Science veri tabanında incelendiğinde, şekil 9'da en çok çalışmanın 2020 yılında (28 adet) yapıldığı görülmektedir. Yine şekil 6'da görüldüğü üzere Web of Science veri tabanında bu alanda yapılan çalışmalarda yıllar itibariyle artış görülmektedir. Estetik emek konusunun popülerleştiğini ve yıllar içerisinde bu konuda yapılan yayın sayısının arttığını söyleyebiliriz.

Şekil 9. Web of Science veri tabanında 2000-2021 yılları arası yıllara göre yayın sayısı

Tablo 7'de görüldüğü üzere, Scopus veri tabanında 2000-2021 yılları arasında yapılan çalışmalar en yüksek oranda makalelerden oluşmakla birlikte makaleleri kitap bölümü diğer çalışma türleri takip etmektedir.

Tablo 7. Scopus veri tabanında incelenen çalışmaların türlerine göre dağılımı

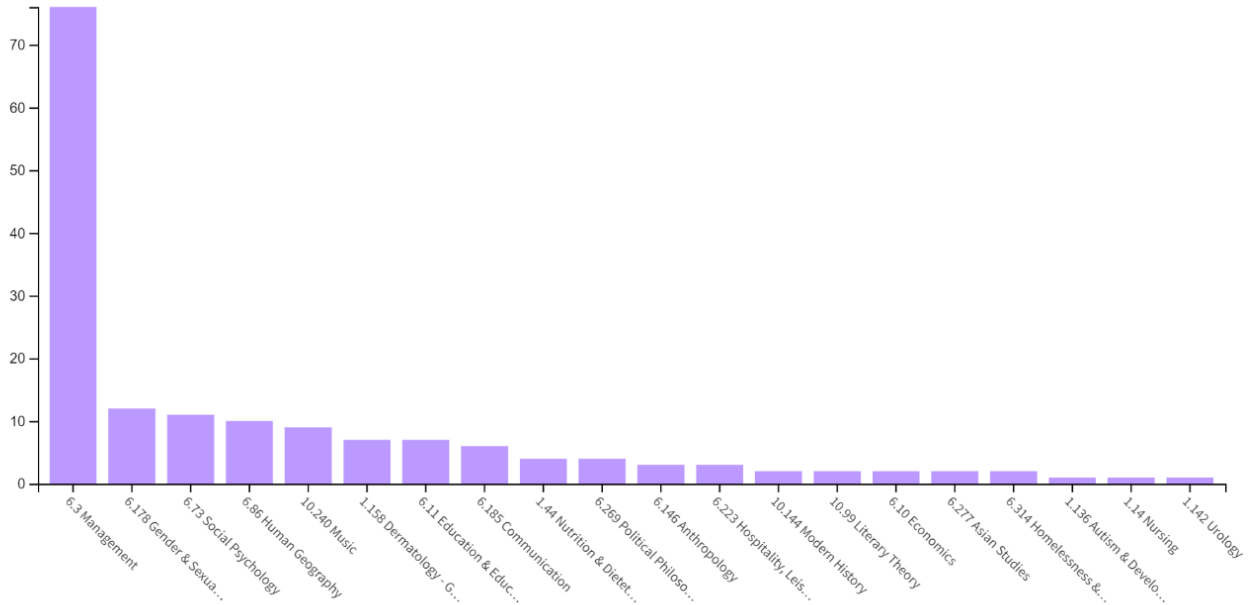
Türü	Sayı
Makale	147
Kitap Bölümü	17
Diğer	4

Tablo 8’de görüldüğü üzere, Web of Science veri tabanında 2000-2021 yılları arasında yapılan çalışmalar en yüksek oranda makalelerden oluşmakla birlikte makaleleri diğer kapsamındaki çalışmalar, kitap bölümü, kitap ve bildiri çalışma türleri takip etmektedir.

Tablo 8. Web of Science veri tabanında incelenen çalışmaların türlerine göre dağılımı

Türü	Sayı
Makale	143
Diğer	19
Kitap Bölümü	16
Kitap	2
Bildiri	1

Şekil 10’da Web of Science veri tabanında estetik emek ile ilgili yapılan çalışmaların etki faktörü en yüksek en önemli 20 dergi gösterilmektedir. En çok çalışmanın yapıldığı “Management” dergisinin etki faktörünün 6.3 olduğu görülmektedir. Ayrıca şekil 10’da görüldüğü üzere Web of Science veri tabanında estetik emek ile ilgili çalışmaların yayınlandığı dergilerin büyük çoğunluğunun (154 adet) impact faktörü 6 ve 6’nın üzerinde olduğu görülmektedir.

Şekil 10. Web of Science veri tabanında yer alan en önemli 20 dergi ve etki faktörleri

SONUÇ

Bu çalışmada, Scopus ve Web of Science veri tabanlarında “estetik emek” kavramı ile ilgili çalışmalara yönelik bir durum tespiti yapılmıştır. 2000-2021 yılları arasında yayınlanan çalışmaların araştırma türleri, yayın bilgileri, anahtar kelimeler arasındaki ilişki ağı, yazarlar arası ilişki ağı, kavram ile ilgili çalışmaların bulunduğu dergiler, atıf analizi, en verimli yazarlar, en fazla çalışma yapılan ülkeler, en fazla çalışma yapılan yıllar analiz edilmiştir. Ele edilen bulgular, estetik emek kavramının geçmişten günümüze gelişimi ve gelecekteki olası eğilimleri hakkında bilgi edinmeye olanak sağlamaktadır.

Scopus veri tabanında en çok çalışmanın yapıldığı (21 yayın) yıl 2021 olurken; Web Of Science veri tabanında en çok çalışmanın yapıldığı (28 yayın) yılın 2020 olduğu tespit edilmiştir. Scopus veri tabanında en çok çalışma yapılan ülkenin İngiltere (52 yayın) olduğu tespit edilirken; Web Of Science veri tabanında en çok çalışma yapılan ülkenin Amerika (55 yayın) olduğu tespit edilmiştir. Scopus veri tabanında en verimli yazarın Dennis Nickson (12 yayın) olduğu belirlenirken; Web Of Science veri tabanında en verimli yazarın Dennis Nickson (5 yayın) ve Andrew R. Timming (5 yayın) olduğu belirlenmiştir. Scopus veri tabanında 2003 yılında Anne Witz ve diğ. çalışması 395 alıntılama ile en çok atıf alan çalışma olarak belirlenirken, Web Of Science veri tabanında 2011 yılında Ashley Mears’ın çalışması 194 alıntılama ile en çok atıf alan çalışma olarak belirlenmiştir. Scopus veri tabanında konu ile ilgili en çok alıntılamanın (531 alıntılama) 2021 yılında yapıldığı tespit edilirken; Web Of Science veri tabanında en çok alıntılamanın

(415 alıntılama) 2020 yılında yapıldığı tespit edilmiştir. Scopus veri tabanında incelenen çalışmaların (168 çalışma) dağılımına bakıldığında en fazla çalışmanın makale (147 yayın) olduğu görülürken; Web Of Science veri tabanında incelenen çalışmaların (181 çalışma) dağılımına bakıldığında yine en fazla çalışmanın makale (143 yayın) olduğu belirlenmiştir. Web Of Science veri tabanında en sık yayın yapılan derginin *management* olduğu ve etki faktörünün 6.3 olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Web of Science veri tabanında en yüksek etki değerine sahip dergi “Literary Theory” olarak belirlenmiştir. Scopus veri tabanında anahtar kelimeler arasındaki ilişki analizinde “aesthetic labour”un en kuvvetli ağa sahip olan kelime olduğu tespit edilirken; Web Of Science veri tabanında anahtar kelimeler arasındaki ilişki analizinde “aesthetic labor”un en kuvvetli ağa sahip kelime olduğu bulgulanmıştır. Web of Science veri tabanı kapsamında incelenen çalışmaların başlık ve özet kısmında en fazla öne çıkan kelime “effect” olurken; Scopus veri tabanı kapsamında incelenen çalışmaların başlık ve özet kısmında en fazla öne çıkan kelimelerin “employer”, “methodology” olduğu belirlenmiştir. Scopus veri tabanında yazarlar arasındaki ilişki analizinde Dennis Nickson isimli yazarın 13 çalışma ve 27 farklı yazarla bağlantı ile ilk sırada olduğu saptanmıştır.

Bu çalışma yabancı yazında estetik emek kavramıyla ilgili oluşan bilgi birikimini bibliyometrik olarak analiz ederek alana katkı vermektedir. Çalışma sonucuna göre estetik emek kavramı hakkındaki çalışmaların ilgili yazında giderek gelişim gösterdiği görülmektedir. Alanda yapılacak olan yeni çalışmalar için araştırmacılara yerli

yazının ve yabancı farklı veri tabanlarının analizinin yapılmasının alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Al, U. & Coştur, R. (2007). Türk Psikoloji dergisinin bibliyometrik profili. *Türk Kütüphaneciliği*, 21 (2), 142-163.
- Aslan, A. & Keskin, S. (2008). Resepsiyonist ilanlarında estetik emek: iyi görünme ve/ya kulağa hoş gelmenin önemi. III. Ulusal Eğirdir Sempozyumu, 11-17.
- Başçı, E. (2019). Modern Agoraların ışıltılı yüzü: estetik emek. *Humanitas*, 7 (14), 222-242.
- Çetin, E. (2009). Çalışma yaşamında bedenın değişen görünümü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 73-83.
- Hall, R. & Broek, D.V.D. (2012). Aestheticising retail workers: orientations of aesthetic labour in australian fashion retail. *Economic And Industrial Democracy*, 33 (1), 85-102.
- Hochschild, A. R. (1983). *The managed heart*. University of California Press.
- Holla, S. (2015). Justifying aesthetic labor: how fashion models enact coherent selves. *Journal Of Contemporary Ethnography*, 45 (4), 474-500.
- Hotamışlı, M. & Erem, I. (2014). Muhasebe ve Finansman dergisinde yayınlanan makalelerin bibliyometrik analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 63, 1-20.
- Karlsson, J. C. (2012). Looking good and sounding right: aesthetic labour. *Economic And Industrial Democracy*, 33 (1), 51-64.
- Kalfa Topateş, A. (2015). Tüketim toplumunda tükenen bedenler: kozmetik reyonu çalışanları ve estetik emek. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 6 (2), 32-54.
- Katirciođlu, E. (2017). *Estetik emek ve tükenmişlik arasındaki ilişkiler: beş yıldızlı otellerdeki kadın çalışanlar üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Mears, A. (2014). Aesthetic labor for the sociologies of work, gender, and beauty. *Sociology Compass* 8 (12), 1330-1343.
- McIntyre, M. P. (2013). Commodifying passion the fashion of aesthetic labour. *Journal Of Cultural Economy*, 7 (1), 79-94.
- Pounders, K. R., Babin, B. J. & Close, A. G. (2015). All the same to me: outcomes of aesthetic labor performed by frontline service providers. *Journal Of The Academy Of Marketing Science*, 43, 670-693.
- Ramjattan, V. A. (2019). Raciolinguistics and the aesthetic labourer. *Journal of Industrial Relations*, 61 (5), 726-738.
- Quinn, B. (2008). Aesthetic labor, rocky horrors, and the 007 dynamic. *International Journal Of Culture*, 2 (1), 77-85.
- Savrun, B., Mutlu, H.M. (2019). Kent lojistięi üzerine bibliyometrik analiz. *Kent Akademisi*, 12 (38), 364-386.
- Seçer, H. Ş. (2016). Estetik emek: çalışan kadınlara yönelik ayrımcılığın yeni görünümü. *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, 5, 37-50.
- Tsaur, S.H., Luoh, H. F. & Syue, S.S. (2015). Positive emotions and behavioral intentions of customers in full-service restaurants: does aesthetic labor matter? *International Journal Of Hospitality Management*, 51, 115-126.
- Özkaplan, N. (2015). Hizmet sektöründe duygusal emek ve toplumsal cinsiyet. *TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 15-21.
- Yalçın, H. (2010). Milli Folklor dergisinin bibliyometrik profili. *Milli Folklor Dergisi*, 22 (85), 205-211.
- Yang, C. H. (2017). A view of aesthetic labour practice in higher technical and vocational education. *EURASIA Journal Of Mathematics Science And Technology Education*, 13(1), 167-188.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zeren, D. & Kaya, N. (2020). Dijital pazarlama: ulusal yazının bibliyometrik analizi. *Çaę Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (1), 35-52.
- Warhurst, C., Nickson, D., Witz, A. & Cullen, A. M. (2000). Aesthetic labour in interactive service work: some case study evidence from the 'New' Glasgow. *The Service Industries Journal*, 20 (3), 1-18.
- Williams, C. L. & Connell, C. (2010). "Looking good and sounding right": aesthetic labor and social inequality in the retail industry. *Work And Occupations*, 37 (3), 349-377.
- Wissinger, E. (2011). Managing the semiotics of skin tone: race and aesthetic labor in the fashion modeling industry. *Economic And Industrial Democracy*, 33 (1), 125-143.

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE DAİR YAPILAN ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF SOCIAL GENDER EQUALITY STUDIES

Kübra Merve ATLI¹ Öznur TULUNAY ATEŞ²

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine yapılan çalışmaları farklı değişkenler üzerinden ele alarak analiz etmek ve yeni yapılacak çalışmalar için araştırmacılara farklı bakış açıları sunarak alana katkı sağlamaktır. Araştırma Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında 2000-2022 yılları ile sınırlandırılarak taratılan, başlığında “toplumsal cinsiyet eşitliği” kavramı geçen araştırmalar üzerinde yapılmıştır. Bu kapsamda araştırma konusunu içeren 66 çalışma incelenmiştir. İncelenen 66 çalışmanın 54 tanesini yüksek lisans tezi, 12 tanesini doktora tezi oluşturmaktadır. Araştırmaların analizinde nicel içerik analizi kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda çalışmaların çoğunlukla son beş yıl içinde yapıldığı görülmektedir. En çok çalışma Marmara Bölgesinde yapılmıştır. Marmara Bölgesini İç Anadolu Bölgesi takip etmektedir. Çalışmalar en çok sosyal ve idari bilimler alanlarında yapılmıştır. Yapılan çalışmaların türü incelendiğinde en çok nitel çalışmalara dair bulgulara rastlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet eşitliği, eşitlik

ABSTRACT

This study, it is aimed to examine the studies in foreign literature on aesthetic labor. Within the scope of the study, scientific The purpose of this research, to analyze the studies conducted on gender equality in Turkey by taking into account different variables and to contribute to the field by presenting different perspectives for the new studies to be conducted. The research was conducted with the concept of “gender equality”, which is limited to 2000-2022 and scanned in the National Thesis Center Database of the Presidency of the Council of Higher Education in the title. In this context, 66 studies involving the research topic were examined. Of the 66 studies examined, 54 are master's theses and 12 are doctoral dissertations. The quantitative content analysis technique was used in the analysis of the researches. As a result of the analyses, it is seen that the studies were mostly carried out within the last five years. The most work has been done in the Marmara Region. The Marmara Region is followed by the Central Anatolia Region. The studies were mostly conducted in the social field. When the type of studies conducted was examined, the findings related to qualitative studies were found the most.

Keywords: Gender, social gender equality, equality

¹ Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, k.merveatli@gmail.com, ORCID ID: 0009-0001-1851-3619

² Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, otates@mehmetakif.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1784-7227

1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze kadar sürekli yeni kavramlarla ortaya konan cinsiyet sınıflandırması bireylerin biyolojik varoluşlarına göre yapılandırılmaktadır. Bu sınıflandırmayı “kadın” ve “erkek” kavramları oluşturmaktadır. Bireylerin cinsel organları baz alınarak yapılan bu sınıflandırma cinsiyet kimlikleri üzerinden yapılmaktadır (Akkaş, 2020). Biyolojik varoluşa göre yapılan kadın erkek sınıflaması doğuştan gelen kavramlar iken kadınlık ve erkeklik kavramı toplumsallaşan dünyada sonradan oluşturulan ve atfedilen kavramlardır (Hepşen, 2010). Bu kavramlarla en çok karşılaşılan alan günlük yaşamdır. Günlük yaşamda kadınlık ve erkeklik daha çok toplumsal cinsiyet rolleri olarak öne çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet toplum tarafından kadınlara ve erkekler yüklenen davranış kalıpları, roller, eylemler ve nitelikler bütünü olarak adlandırılmaktadır. Kadını ve erkeği kültür ve toplum tarafından yapılandırılmış rolleri yapmaya maruz bırakılmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı üzerine araştırma yapılırken öncelikle “cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet” kavramları incelenmektedir. Sosyolojik açıdan bakıldığında “cinsiyet” (sex) kavramı biyolojik temelleri kapsarken, “toplumsal cinsiyet” (gender) kavramı ise sosyal ve kültürel farklar açısından ele alınmaktadır (Giddens, 2008).

Toplumsal cinsiyet daha çok feministlerin kullandığı bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kullanım daha çok kadın ve erkek arasındaki eşitsizlikleri, ayrımcılığı ortaya koymak içindir. Çalışmalar daha çok kadınlar özelinde yapılmaktadır. Cinsiyetler arası ilişkiler, aile içi ilişkiler, eğitim-öğretim alanında var olan eşitsizlikler, kadının çalışma hayatı boyunca uğradığı zorluklar, kadının günlük hayatında ve politikada yer edinmeye çalışırken maruz kaldığı eşitsizlikler, kadının metalaştırılması ve kadına uygulanan şiddet (ekonomik, fiziksel, duygusal, psikolojik şiddet vs.) gibi konular üzerinden toplumsal cinsiyet çalışmaları yapılmaktadır (Amman, 2012). Toplum-

sal cinsiyet kavramı üzerinden yapılan çalışmalar genelde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ne olduğuna, nasıl ortaya çıktığına ya da toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için neler yapıldığına ve neler yapılabileceğine odaklanmaktadır.

ILO'ya göre toplumsal cinsiyet eşitliğinin tanımı; kadınların ve erkeklerin içinde buldukları toplum tarafından benimsenmiş cinsiyet rolleri, önyargılar ve kalıp yargılar aracılığıyla sınıflandırılmadan; kaynaklara ulaşma, ulaşılan kaynakları özgürce kullanma ve seçim yaparken eşit haklara sahip olmaktır (ILO, 2000). Toplumsal cinsiyet eşitliğinin amacı kadın ve erkeğin birbirlerinin aynısı olması değil; tersine farklı istek ve ihtiyaçlarının varoluşlarından gelen cinsiyetlerinden bağımsız olarak adil ve eşit olarak haklara, fırsatlara ve yükümlülüklerle sahip olmasıdır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği kavramı üzerine araştırma yapılırken öne çıkan ayrımların cinsiyet temelinde ortaya çıktığı saptanmıştır. Cinsiyeti baz alan bu ayrımlar 20. yüzyılın sonlarına doğru daha fazla önem kazanmıştır. Bu durumun sebebi olarak ise toplumsal hayatta erkeklerin egemen olması gösterilmiştir. 20. yüzyılla birlikte kadınların da ekonomik olarak değer kazanması, çalışma hayatına girmesi ve evden çıkıp kamusal alanda boy göstermeye başlaması ile bu iki cinsiyet arasındaki daha önceleri görmezden gelinen eşitsizlikler artık hasıraltı edilemeyecek boyutlara ulaşmıştır (Kurttaş, 2020). Erkek egemen dünyada yeniden yapılandırılan karşılıklı ilişkiler, toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde pek çok eşitsizliğe neden olmaktadır. İş hayatında kadınların kendilerine erkeklerden daha az yer bulması, nesilden nesile aktarılan ve hâlâ sürdürülen gelenekler sebebi ile kız çocuklarının eğitim hakkına erkeklerden çok daha kısıtlı bir şekilde ulaşması, toplumsal alanda oluşturulmuş ve siyasetle desteklenen yapılar, toplumların sadece kadınlar için oluş-

turdukları kalıplar da bu eşitsizlik algısının oluşmasına ve bu yapının sürdürülmesine katkı sağlamaktadır (Altuntaş ve Altınova, 2015).

Toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği dünyada birçok ülke tarafından araştırılan bir konu olmuştur. Örneğin Amerika ve birkaç ülkenin de dahil edildiği bir araştırmada üniversitede öğrenim gören bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlarına bakıldığında erkek öğrencilerin kadın öğrencilere kıyasla eşitlik algısında daha geride kaldığı ve daha fazla cinsiyetçi tutum sergilediği ortaya çıkmıştır (Kurtuluş, 2019). 2008 yılında yapılan bilgisayar kullanımı, akademik başarı ve toplumsal cinsiyet değişkenlerinin ilişkisini inceleyen bir araştırmada ise erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek performans sergilediği ve toplumsal cinsiyetin akademik başarı düzeyi ile ilgisi olduğu tespit edilmiştir (Kurtuluş, 2019).

Dünya’da toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili birçok araştırma yapıldığı gibi Türkiye’de de çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Örneğin 2017 yılında yapılan bir yüksek lisans tez çalışmasında örtük program dahilinde öğretmenlerin tutumları, dilleri ve oyunları toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden incelenmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda öğretmenlerin cinsiyetçi kalıp yargılarının olduğu ve bu sebeple öğrencilerin dil ve oyunlarında da erkek ve kadın cinsine yönelik kalıp yargıların sürdürüldüğü ortaya çıkarılmıştır (Kandemir, 2022). Yine başka bir çalışmada okullaşma düzeylerini toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı özelinde ele alınmıştır. Bu çalışmaya göre kız ve erkek öğrencilerin eğitimde eşitsizliğe maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır (Sahin, 2014).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin boyutlarını ortaya çıkarmak için yapılan çalışmalar olduğu gibi toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik çalışmalar da yapılmaktadır. Bu çalışmalardan birinde eğitim fakültesinde okuyan öğrenciler için bir öğretim modeli tasarlanmıştır. Bu programın tasarlanma

amacı toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi, ihtiyaçları karşılayacak bir programın tasarlanması ve eyleme konması, öğretmen adaylarının program içindeki seviyelerinin belirlenmesi ve programın etkililiğinin tespiti (Acar-Erdol., 2017). Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili farkındalık oluşturmak için yapılan çalışmalardan bir diğeri de Yolcu’nun (2021) hazırladığı eylem araştırmasıdır. Araştırmanın amacı toplumsal cinsiyet eşitliğine dair duyarlılığın geliştirilmesidir. Yapılan araştırma sonunda öğrencilerin cinsiyet, eşitlik ve toplumsal roller ile ilgili kavramlara dair farkındalıklarının arttığı ve bilgi eksikliklerinin azaldığı tespit edilmiştir (Yolcu, 2021).

Son zamanlarda yapılan araştırmalara göre günümüzde Türkiye’de ve Dünya’da toplumsal eşitsizliğinin çeşitli boyutlarıyla eski zamanlara göre azaldığı görülmektedir. Fakat dünyanın pek çok yerinde hala eşitsizliğe maruz kalan insan sayısı da azımsanmayacak kadar çoktur. Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum) tarafından her yıl yayınlanan Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporunun 2022 yılındaki verilerine göre cinsiyet uçurumu; eğitim ve sağlıkta %95 oranında azalma gösterirken siyasete, liderlik pozisyonlarına ve işgücüne katılımında 2020 yılına göre geride kaldığı tespit edilmiştir. Türkiye Cinsiyet Uçurumu Endeksinde 156 ülke içinde 133. sırada yer alırken ilk 5’e giren ülkelerin ise İzlanda, Finlandiya, Norveç, Yeni Zelanda ve İsveç olduğu belirlenmiştir (Bardakçı 2022). Türkiye’de ve Dünya’da yaşanan eşitsizliklere pek çok faktör sebep olmaktadır. Yapılan araştırmalar bu eşitsizliklere maruz kalanların daha çok kadınlar olduğunu ortaya koymuştur (Şen, 2020, s. 66). Toplumsal cinsiyet kavramı çok uzun zamandır çeşitli araştırmaların ana başlığını oluşturmuş ve hâlâ da oluşturmaktadır. İnsanın doğuştan gelen biyolojik unsurları haricinde kadınlığa ve erkekliğe atfedilen anlamlar, kadın ve erkeğin toplumdaki yerine, ev, iş, sosyal hayatlarına, politikadaki temsiliyetine ve başka birçok konuyu kapsamaktadır. Bu durum, araştırmacıların hâlâ toplumsal

cinsiyet kavramı üzerinde durmasını sağlamaktadır (Akbulut, 2020).

Alan yazın tarandığında toplumsal cinsiyet eşitliği kavramına dair lisansüstü tezleri kapsayan bilimsel çalışmalara yönelik güncel bir doküman analizi çalışmasıyla karşılaşılmalıdır. Ulusal Tez Merkezi'nde yer alan çalışmaların genel bir tablosunu vermenin kapsamlı ve farklı bir bakış açısı oluşturmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenlerle durum tespitini kolaylaştırmak ve de yeni araştırmalara yön göstermek amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Verilere ulaşmak için Ulusal Tez Merkezi'nde yer alan 66 lisansüstü tez çalışması incelenmiştir. Bu çerçevede araştırmanın genel amacı, Türkiye'de "toplumsal cinsiyet eşitliği" üzerine yapılan çalışmaları farklı değişkenler ele alınarak analiz etmek ve yeni yapılacak çalışmalar için farklı bakış açıları sunarak alana katkı sağlamak olarak ifade edilebilir. Bu genel amaç doğrultusunda belirlenen temel bulgulara göre alt amaçlar şöyledir:

Yapılan araştırmaların toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bulgulara göre yıl dağılımı nasıldır?

Yapılan araştırmaların toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bulgulara göre bölge dağılımı nasıldır?

Yapılan araştırmaların toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bulgulara göre yapıldığı alan (sosyal, tıp, fen) dağılımı nasıldır?

Yapılan araştırmaların toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bulgulara göre çalışma türü (nitel, nicel, mix) dağılımı nasıldır?

Yapılan araştırmaların toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bulgulara göre çalışmanın yapıldığı çalışma grubunun dağılımı nasıldır?

Yapılan araştırmaların toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bulgulara göre kullanılan değişken dağılımı nasıldır?

Yapılan araştırmaların toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bulgulara göre çalışmanın yapıldığı dil dağılımı nasıldır?

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

1.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, Ulusal Tez Merkezi'nde yapılmış toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını ele alan bilimsel araştırmaların çeşitli değişkenlere göre dağılımlarını ortaya koyduğundan betimsel niteliğe sahip ve tarama modelindedir. Tarama modelleri birden fazla elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında bütüncül bir kanıya varmayı amaçlar. Evrenin tamamı ya da evrenin kapsadığı grup ya da örneklem üzerinde yapılan taramalardır. Bu tür yaklaşımda çeşitli değişkenler madde, birey, grup, konu vb. betimlenmeye çalışılmaktadır (Karasar, 2007).

1.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Ulusal Tez Merkezi veri tabanında "toplumsal cinsiyet eşitliği" anahtar kelimesinin taratılmasıyla ulaşılan 2000-2022 yılları arasında yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri oluşturmaktadır. Çalışma Ulusal Tez Merkezi'nde yayımlanmış 66 lisansüstü tezin incelenmesi ile oluşturulmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

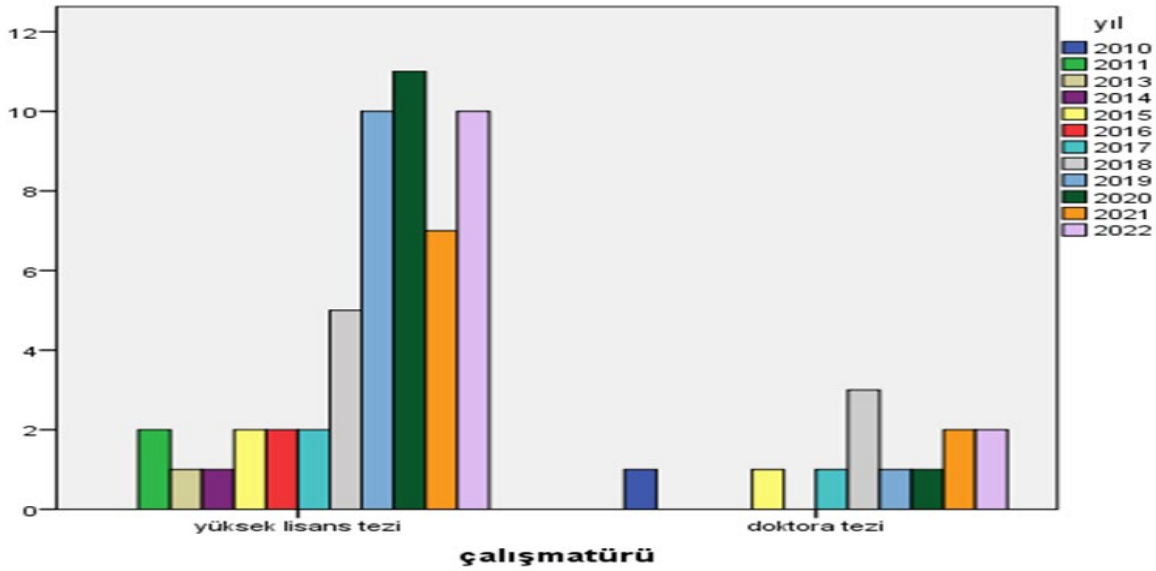
Bu araştırma hazırlanırken veri toplama yöntemi olarak betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel tarama modeli nicel araştırma yöntemlerinden biridir. Analiz yöntemi ise nicel içerik analizidir. Betimsel içerik analizi, bir konu kapsamında yapılan, yayınlanmış ya da yayınlanmamış, tüm çalışmaların incelenmesi ve bu incelemeler sonucunda ortaya çıkan eğilimlerinin ve araştırma verilerinin belirlenmesi ve bu konu hakkında çalışma yapan ya da yapacak olan araştırmacılara yol göstermektir (Jayarajah, Saat ve Rauf, 2014; Lin, Lin ve Tsai, 2014; Suri ve Clarke, 2009).

Hazırlanan çalışma için analiz yapılırken Ulusal Tez Merkezi veri tabanında bulunan başlığında toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı geçen bütün lisansüstü tezler taranmış olup yüksek lisans ve doktora tezleri olarak birbirinden ayrılmıştır. Ayrıntılı bilgi edinebilmek için grafiklerin oluşturulmasında SPSS programı kullanılmıştır. Yer verilen grafiklerin hepsinde çalışma türü sabit tutulmuş olup

1.3. Bulgular

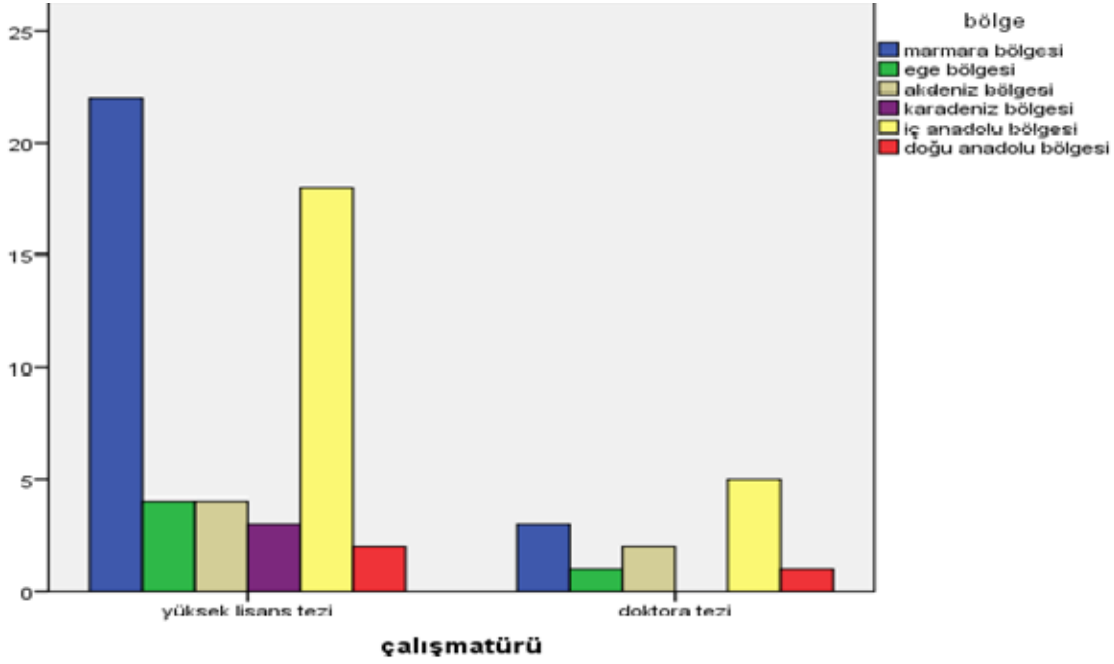
Ulusal Tez Merkezi'nde "toplumsal cinsiyet eşitliği" kavramı ile ilgili yapılan bilimsel çalışmaların incelenmesi ile aşağıdaki bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulgular grafikler halinde sunulmuştur.

Yapılan araştırmaların toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bulgulara göre yıl dağılımı nasıldır?

Şekil 1. Lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı

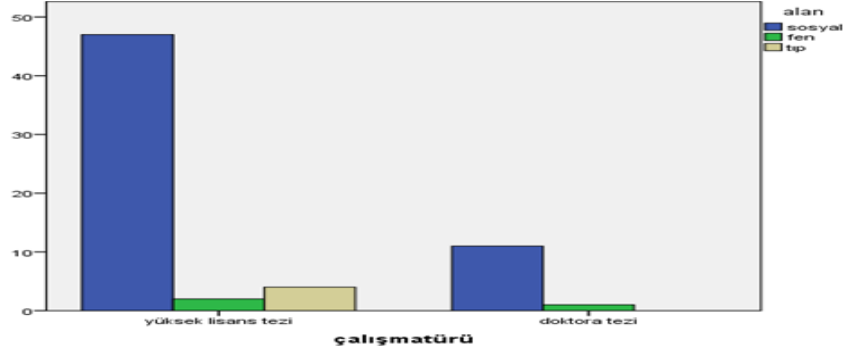
Şekil 1'de görüldüğü gibi toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine yazılan lisansüstü tezler yüksek lisans düzeyinde incelendiğinde en fazla 2020 yılında yayımlandığı görülmektedir. En fazla doktora tezi ise 2018 yılında yayımlanmıştır. Toplam 66 çalışma içerisinde yüksek lisans düzeyinde yapılan 54 çalışma incelendiğinde toplumsal cinsiyet eşitliğine dair çalışmaların son 5 yılda 2018-2022 yılları arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Çalışmaların 44 (%66,7) tanesi son 5 yıl içerisinde yapılmıştır.

Yapılan araştırmaların toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bulgulara göre bölge dağılımı nasıldır?**Şekil 2. Lisansüstü tezlerin bölgelere göre dağılımı**

Şekil 2’de görüldüğü gibi toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine yazılan lisansüstü tezlerin yüksek lisans düzeyinde en çok Marmara Bölgesinde (%41,5) yapıldığı görülmüştür. Marmara Bölgesini İç Anadolu Bölgesi (%34) takip etmektedir. Doktora tezlerinde de en çok çalışma İç Anadolu Bölgesinde yapılmış olup çalışmaların (%41,7) oluşturmaktadır. İç Anadolu Bölgesini Marmara Bölgesi (%25) ile takip etmektedir. Bu grafikte ilgili başka bir veri ise Karadeniz Bölgesinde yapılan yüksek lisans tezlerinin azlığı ve yine Karadeniz Bölgesinde yapılmış doktora tezinin bulunmaması dikkat çekicidir.

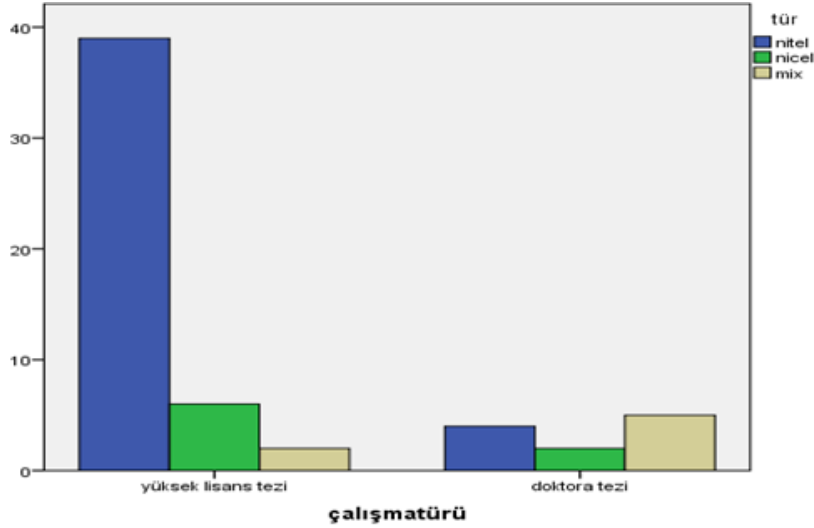
Yapılan araştırmaların toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bulgulara göre yapıldığı alan (sosyal, tıp, fen) dağılımı nasıldır?

Şekil 3. Lisansüstü tezlerin yapıldığı alana (sosyal, tıp, fen) göre dağılımı

Şekil 3'te görüldüğü gibi toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine yazılan lisansüstü tezlerin yüksek lisans düzeyinde yapılan 54 çalışmadan 48 i'nin (%89) sosyal alanda yapıldığı görülmektedir. Sosyal alan kavramı psikoloji, din, felsefe, turizm vb. konularda yapılan araştırmalar için kullanılmıştır. Doktora tezlerinde ise yapılan 12 çalışmanın 11'i (%91,7) sosyal alanda yapılmıştır. Bu grafikteki başka bir önemli veri ise tıp alanında doktora tezi düzeyinde hiç çalışmanın olmamasıdır.

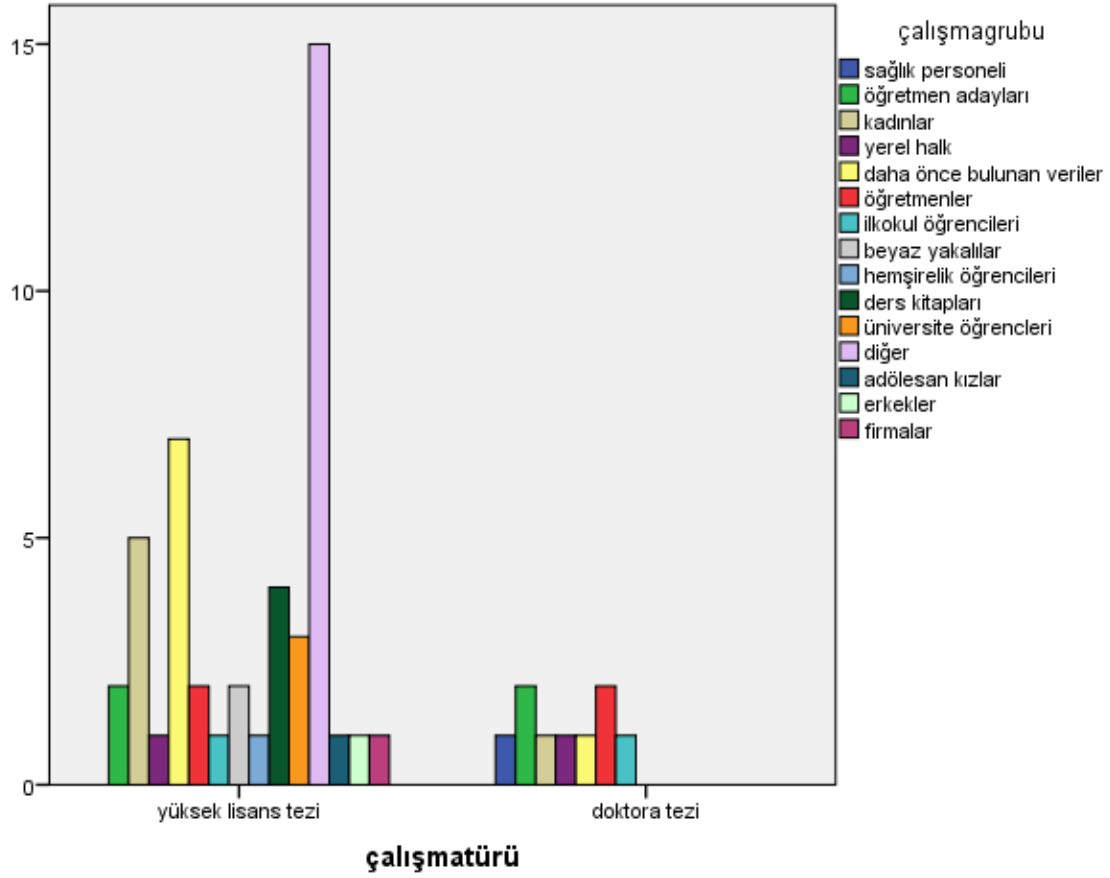
Yapılan araştırmaların toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bulgulara göre çalışma türü (nitel, nicel, mix) dağılımı nasıldır?

Şekil 4. Lisansüstü tezlerin yapıldığı türlere (nitel, nicel, mix) göre dağılımı

Şekil 4'te görüldüğü gibi toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine yazılan lisansüstü tezlerin yüksek lisans düzeyinde yapılan 54 çalışmadan 39 u'nun (%83) nitel, 6 sının (%12,8) nicel, 2 si (%4,3) ise mix (karma) olduğu görülmektedir. Doktora tezlerinde ise en fazla mix (karma) çalışma yapılmıştır. Bu kapsamdaki çalışmaların yarısı (%50) karma türündedir.

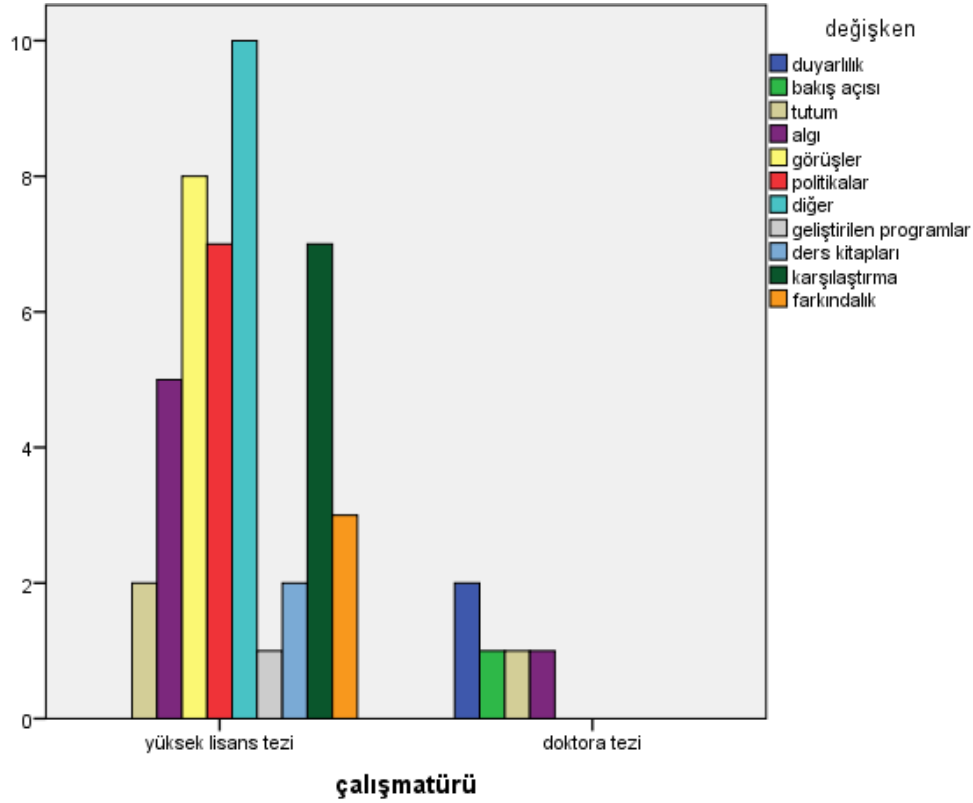
Yapılan araştırmaların toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bulgulara göre çalışmanın yapıldığı çalışma grubunun dağılımı nasıldır?

Şekil 5. Lisansüstü tezlerinin uygulanan çalışma grubuna göre dağılımı

Şekil 5'te görüldüğü gibi toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine yazılan lisansüstü tezlerden yüksek lisans düzeyinde yapılan 54 çalışmanın en çok hangi grup üzerinde uygulandığına bakıldığında çalışmaların % 32,6'sının diğer gruplar olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer gruplar kanunlar, ülke politikaları, Avrupa Birliği ülkeleri, muhasebeciler vb. olduğu saptanmıştır. Yapılan doktora tezlerinin uygulandığı grubun daha çok öğretmenler %22,2 ve öğretmen adayları %22,2 olduğu görülmektedir.

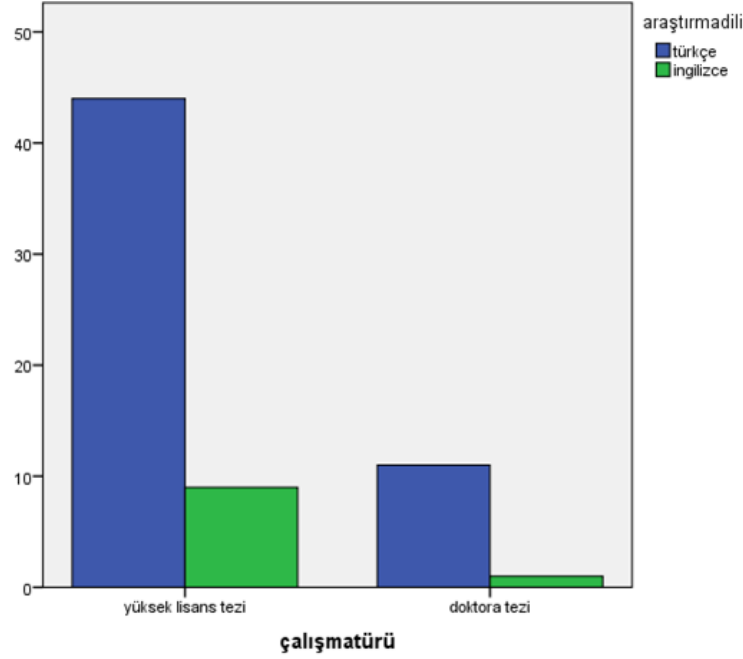
Yapılan araştırmaların toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bulgulara göre kullanılan değişken dağılımı nasıldır?

Şekil 6. Lisansüstü tezlerinin değişkenlere göre dağılımı

Şekil 6'da görüldüğü gibi toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine yüksek lisans düzeyinde 54 araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalardan en yüksek oranı 10 (%20.0) çalışma ile diğer başlığı altında toplanan veriler oluşturmuştur. Diğer verilere yabancı ülkelerden alınan veriler, göçmenlerle yapılan çalışmalar vb. örnek gösterilebilir. Bu verileri ise 8 çalışma (%16.0) ile toplumsal cinsiyet eşitliğine dair görüşler takip etmektedir. Görüşler daha çok kişisel verilerden elde edilmektedir. Çalışmaya katılan katılımcıların olumlu ve olumsuz düşüncelerini ifade etmektedir. Doktora çalışmalarında ise en çok kullanılan değişken 2 (%40) çalışma ile duyarlılık olarak saptanmıştır.

Yapılan araştırmaların toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bulgulara göre çalışmanın yapıldığı dil dağılımı nasıldır?

Şekil 7. Lisansüstü tezlerinin kullanılan araştırma diline göre dağılımı

Şekil 7’de görüldüğü gibi toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine yüksek lisans düzeyinde yapılan çalışmalardan 45’i (%83,3) Türkçe olarak yazılmıştır. 9 çalışmanın dilinin ise İngilizce olduğu saptanmıştır. İngilizce yazılan yüksek lisans tezlerine bakıldığında 3 tanesi Orta Doğu Teknik Üniversitesinde geriye kalan 6 tez ise Koç Üniversitesi, Sabancı Üniversitesi, Bilgi Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesinde yapılmıştır. Yazılan doktora tezlerinde ise toplam 12 tezdense sadece 1’i (%8,3) İngilizce olarak yazılmıştır. Doktora tezi ise Marmara Üniversitesinde yapılmıştır.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu araştırmanın yapılmasındaki amaç Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine yapılan çalışmaların belirli kriterler çerçevesinde incelenmesi

ve ulaşılan bulgular sonucunda araştırma eğilimlerinin belirlenmesidir. Araştırma yapılırken Ulusal Tez Merkezi’nde başlığında “toplumsal cinsiyet eşitliği” geçen yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Hazırlanan grafiklerde çalışma türü sabit tutulmuş olup diğer veriler grafik bazlı olarak değişim göstermiştir. Çalışma türünün sabit olduğu göz önüne alınarak yapılan grafiklerde kullanılan diğer veri gruplarını çalışmanın yapıldığı lisansüstü tezlerin türleri, çalışmanın yapıldığı yıllar, çalışmanın yapıldığı bölgeler, çalışmanın hangi alanda yapıldığı, çalışmanın türü, çalışmanın uygulandığı grup, çalışmalardaki değişkenler ve çalışmanın yapıldığı dil oluşturmaktadır.

Yapılan araştırmada Ulusal Tez Merkezi’nde ulaşılan “toplumsal cinsiyet eşitliği” kavramını içeren 66 lisansüstü tez çalışması incelenmiştir. Araştırmaya dahil edilen çalışmaların büyük çoğun-

luğunu yüksek lisans tezleri oluşturmaktadır. Kullanılan 66 lisansüstü tez çalışmasından 54 tanesini yüksek lisans tezleri, 12 tanesini ise doktora tezleri oluşturmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine yapılan çalışmada 2000-2022 yılları arasında yapılmış araştırmalar taranmış olup 2000-2010 yılları arasında yapılan herhangi bir tez çalışmasına rastlanmamıştır. Ulaşılabilen ilk çalışmanın 2010 yılında yapıldığı belirlenmiştir. Bu sebeple araştırmada ele alınan tezlere ait veriler 2010 -2022 yıllarını kapsamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili tezlerin 2017 yılından sonra giderek arttığı görülmüştür. Bir yılda yapılan en çok araştırma sayısına ise 2019 yılında ulaşılmıştır. Bu durumun çeşitli nedenlerinden söz edilebilir. Bunlardan ilki İstanbul Sözleşmesi'dir. İstanbul Sözleşmesi 11 Mayıs 2011 tarihinde imzaya açılmış ve 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ayrıca Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair yapılan 6284 sayılı kanun da 2012 de yürürlüğe girmiştir (Bakırcı, 2015). İstanbul Sözleşmesi ve 6284 sayılı kanunun da etkisiyle birlikte araştırmacılar toplumsal cinsiyet eşitliği konusu ile daha yakından ilgilenmeye başlamışlardır. Özellikle de sosyal ve idari bilimlerde çalışan araştırmacılar bu konu ile ilgili çalışmaların artmasında önemli rol oynamışlardır. Türkiye'de yaşanan gelişmeler nedeniyle Avrupa Komisyonu tarafından 2016 yılında hazırlanan raporda, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununun kabul edilmiş olmasının olumlu bir adım olduğu ama bu kurumun henüz kurulmamış olmasının da önemli bir eksiklik olduğu ifade edilmiştir (Avrupa Birliği Türkiye İlerleme Raporu, 2016). 2020 yılında ise yayımlanan tez sayılarında biraz düşüş yaşanmıştır. Bu durumun nedeninin 2020 yılında tüm dünyayı esir alan COVID-19 salgınının olduğu düşünülebilir.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde Marmara Bölgesinde yapılan çalışmaların çokluğu dikkat çekicidir. Yapılan çalışma sayısı bakımından Marmara Bölgesini İç Anadolu Bölgesinin takip ettiği görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak Marmara ve

İç Anadolu Bölgelerinde İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerin olması önemli rol oynamaktadır. Bu şehirlerde üniversite sayısının fazla olması daha çok sayıda araştırma yapılması için en büyük etken olarak gösterilebilir. İstanbul'da 13 devlet üniversitesi, 44 vakıf üniversitesi olmak üzere toplamda 57 üniversite, Ankara'da ise toplam 8 tane devlet üniversitesi ve 13 vakıf üniversitesi olmak üzere toplamda 21 üniversite bulunmaktadır (YÖK Atlas, 2022). Yine incelenen lisansüstü çalışmaların çok büyük bir kısmının sosyal ve idari bilimler alanlarında yapıldığı görülmektedir. Bu durumun sebebi toplumsal cinsiyet kavramının yaygın olarak sosyal bilimlerin alanında ele alınmasıdır. Çalışmaların yapıldıkları sosyal alanlara örnek olarak sosyoloji, eğitim-öğretim, spor bilimleri, felsefe, reklamcılık vb. gösterilebilir.

Yüksek lisans tezleri türlerine göre incelendiğinde araştırmaların çoğunda nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı saptanmıştır. Nitel yöntemlerin daha sık kullanılmasının nedeni sosyal bilimler üzerine yapılan araştırmalarda çeşitli sonuçlar vermesi, görüşme, anket, mülakat gibi yöntemler kullanılması ve nitel araştırma yapılarak daha derinlemesine ve ayrıntılı bilgi sahibi olma fırsatı vermesi ile açıklanabilir (Yıldırım, 1999). Doktora tezlerinde ise daha çok mix (karma) yöntem kullanılmıştır. Bu durumun sebebi olarak araştırma sonuçlarının daha ayrıntılı analiz edilmesini sağlamak gösterilebilir.

Yapılan çalışmaları çok farklı gruplar üzerine olması hem literatür açısından hem de farklı bakış açıları edinmek için önemli olmaktadır. Yapılan çalışmalar; öğretmen adayları, üniversite öğrencileri, sağlık çalışanları, öğretmenler, yerel halk, ergenler vb. birçok farklı grupta gerçekleştirilmiştir. Lisansüstü tezlerin uygulandığı gruplar incelendiğinde çeşitlilik olduğu ortaya çıkmıştır.

Yüksek lisans düzeyinde yapılan çalışmalarda kullanılan değişkenler incelendiğinde en çok diğer değişkeninin yer aldığı görülmektedir. Diğer değişkenine örnek olarak Avrupa Birliği politikaları,

kanunlar, çizgi filmlerdeki cinsiyetle ilişkili söylemler vb. verilebilir. İkinci en yüksek oranı ise toplumsal cinsiyet eşitliğine dair görüşler oluşturmaktadır. Doktora çalışmalarında ise en çok kullanılan değişkenin duyarlılık olduğu görülmektedir.

Son olarak yapılan 66 lisansüstü çalışmanın ortaya konduğu diller incelendiğinde yapılan 54 yüksek lisan tezinin 9 tanesinin İngilizce olduğu görülmüştür. İngilizce yazılan yüksek lisans tezlerine bakıldığında 3 tanesini Orta Doğu Teknik Üniversitesinde geriye kalan 6 tezin ise Koç Üniversitesi, Sabancı Üniversitesi, Bilgi Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesinde yapıldığı saptanmıştır. İngilizce yayımlanan tek doktora tezinin ise Marmara Üniversitesinde yapılmış olduğu görülmektedir.

Türkiye’de 2010-2022 yılları arasında yapılan Ulusal Tez Merkezi’nde bulunan, başlığında “toplumsal cinsiyet eşitliği” kavramı geçen 66 lisansüstü çalışma incelendiğinde; son yıllarda bu konuda fazlasıyla çalışma yapıldığını ve hâlâ yapılmakta olduğu görülmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili çalışmalar her ne kadar sıkça yapılsa da farkındalık düzeyi beklenenden daha yavaş bir artış göstermektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve farkındalık düzeylerinin artması için çeşitli çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmalar yapılırken üzerinde durulması gereken konulardan biri de çalışmaların bölgelere göre dağılımı konusudur. Lisansüstü çalışmaların bölgelere göre dağılımı incelendiğinde en az çalışmanın Karadeniz Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesi’nde yapıldığı görülmektedir. Hem Karadeniz hem de Doğu Anadolu Bölgesinin kültürel yapısında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine örnek gösterilebilecek çok sayıda argüman bulunmasına rağmen bu iki bölgede toplumsal cinsiyet konulu araştırmaların daha az yapılmasının nedenlerinin belirlenmesi yeni yapılacak çalışmalar da amaç olarak ele alınabilir. Ulaşılan başka bir bulguya göre (şekil 3) toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine yapılan çalışmalar arasında tıp alanında yapılan bir çalışma

bulunmamıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği, tıp alanının içinde yer alan halk sağlığı, aile hekimliği, psikiyatri vb. bölümler ile yakından ilgilidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadınların sadece psikososyal olarak korunmasında değil aynı zamanda fizyolojik sağlıklarının korunması açısından da önem arz eden bir faktördür. Bu nedenle özellikle tıp alanında kadın sağlığı ve toplumsal cinsiyet temalı çalışmaların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine yapılan çalışmaların incelenmesi sonucunda yapılan araştırmalarda en az kullanılan yöntemin nicel yöntem olduğu görülmektedir. Yapılan bir araştırmada kullanılan nicel yöntem daha fazla ve daha geniş örneklem grubuna ulaşmayı gerektirmektedir. Nitel araştırma yöntemi ise daha küçük örneklem grubu ile yapılabilmektedir. Nicel yöntemin daha az tercih edilmesi araştırmacıların geniş kitlelere ulaşamamasından kaynaklanabilir. Nicel yöntemler daha genel bir gruba ait bulguları analiz etmekte ve uygun örnekleme yapılması durumunda evrene ilişkin bulgular ortaya koymaktadır. Nitel çalışmalar ise daha küçük bir gruba ait derinlemesine bulgular ortaya koymaktadır. Bu nedenle evren hakkında daha çok bilgi edinmek ve daha geniş kitlelere dair bulgular elde etmek için nicel yöntem kullanılan araştırmaların arttırılması gerekmektedir.

Başka bir bulguya göre (şekil 5) çalışmanın yapıldığı gruplar incelendiğinde kadınlar üzerinde yapılan çalışmaların çokluğu dikkat çekmektedir. Fakat bu durumun tam tersi olarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemli bir parçası olan erkekler üzerinde yapılan çalışma sayısı oldukça azdır. Yapılan araştırmalar genellikle kadınların yaşadığı veya maruz kaldığı toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinde durmaktadır. Araştırmanın giriş bölümünde de bahsedildiği gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliğine erkek egemen dünyada yeniden yapılandırılan karşılıklı ilişkiler neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, toplumsal yaşamda erkek egemen unsurların baskın olması ve kadının ikincil planda görülmesi üzerinden temellendirilmektedir. Altuntaş ve Altınova’ya göre

xx. yüzyıl ile birlikte kadınların iş hayatında kendilerine erkeklerden daha az yer bulması, gelenekler sebebi ile kız çocuklarının eğitim hakkına erkeklerden çok daha kısıtlı bir şekilde ulaşması, toplumların sadece kadınlar için oluşturdukları kalıplar üzerine araştırma yapılırken erkekler ile ilgili böyle araştırmalara ulaşılamamaktadır. Bu durum erkeklerin sergilediği eşitsiz tutum ve davranışların yeterince araştırılmadığını göstermektedir. Bu nedenle erkekler üzerinde yapılacak toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdukaya, F. (2020). *Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında kadına yönelik şiddetin medyada temsili: Sıla Gençoğlu vakası*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Acar, T. (2017). *Toplumsal cinsiyet eşitliği eğitim programının hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Akay, M. (2021). *Türkiye'de yerel yönetimlerde kadının siyasete katılımı: Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında 31 Mart 2019 yerel seçimleri örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gümüşhane.
- Akbulut, Y. (2020). *Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine dair görüşleri*, Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi, 6(2), 163-184. Doi: 10.47615/issej.804999
- Akçayır, G. (2021). *Belediyelerin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamadaki rolü: Kadın dostu kentler projesi kapsamında yer alan büyükşehir belediyeleri üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Akkaş, İ. (2020). Toplumsal cinsiyet algısı üzerine bir değerlendirme: Erzincan örneği. *Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*, 2020 (1), 55-72.
- Altuntaş, O. & Altınova, H. (2015, Haziran). *Toplumsal cinsiyet algısı ile sosyoekonomik değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesi*. *Turkish Studies (Elektronik)* 10, 98.
- Amman, M. T. (2012). *Dini ve toplumsal boyutlarıyla cinsiyet 2*. Çamlıca Sabahattin Zaim Eğitim ve Kültür Merkezi. İstanbul.
- Ar, H. (2014). *İklim değişikliği risk algısının toplumsal cinsiyet eşitliği açısından incelenmesi: Ankara ili Beypaşa ilçesi araştırması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Ataseven, Z. (2018). *Türkiye'de tarım politikalarında kadının toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında incelenmesi: Çay yetiştiriciliğinde kadının yeri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Avrupa Birliği Türkiye İlerleme Raporu (2016). Avrupa Komisyonu tarafından Avrupa Parlamentosu ve Konseye ve Sosyal ve Ekonomik Komiteye ve Bölgeler Komitesine sunulan Türkiye raporu, Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/files/5%20Ekim/son__2016_ilerleme_raporu_tr.pdf
- Ayaz, H. (2022). *Toplumsal cinsiyet eşitliği idealinde Müslüman kadın olmak: İslâmî feminist kadınların dinî geleneğe yabancılaşma sorunu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzincan.
- Aydemir, F. (2019). *Avrupa Birliği'nin toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarına etkisi: İtalya ve Slovenya'nın karşılaştırmalı analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul.
- Aydemir, S. (2019). *Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı medya okuryazarlığı eğitiminin öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Baba, E. (2019). *From gender equality to gender justice: A critical discourse analysis in terms of gender equality in Turkey*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Bal, S. (2018). *The EU as a normative power? the EU's gender equality norm diffusion in Turkey*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul.
- Bakırcı, K. (2015); Bakırcı, K. (2000), İş Hukuku Açısından İşyerinde Cinsel Taciz, Yasa Yayınları, İstanbul.
- Bardakçı, Ş. & Oğlak, S. (2022). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi ve Türkiye. *Toplumsal Politika Dergisi* 3 (1) , 71-90. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tpd/issue/70403/1091659>
- Bartın, C. (2022). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

- Başaran, M. (2019). *Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Berkaş E. (2015). *Fertility intention of women in Turkey from a gender equity perspective with focus on the division of labor within the home*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Ankara.
- Biçer, B. (2022). *Avrupa Birliği ve Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları: AB uyum süreci çerçevesinde karşılaştırmalı bir inceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bandırma On yedi Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Balıkesir.
- Bozca, A. (2022). *Kadın sporcuların toplumsal cinsiyet eşitliği görüşleri ile olumsuz değerlendirilme korkusu düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Burdur.
- Bozoğlu, E. (2020). *Perceptions and discourses on gender equality: The case of conservative women's organizations in Turkey*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Budak, C. (2020). *Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik kamu politikası üretim sürecinde kadın milletvekillerinin etkileri (1983-2018)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Muğla.
- Cesur, M. (2018). *Yerel halkın kadın turistlere yönelik bakış açısının toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında incelenmesi: Gökçeada örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çanakkale.
- Ceylan, E. (2022). *İstanbul Sözleşmesi bağlamında Türkiye'de muhafazakâr kesimin toplumsal cinsiyet eşitliği tartışmaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Balıkesir.
- Civan, M. (2019). *Türkiye'de sosyal hizmet politikalarında kadının yeri ve toplumsal cinsiyet eşitliği: SHÇEK örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Değirmenci, B. (2021). *Toplumsal cinsiyet eşitliği ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında afet mevzuatının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Eray, Ş. (2015). *Yeni kurumsalcı yaklaşımlar çerçevesinden Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliği kamu politikası: Eğitim ve siyasal katılım alt politika örnekleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Erbektaş, H. (2020). *Türkiye'ye zorunlu göçle gelen Suriyeli kadınların haklar ve toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamındaki deneyimleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Ercan, M. (2022). *İzmir'deki kadın dernekleri'nin toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalıkları: Sosyal medya paylaşımları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Gençay, S. (2019). *16-19 yaş arası adölesan kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Manisa.
- Güler, C. (2022). *Avrupa Birliği sosyal politikasında toplumsal cinsiyet eşitliği: Hedefler ve gerçekler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Gürkan, S. (2016). *Toplumsal cinsiyet eşitliği koordinatörlükleri ve Türkiye Kadınları Sosyal Statü Ajansı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Güzel, G. (2018). *Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında ücret eşitsizliği: Türkiye ve AB ülkeleri karşılaştırması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Hepşen, Ö. (2010). *Tevrat, İncil ve Kuran-ı Kerim'de kadın bedeni*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.
- ILO. (2000). Cenevre: ABC Of Women Worker's Rights And Gender Equality.
- İşbilir, N. (2020). *Norway and Turkey at the edges of gender equality: A mixed method approach in examining perceptions of gender inequality*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yaşar Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü. İzmir.
- Kafalı, B. (2020). *Toplumsal cinsiyet eşitliğinde öğretmen eğitimi: Mor Sertifika örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü. İstanbul.
- Kandemir, A. (2021). *Öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliği, örgütsel dışlanma ve örgütsel engel algıları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi. Bolu. Doi: 10.21798/kadem.2022.112

- Kandilli, E. (2020). *An examination of social gender equality and social gender roles in fifth grade mathematics textbook and social sciences textbook*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Kaplan, M. (2018). *Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında çalışanların kültürel tüketim pratiklerinin Bourdieu perspektifinden incelenmesi: Nitel bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kahramanmaraş.
- Karabekmez, S, Yıldırım, R. G., Özyılmaz Akamca, G., Ellez, A. M. & Bulut Üner, A. N. (2018). Okul Öncesi Dönemde Mesleklere İlişkin Toplumsal Cinsiyet Algısı. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38 (2), 469-512. Doi: 10.17152/gefad.376324
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemleri (17 b.)*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kavuran E. (2011) *Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi hemşirelik öğrencilerini toplumsal cinsiyet eşitliğine bakışlarının belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Erzurum.
- Kazar, E. (2016). *Uluslararası kuruluşlar açısından çalışma hayatında toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları ve Türkiye'de çalışma hayatına yansımaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yalova.
- Keyvan, S. (2022). *Sosyal sürdürülebilirlik perspektifinden toplumsal cinsiyet eşitliği ve kurumsal sosyal sorumluluk*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kiriş, A. (2021). *Gender provisions in peace agreements and gender equality in post-agreement settings: Cases of the Philippines and Colombia*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kurtdaş, M. (2020). *Sosyal bilgiler öğretmenliği öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları (İnönü Üniversitesi örneği)*. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi ISSN: 1308-9196. Doi: <https://doi.org/10.14520/adyusbd.667828>.
- Kurtuluş, E. (2019). *Kadın üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliği ile toplumsal cinsiyet rolü stresi ve olumsuz değerlendirilme korkusu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Kükreler, M. (2015). *Toplumsal cinsiyet eşitliği yönüyle ortaokul Türkçe ders kitaplarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bolu.
- Lahi, N. (2021). *Okul öncesi döneme yönelik çizgi filmlerde yer alan toplumsal cinsiyet eşitliğine ait gösterge-lerin incelenmesi (TRT Çocuk Kanalı örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Machfeij, H. (2019). *Gender equality and post crisis transformation: Case of Damascus city Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kriz sonrası dönüşüm: Şam şehri örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Mercimek, E. (2019) *Corporate social responsibility for gender equality in Turkey /Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliği için kurumsal sosyal sorumluluk*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü. İstanbul.
- Mozakoğlu, E. (2018). *Avrupa Birliği politikalarında toplumsal cinsiyet eşitliği: AB güvenlik politikası ve kadın*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul.
- Nirun, Y. (2022). *Gender, violence and social norms in Turkish psychological dramas/ Türkiye'deki psikoloji temalı dizilerde toplumsal cinsiyet eşitliği, şiddet ve toplumsal normlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Odabaşı, Ö. (2017). *Lise sosyoloji ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Erciyes.
- Önen, D. (2020). *Sivil toplum kuruluşlarında toplumsal cinsiyet eşitliği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Özdemir, E. (2020). *Kamu politikaları kapsamında toplumsal cinsiyet eşitliği ve kalkınma ilişkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Özkan, A. (2018). *Karabük üniversitesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin tutumlarına ve bu tutumlarının belirleyicilerine yönelik bir değerlendirme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Karabük.
- Pamuk, N. (2019). *Toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından PISA 'da başarılı olan bazı ülkeler ile Türkiye'nin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Çanakkale
- Parlak, B. (2021). *Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında belediye hizmetlerinin kullanımı ve sunumunun*

- karşılaştırmalı analizi: Çanakkale ili örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Çanakkale.
- Sahin, E. (2014). *Gender equity in education*. Open Journal of Social Sciences, 59-63. Doi:<http://dx.doi.org/10.4236/jss.2014.21007>.
- Sarı, R. (2022). *Öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet eşitliği algısı ve teknoloji kullanım seviyeleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Sezgin, P. (2022). *Sınıf öğretmenlerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Trabzon.
- Şahin, D. (2021). *Üniversitelerde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bilgi grafikleri (infografik) tasarımı (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.
- Şanlı, B. (2022). *Toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi dersine yönelik öğretim programı geliştirme çalışması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin.
- Şengül, E. (2018) *Küresel bir misyon olarak insan haklarına dayalı toplumsal cinsiyet eşitliğinin inşası ve korunması misyonunu sürdüren küresel araçlar: Avrupa Birliği analizi ve 2007 ve 2017 Avrupa Komisyonu kadın-erkek eşitliği raporlarının karşılaştırmalı incelemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Tekin, H. (2020). *Ev kadınlarında psikolojik iyi oluşun yordayıcıları olarak toplumsal cinsiyet eşitliği ve eşbağımlılık*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Turan, H. (2013). *Belediyelerde toplumsal cinsiyet eşitliği uygulamaları: Büyükşehir belediyelerinin stratejik planları üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Uzun, Y. (2020). *Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine dair görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Niğde.
- Üstündağ, İ. (2017). *Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ortaöğretim düzeyinde sosyolojik öğretimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Wach, E. (2013). *Learning about qualitative document analysis, IDS Practice Paper In Brief 13*.
- Yaşar, S. (2022). *2000-2020 yılları arasında kullanılan müzik ders kitaplarının toplumsal cinsiyet eşitliği açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Van.
- Yeşil, A. (2020). *Ortaokul öğrencilerinde toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı oluşturmaya yönelik bir eylem araştırması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Mersin.
- Yıldırım, S. (2019). *Erkek refakatçilerin toplumsal cinsiyet eşitliği hakkındaki düşünceleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Yıldırım, A. (1999). "Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi", Eğitim ve Bilim-Education And Science, cilt.23, ss.7-17.
- Yıldırım, A. ve Simsek, H. (1999). *Qualitative Research Methods in Social Sciences*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yolcu, E. (2021). *Toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığının geliştirilmesi: İlkokul dördüncü sınıflarla yapılan bir eylem araştırması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Yokatlas (2022). <https://yokatlas.yok.gov.tr/universite.php>

EKŞİ SÖZLÜK KULLANICILARININ KADINA ŞİDDETİ ÖNLEMENE DAİR ÇÖZÜM ÖNERİLERİNİN ANALİZİ

ANALYSIS OF EKŞİ SÖZLÜK USERS' SUGGESTIONS FOR PREVENTING VIOLENCE AGAINST WOMEN

Sevgi TİRYAKI¹

ÖZ

Kadına şiddet, coğrafi ve tarihi olarak sınır tanımadan, eski zamanlardan günümüze kadar süregelen bir insan hakkı ihlalidir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalara, alınan önlemlere rağmen, her geçen gün yeni bir kadına şiddet haberiyle karşılaşmak mümkündür. Bu durumun yaşanmasında toplum nezdinde ataerkil yapının getirmiş olduğu alışıldık kalıpların dışına çıkmanın kolay olmamasının da payı bulunmaktadır. Buradan yola çıkarak, sadece yazılı sözleşmelerin ya da yasaların kadınlara şiddeti önlemede eksik kalabildiğini, esas olanın toplumsal bilinç kazanmak olduğunu söylemek mümkündür. Toplum etkileme söz konusu olduğu zaman medyanın büyük etkisi olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, toplumun nabzını yansıtırma konusunda da medyanın eşsiz bir kaynak olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu anlamda, katılımcıların yorumları yapabildiği, kendi fikirlerini düşüncelerini özgürce yazabildikleri internet siteleri, toplumsal görüşleri yansıtır birer kaynak olarak değerlendirilebilirler. Ekşi Sözlük de bu platformlardan biridir. Kadına şiddeti önleyebilmek amacıyla alınabilecek tedbirleri, kendi içinde bir kamuoyu oluşturmuş olan Ekşi Sözlükteki yorumlar üzerinden okumak bu anlamda önemlidir ve bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu amaçla çalışmanın ana problemi; “Ekşi Sözlük kullanıcılarının, kadına şiddeti engelleme konusunda çözüm yolu olarak sundukları öneriler nelerdir?” sorusu olarak belirlenmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda, Ekşi Sözlükte yer alan “Kadına Şiddeti Engellemenin Çözüm Yolu” başlığı altında bulunan ve başlığın altına yazılmış ilk entrynin tarihi olan 30.07.2020 tarihinden başlanılarak, bu araştırmaya başlanılan tarih olan 27.08.2022’e kadar yazılmış toplam 373 adet entry, içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Toplanan veriler SPSS programı ile analiz edilmiş, SPSS programı ile oluşturulan tablolar ve araştırma kapsamında belirlenen temalar ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Araştırma sonunda, kadına şiddeti önleme konusunda çözüm önerisi olarak en çok “ağır cezaların/yasaların” uygulanmasının önerildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ekşi sözlük, içerik analizi, kadına şiddet, toplumsal cinsiyet.

ABSTRACT

Violence against women is a human rights violation that has continued from ancient times to the present day, without borders, geographically and historically. Despite the studies on the subject, news of violence against women continues. For this reason, it is possible to say that written contracts may be incomplete in preventing violence against women, and that the main thing is to gain social awareness. The media has a great influence on influencing the society. In addition, the media is a unique resource for reflecting the pulse of society. In this sense, websites where participants can freely write their own ideas can be considered as a resource that reflects social views. Ekşi Sözlük is one of these platforms. It is important in this sense to read the measures that can be taken to prevent violence against women through the comments in Ekşi Sözlük, which has created a public opinion in itself, and it constitutes the purpose of this study. For this purpose, the main problem of the study; “What are the suggestions offered by Ekşi Sözlük users as a solution to prevent violence against women?” has been determined. In line with the purpose of the research, a total of 373 entries, which were written under the title of "Solution Way to Prevent Violence against Women" in Ekşi Sözlük, were written from 30.07.2020, the date of the first entry written under the title, until 27.08.2022, the start date of this research, were analyzed by content analysis method. The collected data were analyzed with the SPSS program. At the end of the research, it has been determined that "heavy penalties/laws" are the most recommended solutions for preventing violence against women.

Keywords: Content analysis, Ekşi sozluk, social gender, violence to women.

¹Dr. Bağımsız Araştırmacı, sevgitiryaki89@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3040-5183

1. GİRİŞ

Şiddet, eski zamanlardan günümüze kadar süregelen yıkıcı bir olgudur. Şiddet söz konusu olduğu zaman, fiziksel olarak zayıf olan insanların genellikle daha çok zarar görmeleri, çocukların, kadınların, yaşlıların bu gibi durumlarda mağdur olmalarına yol açmaktadır. Bu mağduriyetlerin aynı zamanda toplumsal sorunlar olduğunu bilmek çok önemlidir. Çünkü unutulmamalıdır ki, toplum kadınlardan, erkeklerden, çocuklardan, yaşlılardan, engelli bireylerden oluşan bir bütündür. Bu sebeple kadına şiddet demek, aslında o toplumun huzuruna, refahına, o toplumun ruhsal sağlığına ve o toplumun mutluluğuna şiddet demektir. Türk Dil Kurumu Sözlüğü' n de ise şiddet: "Karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet uygulama" veya "Duygu veya davranışta aşırılık" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2020).

Şiddetin birçok yıkıcı sonucu bulunmaktadır. Kadınlara uygulanan şiddet, kimi zaman fiziksel bir engel durumuna yol açabilmekte, yaralanmalara sebebiyet verebilmektedir. Şiddet fiziksel sonuçlarının yanı sıra, bunalım, umutsuzluk, çaresiz hissetme ve devamında kendine zarar verme veya öldürmeye kadar gidebilen psikolojik sonuçlara da sebep olabilmektedir. Bu ağır sonuçlarına rağmen, dünyanın birçok yerinde olduğu gibi ülkemizde de kadınlar, şiddete uğramaktadır.

Ülkemizde, kadına şiddeti önleme konusunda birçok çalışma yapılmakta, tedbirler alınmaktadır. 2013 tarihli "Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Projesi" (İçişleri Bakanlığı, 2013), 13.07.2020 tarihli

"Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Genelgesi" (İçişleri Bakanlığı, 2020) bu çalışmalara örnektir. "Kadın hakları" kavramının ülkemizde ilk olarak konuşulmaya başlanması ise, kadınlara zaten insan olarak sahip oldukları hakları pratik hayatta da vermek amacıyla Birleşmiş Milletlerin "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" ile birlikte gündeme gelmiştir. Bu çalışmaların yanı sıra, 1926 senesinde Medeni Kanun'un kabulüyle, kadınlara evlilik, miras gibi konularda birçok hak tanınmış, kadınların cinsiyet farkından dolayı ayrımcılığa maruz kalmaları önlenmeye çalışılmıştır. 2011 yılında Türkiye tarafından imzalanan ve kadına yönelik şiddeti önleme amacıyla olan İstanbul Sözleşmesi de, bu konuda yapılan çalışmalardan biridir (Resmî Gazete, 2012). Fakat bütün bu çalışmalara rağmen, kadına şiddet haberleri hemen her gün gündemde yer almakta, kadına şiddetin önüne geçilememektedir. Bu haberlerle ve diğer tüm içerikleriyle birlikte, medyanın toplumu etkilediği gibi ondan etkilendiği de bilinmektedir. Bu noktada ise, katılımcı sözlükleri toplumsal görüşleri yansıtan birer kaynak olarak değerlendirmek mümkündür. Ekşi Sözlük de bu kaynak platformlardan biridir.

Ekşi Sözlükte, sözlüğün yazarlarının herhangi bir konu ile ilgili başlık açmaları, kendi yorumlarını, görüşlerini yazmaları mümkündür. Böylelikle, bilgilerin belirli bir düzen içerisinde sunulması ve gerektiği zaman kolay ulaşılabilir olması sağlanmaktadır. Ekşi Sözlüğün kullanıcıların yorumlarıyla oluşup büyümesi, dolayısıyla katılımcı özelliğine sahip olması bilindik

geleneksel sözlüklerden farklı olmasını sağlamaktadır. Bu anlamda hem sözlüğün yazarları için hem de kullanıcıları için farklı bir kamusal alan oluşmaktadır (Aslantürk ve Turgut, 2015, s. 63). Kamusal alanın varlığından bahsedilen yerde, Habermas' ın, kamusal alanın varlığını, 'kamuoyuna benzer' bir şeyi ortaya çıkarabilmesine bağladığını hatırlamakta fayda vardır (Habermas, 2004). Ekşi Sözlüğün, farklı kültürlere sahip insanların, farklı bakış açılarını, yaşam felsefelerini bir araya getirmesi, belirli bir sınıfa, ideolojiyi temsil etmemesi, yazarların gerçek isimlerini kullanmamaları dolayısıyla düşüncelerini özgürce yazabilmeleri gibi özelliklerinden dolayı da birçok konuda kamuoyu oluşumunu olası hale getirdiğini ifade etmek mümkündür (Doğu vd., 2009, s. 12). Bu özelliklerinin yanı sıra sözlük yazarlarının "kavram, olgu ve süreçlere ilişkin alternatif tanımları; gündem ile ilgili yorum ve değerlendirmeleri; gündem maddelerini halktan bir insan olarak ele almaları ve kamuoyunun nabzını tutmaları" Ekşi Sözlük' ün kamusal niteliğini ortaya koyan diğer özelliklerindedir (Gürel ve Yakın, 2007, s. 204). Ekşi Sözlüğün kamusal alan olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade eden akademik çalışmalar da mevcuttur (Kekeç ve Şanlı, 2023; Turgut ve Aslantürk, 2014). Ayrıca, dijital bir sözlük formatında olan bu platformun, geleneksel sözlük anlayışının yerine, çağı yakalayan, e- sözlük anlayışına sahip, kendi sınırlarını zorlayan bir özelliğe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte Ekşi Sözlük, doğru olarak kabul edilen birçok dogmanın eleştirilmesini mümkün kılarak, kendine ait bir kültür meydana getirmiştir (Gürel ve Yakın: 2007: 203-204). Bütün bu sebeplerde ötürü Ekşi Sözlük' ün, kendi içinde bir

kamuoyu yarattığını ve ülkemizin önemli sorunlarından biri olan kadına şiddet konusu ile ilgili bu platformu kullanan yazarlar tarafından yazılmış entryler üzerinden, yazarların konuyla ilgili algısını okuyabilmek adına önemli veriler içerdiğini düşünmek mümkündür.

Katılımcı sözlüklerin giderek daha fazla kullanılması, kullanıcı ve okuyucu sayılarının artması, bu sözlüklerin akademik çalışmalar için de birer malzeme olarak kullanılmalarına sebep olmaktadır. Özellikle son yirmi sene içerisinde bu konuda yapılan akademik çalışmalarda artış söz konusudur. Katılımcı sözlükler ile ilgili çalışmalar çoğunlukla söylem analizi ve içerik analizi ile yapılmaktadır (Duman ve Özdoğru, 2018, s. 84).

Bu çalışmada da, Ekşi Sözlükte yer alan "Kadına Şiddeti Önlemede Çözüm Yolu" başlığı altındaki yorumların, Ekşi Sözlük kullanıcılarının bu konudaki algılarını yansıtabileceği fikrinden yola çıkılarak bir analiz yapılmıştır. Bu amaçla çalışmanın ana problemi; "Ekşi Sözlük kullanıcılarının, kadına şiddeti engelleme konusunda çözüm yolu olarak sundukları öneriler nelerdir?" sorusudur. Araştırma kapsamında belirlenen alt problemler ise şunlardır: "Hangi öneri en sık şekilde açığa çıkmıştır?", "Kadına Şiddeti Engellenen Çözüm Yolu" başlığı altındaki yorumlar hangi temalara göre dağılım göstermektedir?" "Kadına şiddeti engellenen çözüm yolu" başlığı altındaki yorumlarda hangi alt temalar bulunmaktadır?".

Çalışmanın ilk bölümünde şiddet ve kadına şiddet konusu ele alınmış, ikinci bölümde çalışmanın amacı, yöntemi ve veri toplama tekniklerine yer verilmiştir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde ise, çalışma bulguları yorumlanarak değerlendirilmiştir. Son bölüm, sonuç kısmından oluşmaktadır.

2. ŞİDDETİN TANIMI VE KADINA YÖNELİK ŞİDDET

Şiddet, bireyin kendisine, kendisi dışında birine veya birilerine bilinçli bir şekilde zarar verecek şekilde güç uygulaması, tehdit etmesi, fiziksel ya da psikolojik olarak hasar vermesi olarak tanımlanmaktadır (World Health Organization, 2021). Şiddetin bu tanımıyla birlikte, daha geniş kapsamlı tanımları da bulunmaktadır. Şiddet, bireyin fiziksel veya psikolojik olarak zarar görmesinin yanı sıra, acı çekmesi ya da acı çekmesi olası olan davranışlara maruz kalması, özgürlüğünün kısıtlanması veya engellenmesini içeren çok çeşitli davranışları da kapsamaktadır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2021). Şiddet aynı zamanda, sadece şiddete uğrayan kişinin bedenen hedef alınması anlamına gelmemektedir. Şiddete uğrayan kişi, sahip olduğu mala, mülke karşı da kasıtlı olarak zarar verici davranışlarla karşılaşabilmektedir. Zaten şiddet davranışında bulunan kişi için, kendi çıkarları ve istekleri önemlidir. Bu sebeple de yol açtığı hasar ekonomik, psikolojik, fiziksel vb. açılardan çok çeşitli olabilmektedir (Suğur, 2012).

Şiddetin yol açtığı hasarın çok çeşitli olabilmesi, birçok farklı şiddet türünün bulunmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin ilk akla gelen fiziksel şiddette, dövme, yaralama gibi karşıdaki kişiyi ezici hareketlerle, kişi üzerinde çoğu zaman bir hâkimiyet kurma çabası bulunmaktadır. Erkek bireylerin fiziksel olarak genellikle kadınlara göre daha güçlü olmaları kadınların

mağduriyetlerinin oluşmasına yol açmaktadır. Ekonomik şiddette ise, şiddeti uygulayan kişi çoğunlukla kendi çıkarları doğrultusunda, karşıdaki kişinin zorla parasını almakta, zorla çalıştırmakta ya da ekonomik açıdan karşıdaki kişiyi sınırlandırmaktadır. Öte yandan kadınların çoğunlukla karşılaştığı bir diğer şiddet türü psikolojiktir (Suğur, 2012). Psikolojik şiddet gören kişi, hakarete maruz kalmakta, aşağılanmakta, gururu ve onuru yok sayılmaktadır. Aslında, fiziksel, ekonomik, cinsel açılardan şiddet gören kişiler de psikolojik hasar oluştuğunu da söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü şiddete uğrayan bireylerin, rızaları dışında maruz kaldıkları bu zarar verici ve yıkıcı davranışlar, onların mutsuz, umutsuz birer ruh haline sahip olmalarına yol açabilmektedir. Zaten şiddet bu şekilde ayrıştırılmasına rağmen, kadınların genellikle birden fazla defa ve birden fazla şiddet türüyle karşılaştıkları ifade edilmektedir (Page ve İnce, 2008).

Türkiye’de 20 Mart 2012 tarihinde yayımlanan Resmî Gazete’ de, “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” olan 6284. Numaralı Kanun metninin İkinci Bölüm ç bendinde, kadına şiddet kavramı şu şekilde ifade edilmiştir: “Kadına şiddet kavramı, kadınların kadın oldukları için maruz kaldıkları ve cinsiyet temelli bir ayırım barındıran dolayısıyla insan hakları ihlaline yol açan tüm davranışları kapsamaktadır” (Resmî Gazete, 20 Mart 2012). Kadına şiddet, erkek hâkim bir düzenin oluşmasına, kadınların ikinci planda kalmalarına, adil olmayan güç dengelerine yol açmaktadır. Aynı zamanda adil olmayan böyle bir düzenin

devamlılığı da kadınların bu anlamda bastırılmaları ile sağlanmaktadır.

2.1. Literatürde Kadına Yönelik Şiddet ile İlgili Çalışmalar

Sosyal bilimler literatüründe bulunan, kadına yönelik şiddet konusuyla ilgili olan çalışmalardan, kadın sığınma evinde kalan kadınlarla yapılan görüşmeler ve kadınların şiddet karşısında ne gibi baş etme stratejileri geliştirdiklerini araştıran çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır:

Erdoğan, Aktaş ve Bayram (2009), “Sığınma Evinde Yaşayan Bir Grup Kadının Şiddet Deneyimleri ve Baş etme Yaklaşımları” isimli çalışmalarında, sığınma evinde yaşayan ve şiddet görmüş 15 kadınla yapmış oldukları görüşmelere yer vermişlerdir. Bu çalışmada kadınların şiddetle baş etme konusunda neler yaptıkları, hangi yolları seçtikleri araştırılmıştır. Çalışmanın sonunda ise kadınların genellikle, susma, uzaklaşma, sabretme vb. davranışlarda bulduklarını tespit edilmiştir.

Yıldız, Bal ve Binbir (2015), “Kadına Şiddetin Adı: Mor Halkalar” isimli çalışmalarında, kadınların şiddetle baş etme yollarını araştırmışlardır. Bu amaçla, İzmir’de 5 kadınla odak grup görüşmesi yaptıkları çalışmalarının sonunda, kadınların şiddetle mücadele konusunda, cezaların yetersiz olduğunu düşündükleri, şiddet uygulayan kişilere eğitim verilmesi gerekliliğinden bahsettiklerine değinmişlerdir.

Seçgin ve Tatan (2017), “Bir İnsan Hakları İhlali Olarak Kadına Şiddet Olgusu: Kadın Sığınma Evinde Yaşayan Bir Grup Kadının Şiddet Deneyimleri” isimli çalışmalarında,

kadın sığınma evinde kalan 8 kadınla görüşme yapmışlardır. Çalışma kapsamında kadınların şiddet deneyimleri ve bu durumla nasıl baş ettiklerini araştırmışlardır. Çalışmanın sonunda ise kadınların, şiddet ancak dayanılmaz boyutlara geldiği zaman gerekli kurumlara şikâyetlerde bulduklarını tespit etmişlerdir.

Altıparmak (2019), “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Boyutları: Ankara Örneği” isimli çalışmasında, şiddete uğrayan 63 kadınla görüşme yapmıştır. Çalışmanın sonunda şiddete uğrayan kadınların, şiddet karşısında sessiz kaldıkları, bu duruma neden olarak ise çocuklarını gösterdiklerini tespit etmişlerdir.

Kadına yönelik şiddet konusunu, haber metinleri üzerinden analiz eden çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalardan birkaçı ise şunlardır:

Karabulut, Kahraman, Gezgin Yazıcı ve Özgür’ün (2020), “Günlük Gazete Haberlerinde Kadına Yönelik Şiddet” isimli çalışmalarında, çalışma kapsamında belirlenmiş olan 5 aylık süre zarfında Hürriyet Gazetesi’nde kadına şiddet ile ilgili yayımlanmış olan haberler incelenmiştir. Çalışmanın sonunda, haber metinlerinde, kadınların büyük kısmının şiddet sonrasında tedavi edilerek iyileştikleri şeklinde ifadelerin yer aldığı bulgusuna ulaşmışlardır.

Aslan ve Kırışkan (2022), “Türkiye’de Kadın Cinayeti Haberlerinin İçerik Analizi (2008- 2021)” isimli çalışmalarında, kadın cinayetleri üzerine odaklanmışlardır. 2008-2021 seneleri arasında gerçekleşmiş olan 4508 kadın cinayet haberinin içerik analizini yapmışlardır. Çalışmalarında kadın cinayeti

haberlerinin, medyaya nasıl yansıdığı sorusuna cevap aramışlardır.

Silsüpür ve Karadere (2022), “Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Yazılı Basında Sunumu: Gazete İçerikleri Üzerinden Karşılaştırmalı İnceleme” isimli çalışmalarında, bir aylık bir süre zarfında çalışma kapsamında belirlemiş oldukları 5 farklı gazetede yayımlanmış olan kadına şiddet haberlerini incelemişlerdir. Çalışma sonunda, haberlerde en çok cinayetle sonuçlanan veya fiziksel şiddetin olduğu içeriklere yer verildiği sonucuna ulaşmışlardır.

Sosyal bilimler literatürü incelendiğinde, belirli bazı içerikler üzerinden kadına şiddet temasının analiz edildiği çalışmaların da yapılmış olduğu gözlenmiştir. Bu çalışmalardan bazıları ise şu şekildedir:

Kalaycı Kırlioğlu, Akarçay ve Kırlioğlu (2016) yılında “Atasözleri ve Deyimlerde Kadına Yönelik Şiddetin İzleri: Niteliksel Bir Çalışma” isimli araştırmalarında, toplam 74 atasözü ve deyimini nitel araştırma yöntemi ile inceleyerek, belirli temalar altında gruplandırmışlardır. Çalışmanın sonunda, atasözleri ve deyimlerde kadınlar için olumsuz sayılabilecek ifadelerin yer aldığı, kadınların “verilebilen” “alınabilen” olarak görüldükleri sonucuna varmışlardır.

Çalışkan (2019), “İstanbul’da “Kadına Şiddet” ve “Kadın Cinayeti” Vakalarına Yönelik Nicel- Nitel Bir İnceleme” isimli çalışmasında, polis verilerinden yararlanmıştır. 2017- 2018 verilerinden yararlanılan çalışmada, kadına şiddet konusunda sadece polisin alacağı tedbirlerin yetersiz kalacağı, tedbir konusunda bütün

kurumların birlikte hareket etmesi gerektiğinin altı çizilmiştir.

Yıldız (2021), “Kadına Şiddet Teması Üzerinden ‘Halam Geldi’ Filminin İçerik Analizi” isimli çalışmasında, Halam Geldi isimli filmde, küçük yaşta evlendirilen, şiddete maruz kalan kadın kahramanların yaşadıkları olayların analizini yapmıştır.

Buraya kadar verilmiş örnek çalışmalar ışığında, sosyal bilimler literatüründe yer alan kadına yönelik şiddet ile ilgili çalışmalar incelendiği zaman; haber metinleri üzerinden kadına şiddetle ilgili içerikleri inceleyen çalışmaların (Karabulut, Kahraman, Gezgin Yazıcı ve Özgür 2020; Aslan ve Kırışkan 2022; Silsüpür ve Karadere 2022), belirli bazı içerikler üzerinden kadına şiddet temasının analiz edildiği çalışmaların (Kalaycı Kırlioğlu, Akarçay ve Kırlioğlu 2016; Çalışkan 2019; Yıldız 2021) yapılmış olduğu gözlenmiştir. Kadın sığınma evlerinde kalan kadınlarla ilgili çalışmalarda ise, kadınların şiddetle baş etme konusundaki tutum ve davranışlarının üzerinde durulmuş çalışmalar yapılmış olduğu gözlenmiştir (Erdoğan, Aktaş ve Onat Bayram 2009; Yıldız, Bal ve Binbir 2015; Seçgin ve Tatan 2017; Altıparmak 2019). Fakat kadına şiddet konusunda çözüm önerilerinin toplumun farklı coğrafik kesimlerinden, farklı statülerden, yaşlardan, mesleklerden oluşan insanların yazarlık yaptığı Ekşi Sözlükteki entryler üzerinden inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu noktada bu çalışmanın özgünlüğü, literatürdeki çalışmalardan farklılaşan yönü ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma, kadına şiddet konusunda doğrudan çözüm önerileri üzerine yoğunlaştığı ve önerilerin analizini yaptığı için diğer çalışmalardan farklılaşmakta ve literatürdeki bir boşluğu

doldurmaktadır. Aynı zamanda bu çözüm önerileri katılımcı bir sözlük olan Ekşi Sözlük üzerinden, yani kullanıcıların anonim bir şekilde düşüncelerini özgürce ifade edebildikleri bir platform üzerinden değerlendirildiği için de, bu çalışmanın faydalı olacağı düşünülmektedir.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Amaç ve Yöntem

Bu araştırmanın amacı, kadına şiddete çözüm olabilecek önerileri Ekşi Sözlük yazarlarının konuyla ilgili görüşleri üzerinden okumaktır. Böylece, Ekşi Sözlük kullanıcılarının kadına şiddeti önlemeye dair sunmuş oldukları çözüm önerilerinin analizinin yapılması ve Ekşi Sözlük kullanıcılarının kadına şiddet konusuyla ilgili sahip oldukları algıya dair bir fikre ulaşmak amaçlanmaktadır. Kamusal bir alan olarak yorumlanan Ekşi Sözlükteki konuyla ilgili yorumların değerlendirilmesi, belli bir sistemle analiz edilip yorumlanması amacıyla, çalışmanın bir kısmında nicel yöntem, diğer kısmında nitel yöntem olmak üzere karma yöntem kullanılmıştır.

Karma yöntem, nicel ve nitel verilerin bir arada kullanıldığı bir araştırma türüdür. Bu araştırma yöntemi, sadece nitel verilerden ya da sadece nicel verilerden elde edilebilecek olan anlayıştan, daha fazlasını sağlayabileceği önermesini barındırmaktadır (Creswell & Creswell 2021, s. 4). Tek bir çalışma içerisinde, hem nitel hem nicel yöntemin tercih edilmesindeki amaç, her iki yöntemin avantajlarından faydalanarak, ele alınan araştırma konusuna daha detaylı ve kapsamlı bir şekilde bakabilmeye olanak sağlamasıdır (Mills ve Gay, 2016).

Karma yönteme uygun bir araştırma yapılırken, bu yöntemin aslında nitel ve nicel desenlerin birleşimi ve bütünleşmesi olduğunu bilmek kadar, nitel ve nicel yöntemin bütünleştirilmesinin ve birleştirilmesinin çalışmanın hangi aşamasında yapılacağına karar vermek de önemlidir. Bu iki desenin nasıl bir arada kullanılıp, bir bütün haline getirildiğini bilmek, araştırmanın sağlıklı yürütülmesi için önemlidir. Bu anlamda birleştirme, yani araştırmanın “karma” hale getirilmesi, yaklaşımlar, yöntemler, teknikler veya analizler boyutunda yapılabilmektedir (Alkan vd., 2019). Bu aşamada ise nitel ve nicel öğelerin karma yöntem desenindeki ilişkilerini bilmek gerekmektedir. Yani, karma yöntem deseninde, nitel ve nicel öğeler arasında ilişki kurulurken, bu öğelerin zamanlaması, önceliği, birleştirilmesi faktörleri dikkate alınmalıdır (Creswell, 2021).

Zamanlama, nitel ve nicel öğelerden birinin diğerine ne zaman uygulandığı ile ilgilidir. Eş zamanlı ve sıralı zamanlı olmak üzere iki çeşidi bulunmaktadır. Sıralı zamanlama deseninde, nicel veriler ve nitel veriler birbirini takip edecek şekilde toplanır ardından analiz edilir (Creswell, 2021). Eş zamanlı desende ise, veriler aynı süreç içerisinde toplanarak analiz edilmektedir. Bu çalışmada da, eş zamanlı desen kullanılmış, nitel ve nicel veriler aynı süreç içerisinde toplanmıştır. Öncelik faktöründe ise, nitel ve nicel verilerden hangisinin, araştırmanın amacına ulaşmada daha çok önemini olduğu belirlenmektedir. Öncelik faktörü, eşit öncelik ve eşit olmayan öncelik olarak ikiye ayrılmaktadır. Eşit öncelikte, nitel ve nicel veriler araştırmayı amacına ulaştırmada eşit

öneme sahipken, eşit olmayan öncelikte, nicel ya da nitel verilerden biri daha ön plana çıkmaktadır (Alkan vd., 2019). Bu çalışmada da, eşit olmayan öncelik sırası bulunmakta, nicel veriler nitel verilere temel oluşturması için kullanılmaktadır.

3.1.1. Nicel Analiz

Nicel içerik analizi, genellikle yazılı metinler analiz edilirken kullanılmaktadır. Nicel içerik analizi uygulamanın belli sebepleri bulunmaktadır. Bu sebepler güvenilirliği ve tarafsızlığı arttırmaktır. Nicel içerik analizi aynı zamanda, nitel verilerin sayısallaştırılarak kategorileştirilmesini ve bunlar arasında yorumlamalar yapılabilmesine imkân sağladığı için de tercih edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s. 162).

Bu çalışmada da kategorileri netleştirebilmek adına nicel içerik analizinden yararlanılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda, araştırma sorularına cevap olabilecek kategorilere uygun bir şekilde veriler SPSS programına girilmiştir. Böylece, nitel analize temel oluşturması için nicel bir analiz yapılmış, veriler için yüzde (%) değerleri bulunmuştur. Çalışmanın nicel analiz kısmında cevap aranan öncelikli soru, "Ekşi Sözlük kullanıcılarının, 'Kadına Şiddeti Engellemenin Çözüm Yolu' başlığı altında sundukları önerilerden hangi öneri en sık şekilde açığa çıkmaktadır?" sorusu olarak belirlenmiştir.

Güvenirlik ve geçerlilik bakımından, içerik analizi tekniğine bağlı kalarak bir kodlama cetveli hazırlanmıştır. Kodlama üç kişi tarafından yapılmıştır. Araştırma sorusuna cevap bulabilmek için yapılan analizde,

öncelikle "Kadına Yönelik Şiddeti Engellemenin Çözüm Yolu" başlığı altındaki entryler incelenmiştir. İncelemenin ardından, elde edilen verilerle kategoriler ve alt kategoriler oluşturulmuştur. Araştırmanın problemine yanıt olacak bu kategorilerden meydana getirilen kodlama kılavuzuna uyacak şekilde bir kodlama cetveli hazırlanmış ve içerik analizi ile veriler çözümlenmiştir. Bu aşamanın sonrasında veriler düzenlenerek sayısallaştırılmış ve tablolaştırılmıştır. Ardından ise bu tablolar yorumlanmıştır. Bu noktada araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği için, kodlamayı gerçekleştiren üç araştırmacının elde ettiği veriler karşılaştırılarak, kodlayıcılar arasındaki uyum yüzdesi bulunmuştur. Kodlayıcılar arasındaki uyum yüzdesi %90 olarak hesaplanmıştır. Bu oranın %75 üzerinde olması, çalışmanın güvenilirliği açısından istenilen orandır (Şencan, 2005).

3.1.2. Nitel Analiz

Nitel içerik analizi ise, metinlerde ya da resimlerde yer alan bazı kavram ve deyişlerin belirlenmesi, daha sonra belirli bir sistem ile kategorilere ayrılması ve analiz edilmesidir (Demirci ve Köseli 2014, s. 361). Bu çalışmada da öne çıkan dört ana kategori ve on alt kategorinin neler olduğu anlaşıldıktan sonra, her entry yorumlanarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular, kategoriler altında derlenmiştir. Bu kategorilerin altında ise ilgili entrylerden yapılan doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Bu çalışmada Ekşi Sözlük yazarlarının kadına şiddet konusunda çözüm yolu olarak neleri önerdiklerini belirlemek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi

yazılı verilerin veya elektronik materyallerin incelenmesi, analiz edilmesi süreçlerini kapsamaktadır (Bowen, 2009). Bununla birlikte doküman analizi, araştırmanın konusu ile ilgili çeşitli yazıların, belgelerin vb. analiz edilmesi olarak da tanımlanabilmektedir Seyidoğlu, 2016). Bu araştırmanın verilerine Ekşi Sözlük sosyal paylaşım sitesinin <https://eksisozluk.com/> internet adresinden erişilmiştir.

Nicel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik sayısal verilerle kanıtlanabilirken, nitel araştırmalar için bu durum söz konusu değildir. Bu sebeple nicel araştırmalarda kullanılan geçerlik- güvenilirlik kavramlarının yerine, nitel araştırmalarda, açıklık, objektiflik, inanılabilirlik gibi kavramlardan bahsedilmektedir. Nitel araştırmalarda, araştırmanın geçerliğinin sağlanması, araştırılan olgunun mümkün olduğunca tarafsız şekilde ele alınması anlamına gelmektedir. Nitel araştırmada iç geçerliğin sağlanması için ise, hem araştırma sürecinin hem de araştırma sonuçlarının açık, tutarlı ve başka araştırmacılar tarafından da kontrol edilebilir olması gerekmektedir (Lincoln & Guba, 1985). Bu araştırmanın nitel analiz kısmında geçerliğinin sağlanabilmesi için doğrudan alıntılardan yararlanılırken, bu alıntılarının doğrudan ve tarafsız şekilde aktarıldığının başka araştırmacılar tarafından da teyit edilebilmesini sağlayabilmek amacıyla entry numaralarına da yer verilmiştir. Bununla birlikte, araştırmanın tüm basamakları açık ve şeffaf bir biçimde aktarılmıştır. Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlikten çok inandırıcılığın (trustworthiness) olması gerekliliğinden yola çıkılarak (Guba & Lincoln, 1985), ne tür entrylerin hangi kategoriler

altında değerlendirildiği 4.1.2. başlığı altında örneklendirilerek açıklanmıştır.

Çalışmanın nitel analiz kısmında cevabı aranan öncelikli soru ise, “Ekşi Sözlük kullanıcılarının, kadına şiddeti engelleme konusunda çözüm yolu olarak sundukları öneriler nelerdir?” sorusudur.

3.2. Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın evrenini Ekşi Sözlükte yer alan “Kadına Şiddeti Engellemenin Çözüm Yolu” başlığı altındaki 317 entry oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme seçilirken, doyma (tam sayım) örnekleme seçim tekniği kullanılmıştır. Bu teknik, evrendeki tüm verilerin aynı derecede önemli olduğu araştırmalar için kullanışlıdır. Tam sayım örnekleme seçim tekniğinde evredeki bütün birimlerin incelenmesi hedeflenir (Şavran, 2012, s. 146). Bu çalışmada da, evrenin tamamına ulaşılma hedefiyle tüm entryler teker teker ve defalarca okunduktan sonra, konuyla ilgisi olmayan veya bir çözüm yolu sunmayan toplam 56 entry araştırma dışı bırakılmış, geriye kalan 317 entry araştırma kapsamında değerlendirilmiştir. Bu çalışmada yapıldığı gibi, Ekşi Sözlüğü içindeki entrylerle birlikte örnekleme olarak kullanan birçok akademik çalışma bulunmaktadır (Turgut ve Arslantürk, 2014; Kaya, 2020; Ülken ve Yüce, 2020; Taşkın, 2021; Coşar, 2022).

Ekşi Sözlüğe ait istatistikler verilere 2013 senesinden beri ulaşılamamaktadır. Fakat 2020 senesinde sözlüğün 20. senesine özel olarak açıklanan veriler mevcuttur. Bu verilere göre, sözlüğün aktif yazar sayısı 115.852, toplam entry sayısı 36.133.532, toplam konu sayısı ise 5.947.459 dur

(iyinet.com/forum; akt. Cerrah ve Baran, 2020).

Araştırmanın sınırlılığı ise, Ekşi Sözlükte “Kadına Şiddeti Engellemenin Çözüm Yolu” başlığında 30.07.2020- 27.08.2022 tarihleri arasında girilmiş olan toplam 373 adet entrydir. “Entry”, Ekşi Sözlükte herhangi bir başlık altında yazılan yorumlara verilen

isimdir (Taşdemir ve Çevik, 2013, s. 29). Araştırma verileri, Ağustos- Aralık 2022 tarihleri arasında toplanmıştır. Veriler analiz edilirken de zaman zaman veri erişim sayfalarına yeniden ulaşılmıştır. Tematik ve sistematik analiz yapıldıktan sonra entryler dört ana kategori ve on alt kategori altında toplanmıştır. Bu kategoriler tablo 1 de gösterilmiştir.

Tablo 1: Entryler İçin Belirlenmiş Olan Ana Kategoriler ve Alt Kategoriler

Şiddet Gerçekleşmeden Öncesi İçin Çözüm Önerileri	Şiddet Gerçekleştikten Sonrası İçin Çözüm Önerileri	Genel Çözüm Önerileri	Çözümün Olmadığını Savunan İçerikler
Çözüm Yetiştirilme Tarzında	Çözüm Ağır Cezalarda/Yasalarda	Çözüm Şiddeti Ayırtmamakta Çözüm Toplumsal Duyarlılıkta	Bu tema altında alt kategori bulunmamaktadır.
Çözüm Eğitimde	Çözüm Yine Şiddet Uygulamakta	Çözüm Medyada Meşrulaştırmamakta Çözüm Kadında	

Araştırma kapsamında, nitel çözümlmeye temel oluşturması ve kullanılan kategorilerin oranlarını değerlendirebilmek amacıyla, öncelikle veriler SPSS programına girilerek, yüzdellikleri hesaplanmıştır. Buradan elde edilen tablolar yorumlanarak, nitel içerik analizi bölümüne geçilmiştir. Nitel içerik analizi bölümünde, araştırma kapsamında belirlenmiş olan kategoriler altında öne çıkan örnek entrylere yer verilirken, ilgili entryden

yapılan doğrudan alıntılar,² entry numaraları ile birlikte verilmiştir.³

Araştırmanın nicel bulgular bölümünde, araştırmaya dâhil edilen entrylerin bazılarında birden çok öneri bir arada sunulduğu için, böyle durumlarda bir entry birden fazla kategori altında değerlendirilmiştir.

4. Bulgular

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, nicel bulgular ve nitel bulgular

² Araştırmanın bulgular bölümünde yer verilen “doğrudan alıntılar” -Ekşi Sözlükte yer alan halleriyle- hiçbir değişiklik yapılmadan tırnak içerisinde aktarılmıştır. Bu metinlerde bulunan yazım yanlışları, entry yazarlarına aittir.

³ Doğrudan yapılan alıntılara, <https://eksisozluk.com/kadina-siddeti-engellemenin-cozum-yolu--6617112> adresinde bulunan arama bölümüne entry numaraları kopyalanarak ulaşabilmek mümkündür.

olmak üzere iki temel başlık altında verilmiştir. Öncelikle nicel bulgulara yer verilmesinin sebebi, nitel bulgulara temel sağlayabileceği düşüncesidir.

4.1. Nicel Bulgular

Araştırma kapsamında elde edilen nicel bulgular analiz edilirken, çalışmanın ana kategorileri ve alt kategorileri başlıkları altında, sayısal veriler tablolaştırılarak verilmiş, ardından da bu tablolar yorumlanmıştır.

Tablo 2: Entrylerin Ana Kategorilere Göre Yüzdeler Dağılımı

Entry Hangi Kategoriyeye Girmekte	Responses	
	N	Percent
Şiddet Gerçekleşmeden Önce Çözülebilir	148	46,7%
Şiddet Gerçekleştikten Sonra Çözülebilir	83	26,2%
Genel Çözüm Önerileri	81	25,6%
Çözümün Olmadığını Savunan Entryler	5	1,6%
Total	317	100,0%

Tablo 2’de de görüldüğü gibi, ana kategorilerden en çok entryye sahip olanı %46,7 oranıyla “Şiddet Gerçekleşmeden Önce Çözülebilir” kategorisidir. Ardından, %26,2 oranıyla “Şiddet Gerçekleştikten Sonra Çözülebilir” kategorisinde değerlendirilen öneriler gelmektedir. Genel çözüm önerilerinin tüm önerilere oranı %25,6 iken, “Çözümün Olmadığını Savunan Entrylerin” tüm entrylere oranı ise %1,6’dır.

4.1.2. Entrynin Hangi Alt Kategoriyeye Girdiğine Dair Bulgular

Veriler analiz edilirken, kadına şiddeti önlemede çözüm yolu sunan entrylerin 8 alt

4.1.1. Entrynin Hangi Kategoriyeye Girdiğine Dair Bulgular

Araştırma kapsamında değerlendirilen, kadına şiddeti önlemede çözüm yolu sunan entrylerin veriler analiz edilirken dört ana kategoriyeye ayrıldığı gözlenmiştir. Bu ana kategorilerin ve ana kategorilere göre entrylerin yüzdeler dağılımını veren tablo şu şekildedir:

kategoriyeye ayrıldığı gözlenmiştir. Bu alt kategoriler şu şekildedir:

Çözümün Yetiştirilme Tarzında Olacağını Savunan Entryler: İncelenen entryde, kadına yönelik şiddeti önleme konusunda, çözümün insanların yetiştirilme tarzlarında olacağını savunan ifadeler varsa, entry bu kategoride değerlendirilmiştir. Örneğin: “İyi bir anne baba olmak, iyi bir aile olmak. Çocuklarına; insana zarar vermemeye ilke olarak kabul ettirmek ve bunu bir ahlak yasası olarak benimsetmek. ...” (#120419961).

Çözümün Eğitimde Olacağını Savunan Entryler: İncelenen entry, kadına şiddeti önleme konusunda çözüm yolu olarak eğitimi gösteriyorsa, entry bu kategori altında değerlendirilmiştir. Örneğin: “Eğitimidir.

Sadece cahil insan şiddetin çözüm olduğunu düşünür. Birşeyi değiştirmek istiyorsanız onu yapan kesimin kafa yapısını düzeltmeniz gerekmektedir.” (#120419842).

Çözümün Ağır Cezalarda/ Yasalarda Olacağını Savunan Entryler: Araştırma kapsamında incelenen entryde, şiddeti önleyebilmek için ağır cezaların uygulanması gerektiğinden veya, şiddet eyleminde bulunan kişiler için ağır yasaların olması gerektiğinden bahsediliyorsa, entry bu kategori altında değerlendirilmiştir. Örneğin: “Yurtdışındaki gibi zorunlu kamu hizmeti. Hani şu turuncu tulumları giyip şehirde yapılması gereken zorunlu bakımları yenilemeleri. ...” (#120419827).

Çözümün Yine Şiddette Olduğunu Savunan Entryler: İncelenen entryde, şiddeti engelleyebilmek için çözüm yolunun, şiddeti uygulayan kişiye şiddet uygulamak olduğu ifade ediliyorsa, entry bu kategori altında değerlendirilmiştir. Örneğin: “Hammurabi kafası en güzeli ve en kolayı dişe diş kana kan.” (#120420812).

Çözümün Şiddeti Ayırıştırılmamakta Olduğunu Savunan Entryler: Araştırma kapsamında incelenen entry, kadına yönelik şiddeti engelleyebilmek için, öncelikle şiddeti “kadına yönelik şiddet” veya “erkeğe yönelik şiddet” şeklinde ayırıştırılmamakta olduğundan bahsediliyorsa, entry bu kategori altında değerlendirilmiştir. Örneğin: “Kadına şiddet lafını ortadan kaldırmak. Ortadaki sorun ‘şiddet’ sorunudur. Kadın ve erkeğin eşit olduğu toplumlarda şiddet- kadına şiddet ayrımı yapılmaz. ...” (#120421714).

Çözümün Toplumsal Duyarlılıkta Olduğunu Savunan Entryler: İncelenen

entryde, kadına yönelik şiddeti engelleyebilmek için, toplumsal duyarlılık gösterilmesi, şiddet uygulayan kişilere hep beraber bir tavır sergilenmesi gerektiğinden ve bunun bir çözüm yolu sunabileceğinden bahsediliyorsa, entry bu kategori altında değerlendirilmiştir. Örneğin: “Şiddeti uygulayan korkmuyor, çekinmiyor. Bunları dışlamamız, linçlememiz gerekiyor. Toplumdan soyutlayacaksınız. Bu işe başka türlü çözülmez. ...” (#120427474).

Çözümün Şiddeti Medyada Meşrulaştırmamak Olduğunu Savunan Entryler: Araştırma kapsamında analiz edilen entryde, kadına karşı şiddeti önlemek için, medyada sunulan içeriklerde şiddetin meşrulaştırılmaması gerektiğinden bahsediliyorsa, ilgili entry bu kategori altında değerlendirilmiştir. Örneğin: “Şiddeti meşrulaştırmamak... Şiddetin bireye hiçbir katkısı olmadığını öğretebilmek. ...” (#120430960).

Çözümün Kadında Olduğunu Savunan Entryler: İncelenen entryde, kadınlara şiddet uygulanmasını engelleyebilmek için, çözümün yine kadınların kendilerinde, tepki göstermelerinde, karşı çıkmalarında, iyi eğitim almalarında, evlenmek ya da sevgili olmak için doğru kişiyi seçmelerinde olduğundan vs. bahsediliyorsa, entry bu kategori altında değerlendirilmiştir. Örneğin: “ Çözümü biz erkeklerde değil, kadınlarda bulunuyor. Tv programlarına bile bakıyorum kadın sorunları konuşulduğunda 5 erkek 1 kadın var. ...” (#120429802).

Bu alt kategorilere göre entrylerin dağılımı tablo 3 te verilmiştir.

Tablo 3: Entrynin Hangi Alt Kategoriyeye Girdiği

Alt Kategoriler	Responses	
	N	Percent
Çözüm Yetiştirilme Şeklinde	64	15,9%
Çözüm Eğitimde	110	27,4%
Çözüm Ağır Ceza/Yasalarda	116	28,9%
Çözüm Yine Şiddette	19	4,7%
Çözüm Şiddeti Ayrıştırmamakta	37	9,2%
Çözüm Toplumsal Duyarlılıkta	18	4,5%
Çözüm Medyada Meşrulaştırmamakta	15	3,7%
Çözüm Kadında	23	5,7%
Total	402	100,0%

Araştırma kapsamında değerlendirilen kadına şiddeti önlemede çözüm yolu sunan entrylerin en büyük kısmı %28,9 oranıyla, “Çözümün Ağır Cezalarda/Yasalarda” olacağını ifade eden yorumlardır. Çözümün eğitimde olduğunu söyleyen entryler %27,4 oranıyla ikinci sırada gelmekte, ardından %15,9 oranıyla “Çözümün Yetiştirilme Şeklinde” olduğunu söyleyen entryler gelmektedir. Çözümün şiddeti kadın-erkek diye cinsiyet temelli ayrıştırmamakta olduğunu söyleyen entrylerin tüm entrylere oranı %9,2 iken, çözümün kadınlarda olacağını ifade eden entryler ise %5,7 oranındadır. Çözümün medyada şiddeti meşrulaştırmamak olduğunu belirten entrylerin ise en az oranla (%3,7), önerilmekte olduğu tespit edilmiştir.

4.2. Nitel Bulgular

Nitel analize dayanak oluşturma amacıyla gerçekleştirilen nicel veri analizi yapılırken,

Ekşi Sözlükte “Kadına Şiddeti Engellemenin Çözüm Yolu” başlığı altında bulunan entrylerin, kendi içerisinde bazı ana kategori ve alt kategorilere ayrıldığı anlaşıldıktan sonra, bu kategoriler nitel analiz kısmında da kullanılarak, doğrudan alıntılarla değerlendirilmiştir.

4.2.1. Şiddet Davranışı Gerçekleşmeden Öncesi İçin Çözüm Önerileri

Kadına şiddeti engelleme konusunda sunulan çözüm yollarından bazıları, şiddetin gerçekleşikten sonra değil, eylem gerçekleşmeden önce, şiddetin meydana gelmesine yol açabilecek, şiddete zemin oluşturabilecek unsurların tespit edilip, bu anlamda tedbir alınması gerektiğini önermektedir. Bu öneriler kendi içinde, “Çözümün yetiştirilme tarzında olacağını savunan içerikler” ve “Çözümün eğitimde olacağını savunan içerikler” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

4.2.1.1. Çözümün Yetiştirilme Tarzında Olacağını Savunan İçerikler

Şiddet öğrenilen bir davranıştır ve nesilden nesile aktarılmaktadır (Sutherland vd., 1992). İnsanların ilk sosyalleştikleri yer olan aile ortamlarında şiddete uğramaları, hayatlarının ilerleyen bölümleri için bu davranışı model alarak öğrenmelerine ve uygulamalarına yol açabilmektedir. Şiddet konusunda model alarak öğrenme ise çoğunlukla erkek çocuklarının babalarını veya yakınlarındaki başka bir erkeği rol model alması ile meydana gelmektedir. Ataerkil yapıdan kaynaklanan bu durum, toplum tarafından da kadına karşı şiddetin içselleştirilmesine yol açmaktadır (Hatipoğlu, 2008, s. 98). Dolayısıyla da çocukların yetiştirilme tarzlarının, yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde şiddet davranışında bulunup bulunmamasına etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

“Kadına şiddeti engellemenin çözüm yolu” başlığı altında bulunan öneriler içerisinde de çocukları doğru şekilde yetiştirmenin bir çözüm sunacağını savunan entryler yer almaktadır. Mesela, şiddet uygulayan kişilerin bu davranışı çocukluk döneminde öğrendikleri ya da sevgisiz, ilgisiz bir ortamda büyüdükleri ve çocukluk döneminde yaşanan bu negatif durumların ilerleyen zamanlarda şiddet davranışına dönüşme durumundan bahseden bir entry şu şekildedir: “Anne-baba olma ehliyeti. Zira şiddet gösteren hemen hemen her bireyin çocukluğu korkunç anılarla dolu yansımalarını görüyoruz” (#123549368). Herkesin anne baba olmaması gerektiğini, anne-baba olabilmek için bir ehliyet şartı getirilmesi gerektiğini ifade eden bir başka

entry ise şu şekildedir: “Çocuk doğurma ehliyetinin verilmesi. Bu yapılamıyorsa hamilelere özel 9 aylık çocuk yetiştirme terapisi verilmesi gerekir. Şiddet gösteren hastadır ve başka bir hasta tarafından yetiştirilmiştir” (#120461228). Yine başka bir entryde benzer bir öneride bulunmaktadır: “Anne baba olmak için de ehliyet alınmalı.... Aile sağlığı merkezlerinde psikolog ile beraber kolluk kuvvetleri zorunlu terapi yapmalı” (#120427764) denilmektedir.

Anne-baba olma ehliyetinin getirilmesi gerektiğini ifade eden önerilerin yanı sıra, çözümün yine yetiştirilme tarzında olduğunu söyleyen, erken çocukluk döneminin öneminden ve bu dönemde çocuklara verilen değerler eğitiminden bahseden bir başka entry şu şekildedir:

Erken çocukluk döneminden başlamak üzere çocuklarımızda "vicdan" gizilgücünü uyandırıp geliştirmemiz gerekli. Vicdanı geliştirmenin temeli ise çocuğu sevme yeteneği ile geliştirmek. Salt kadınlara değil genel anlamda şiddet eğilimi olanlara bakın çocukluk döneminde ebeveyn ile sağlıklı bir duygusal bağ kuramamıştır. (#120432490).

Yine başka bir öneride:

Çözüm ne yetişkin kadın bireyde ne de yetişkin erkek bireydedir. Çözüm erken çocukluk dönemindedir. Çocuk kişisi cinsiyet fark etmeksizin ‘eşitlik’ ve ‘etkili iletişim’ konularındaki farkındalığını bu dönemde kazanır. Erkeğin egemen olduğu, her daim başı çektiği toplum algısı bu şekilde kırılır. Çözüm ebeveynde. (#111673255) denilmektedir.

Okuduğu bir kitaptan örnek veren ve çözümün çocukları yetiştirirken gereken ilgi ve sevgiyi göstermekte olduğunu ve çocukların büyütülürken gerekli ilgi ve sevgiyi görememelerinin büyük bir sorun olduğundan ve bu sorunun daha sonra şiddet davranışına dönüştüğünden bahseden bir yazar, bu düşüncesini şu cümlelerle ifade etmektedir:

Bir kitapta okumuştum. 18 yaşında bir çocuk iki kıza tecavüz ederek öldürüyordu. ve zerre pişmanlık hissetmiyordu. Psikiyatrik incelemelerde bu çocuğun bebekken annesi tarafından evde tek bırakıldığı, çocuğun ağlamalarına, ihtiyaçlarına hiçbir şekilde karşılık verilmediği ve çocuğun birçok olay karşısında tepkisiz kalmayı öğrendiği aslında nasıl bir psikopata dönüştüğü yazıyordu. Küçük yaşta yaşatılan travmaların insanların hayatını ne kadar etkilediğini, küçük bir ilginin ve sevginin çocukları ne kadar değiştirebileceğini anlatıyordu. Bugün yine bir kadın öldü. Onunla birlikte bu kadının katilini doğuran anne, o katili büyüten toplum, o katili eğitmeye çalışan öğretmenler, o katile yardımcı olamayan psikologlar da öldü. bütün bu cinayetlerin temel sebebi eğitimsizlik diyordum önceden. Ama belki de bugün bir kadını öldüren sevgisizlikti... Belki de eğitimsizlik ve sevgisizlik bir araya geldiğinde bir katil doğabiliyordu. Belki de kadın cinayetlerini önlemenin tek yolu annelerin ve babaların çocuklarını çok sevmeleridir. O sevgiyi çocuğa hissettirebilmeleridir. Belki de... (#110894813).

Çözümün çocukları doğru yetiştirmekte olacağını ifade eden, asıl sorunun çocuğu yetiştirirken, kız-erkek çocuk ayrımı yapılmasında olduğunu, bu tutumun

değiştirilmesinin bir çözüm getirebileceğini söyleyen entryler de bulunmaktadır. Örneğin:

Erkeği eğiten kadındır, kadını eğiten erkektir. Kendini yutan yılan misali bir olay... Kadın, erkeği eğitirken paşa oğlum, kral oğlum diye eğitmese. Ev işi yapmanın normal bir şey olduğunu ve sadece kadının görevi olmadığını oğluna öğretse. Kız çocuklarına da, korunması gereken bir prenses olmadığını, tek başına da ayakta kalabileceğini, kadın ve erkeğin kas gücü dışında eşit olduğunu öğretse en önemlisi de, anne babalar çocuklarına değerli olduğunu hissettirse her şey daha kolay olur. Genetik olarak aktarılan bazı ruh hastalıkları için bir şey diyemeyeceğim. Bir zahmet ruh hastalarını da anlayın. Bir öyle bir böyle olan, şiddete meyilli, histerik kadın/erkekten uzak durun. (#120436501) denilmektedir.

4.2.1.2. Çözümün Eğitimde Olacağını Savunan İçerikler

Eğitimsizlik, beraberinde getirdiği birçok sorun gibi, maalesef “şiddet” davranışına da sebep olabilmektedir. Özellikle bazı insanlar kendilerini doğru ifade edemedikleri zaman, kelime dağarcıkları yetmediği ve söylemek istediklerini bir türlü söyleyemedikleri zaman, çaresizlik hissi ile birlikte şiddete başvurabilmektedirler. Bu durum “eğitimli” insanların şiddet uygulamadıkları anlamına gelmemekte, “eğitimsizliğin” şiddete yol açan etmenlerden biri olduğu anlamına gelmektedir. Araştırma kapsamında incelenen entrylerde, kadına yönelik şiddeti önlemek için sunulan çözüm yolları arasında eğitim de bulunmaktadır. Örneğin; “Eğitimdir. Sadece cahil insan şiddetin çözüm olduğunu düşünür. Birşeyi değiştirmek

istiyorsanız onu yapan kesimin kafa yapısını düzeltmeniz gerekmektedir” (#120419842). Eğitimin çözüm olacağını savunan bir başka öneride şöyle denilmektedir: “Eğitim, eğitim, eğitim. Toplumsal farkındalık yaratacak kampanyalar. Sosyoekonomik koşulların iyileştirilmesi. Ama en çok eğitim yoksa.” (#127501016).

Kadına yönelik şiddeti önlemede çözüm önerisi olarak “eğitimi” gösteren entrylerin bazılarında, bu eğitimin erkeklere verilmesi veya bu eğitimin kadına verilmesi gibi öneriler de bulunmaktadır. Örneğin bir entryde, “Kadının korunmaya ihtiyacı yoktur, erkeğin eğitime ihtiyacı vardır” (#120434083) denilmektedir. Başka bir entryde ise: “Kadınları eğitmek. Kadın eğitilirse doğru tercih yapar. Kötü erkeklerde ya gay olur ya da gen havuzundan yaşlanıp ölümler silinir. Ayrıca eğitilmiş kadın eğitilmiş erkek yetiştirir toplum düzelir. Kadınları eğitin.” (#120426065) denilmektedir. Aslında bu noktada bir ayrımın yapılmaması, kadın erkek bir arada yaşanan bir toplum içerisinde bulunduğu için, herkesin bu anlamda bilinçlenmesi önemlidir. Çalışkan ve Çevik’te (2018), şiddet davranışının tek mağdurunun kadınlar olmadığını, şiddetin erkek- kadın beraber inşa edildiğini ve bu sorunun eğitim yoluyla çözülebileceğini ifade etmektedirler.

Eğitimin şiddeti çözmek için etkili bir yol olduğu fakat uzun yıllar sonra meyvesini verebileceğinden bahseden entryler de bulunmaktadır. Örneğin:

Ülkede herşeyi bir kenara bırakıp tüm ağırlığı eğitime vermek. Hızlı bir çözüm değil ama en azından kalıcı bir çözüm. Eğitim seviyesi yüksek birey (ruhen sorunlu değilse)

zaten bu oran kendiliğinden azalır. İlaveten ülke ekonomik olarak kalkınır ve gelir seviyesi yükselir. Kişisel kanaatim aile içi şiddetin en temel noktası da evlerdeki ekonomik bunalım.(bkz: eğitim şart). (#120448401) denilmektedir.

Yine benzer bir entryde; “Eğitimden başka bir şey değildir. Bu da insanımızın değişmesiyle mümkün olduğu için nesiller geçmesi gerekir...” (#120430453) denilmektedir. Eğitimin çözüm olması için, uzun senelerin geçmesi gerektiğini ifade eden bir başka entry ise şu şekildedir: “Ne adalet ne idam ne de farkındalıktır sadece eğitimle çözülebilecek ve yıllar alacak büyük bir sorundur” (#120455526). Ekşi Sözlük yazarlarından biri ise, konuya farklı bir yaklaşımla bakmakta, eğer şiddet olaylarının yaygınlaştığı zamanlardan beri, bu konuda eğitime ağırlık verilseydi, şimdiye kadar meyvelerinin toplanacağına dikkat çekmektedir:

Yaklaşık 15 yıldır sosyal medya sayesinde kadına şiddet olayları daha çok duyuluyor. 7 yaşında okula başlayan ve bu konuda ders görmüş bir öğrenci şu an en az 22 yaşında olacaktı ve evlenmiş ya da hayatına kesinlikle bir kadın almış olacaktı. Eğer şiddet, etik konulu bir ders konulsaydı ve bu konular din kültürü dersi gibi sınavlarda sorulsaydı ufak olsa da yararını görürdük. Maalesef asıp kesmek ile bu işler bitmez. (#120432966).

Bu anlamda şiddet konusunda verilecek eğitim için kaybedilecek zamanın olmadığına, ne kadar uzun zaman gerekirse gereksin, eğer çalışmalara erken başlanırsa, meyvelerinin de o kadar çabuk alınacağına dikkat edilmesi önemlidir. Burada dikkat edilmesi gereken diğer önemli nokta ise,

kadına şiddeti önleme konusunda verilecek eğitimin, sadece okullarda çocuklara ve gençlere verilecek bir eğitimle sınırlı kalmaması gerektiğidir. Çocukların ve gençlerin yanı sıra yetişkin bireylere de şiddeti önleyebilecek unsurlardan biri olan doğru iletişim kurabilme konusuyla ilgili eğitimlerin verilmesi gerekmektedir (Mavili Aktaş, 2006).

4.2.2. Şiddet Davranışı Gerçekleştikten Sonrası İçin Çözüm Önerileri

Kadına yönelik şiddeti önleme konusunda Ekşi Sözlükte, ilgili başlık altında sunulmuş olan önerilerden bazıları, şiddet davranışı gerçekleştikten sonrası ile ilgili önerilerdir. Bu öneriler, “Çözümün ağır cezalarda/ yasalarda olacağını savunan içerikler” ve “Çözümün yine şiddet uygulamak olduğunu savunan içerikler” olmak üzere kendi içinde ikiye ayrılmaktadır.

4.2.2.1. Çözümün Ağır Cezalarda/Yasalarda Olacağını Savunan İçerikler

Ekşi Sözlük’ te “Kadına Şiddeti Engellemenin Çözüm Yolu” başlığının altında, bazı çözüm önerileri, “Şiddet davranışı gerçekleştikten sonrası için” sunulmaktadır. Bunlardan biri de “Çözümün ağır cezalarda / yasalarda olacağını savunan içerikler” dir. Örneğin: “Bir ara kimyasal hadım yasası gündemdeydi. Bence kadına, çocuğa, hayvana yönelik şiddet ve tecavüzde bulunanlar için şart. Erkekler için bence en acımasız ceza” (#120425807) denilmektedir. Yine başka bir entryde: “Koruyucu yasa ve ağır cezalar, ailenin oğluna eğitim vermesi” önerileri verilmektedir (#129528599). Yine benzer bir şekilde, cezaların çözüm olacağını söyleyen bir entry şu şekildedir:

Uzun vadede iyi eğitim... Kısa vadede tehdit vs msji için ilk seferinde 1 yıl hapis şiddet icinen az 30 yıl hapis cezası... Bunu da bilecek herkes... Ya ben tehdit msji atsam bile ben 1 yıl hapis yatarım diyecek... İyi hal af vs olmayacak... Şiddet uygularsan kucucuk tokatta atsan 30 yıl yatıracak seni bu ülke... (#120423191) denilmektedir.

Bazı entrylerde ise, kadına yönelik şiddete ceza verilmesi önerisinin yanı sıra ceza olarak farklı yöntemler de sunulmaktadır. Örneğin bir entryde:

Mantıklı bir öneri: "Kadına, çocuğa ve yaşlıya (zayıflara) karşı şiddet, "yüz kızartıcı" suçlar kapsamına alınmalı. Bu suçu tekrarlayanlara, kamu haklarından mahrumiyet de uygulanmalı. Zayıflara karşı şiddeti, toplumsal algı açısından ayıp hale getirmek lazım. Kadına, çocuğa, yaşlıya ve hatta hayvanlara şiddet uygulayan kişi, utancından kimsenin yüzüne bakamaz hale gelmeli. (#120444583) denilmektedir.

Verilecek cezaların, şiddeti uygulayan kişinin utandırılması, yaptığının kınanması şeklinde olması gerektiğini savunan görüşlerden bir diğeri ise şu şekildedir:

Tabi ki verilen cezaların çok daha caydırıcı hale gelmesi lazım, bunda zaten herkes hemfikir. Ancak hapis veya para cezasının yanında kadına şiddet gösteren kişiye bundan sonraki hayatında sürekli taşıyacağı ve vücuduna tüm insanların görebileceği bir yerine (elinin üzeri olabilir) belirleyici bir dövme / simge yapılabilir. Böylece bu utancı her gün yaşar, yaşamasa bile toplum kime nasıl davranacağını bilir. en azından bundan sonraki kadınlar kurtulur. He bu ne kadar

uygulanabilir bir şey orası ayrı ama uzun vadede ise yarayabilir (#120426735).

Başka bir entryde ise, verilecek cezanın kısasa kısas olması gerektiği, şiddet uygulayan kişinin de canının acıyacağı şekilde bir ceza alması ile sorunların çözülebileceği ifade edilmektedir: “Yaşadığı şehrin meydanında falakaya yatırmaktır. Yaşattığı cismani acıya karşılık kendisi de aynı acıyı yaşayacak, Empati yapmayı öğrenecektir. Diğer yandan şehir meydanında herkesin gözü önünde aşağılanacak ve utanç duygusunu yaşayacaktır. ...” (#132269234). Örnek entrylerde de görüldüğü gibi, verilmesi gerekli görülen cezaların toplum önünde utandırma, ya da ötekileştirilme, dışlanma gibi cezalar olmasının daha etkili olacağı düşünülmektedir. Bu da aslında verilecek ağır cezalar ile ‘çözümün toplumsal duyarlılıkta olduğunu savunan çözüm önerileri’ başlığı altındaki entrylerle bir bütünlük içinde ele alınması gerektiğini göstermektedir. Bu sebeple de çözüm önerileri sunan bu kategoriler altındaki entrylerin birbirlerini tamamlayan genel bir çözüm önerisi çerçevesi sunduğu söylenebilir.

4.2.2.2. Çözümün Yine Şiddet Uygulamak Olduğunu Savunan İçerikler

Kadına yönelik şiddeti engelleme konusunda sunulan çözüm önerileri içerisinde, en ilgi çekici olanı, şiddetin yine şiddet ile engellenebileceğini savunan görüşlerdir. Bazı entrylerde, yazarların bu yolla şiddetin son bulacağına inandıkları görülmektedir. Kadına uygulanan şiddet davranışının ancak ve ancak şiddeti uygulayan kişinin de canının acıması ile son

bulabileceğini savunan önerilerden biri şu şekildedir: “Kadın timleri kurulsun, gidip ağzını burnunu kırsınlar. Bu saatten sonra tek çözüm. Uygarlaşmak yüz yılları alıyor sosyolojiye göre” (#132268764). Şiddetten başka bir çözümün olmadığını savunan bir başka öneri ise şu şekildedir: “Kenevir sapından yapılmış yağlı organ başka bir Alternatifide kesinlikle yoktur!” (#120468272).

Kadına yönelik şiddet konusunun çok büyük sonuçları olduğu, can kayıplarının yaşandığı, şiddet konusunun artık bir “savaş” a evrildiğinden bahseden ve dolayısıyla da bu savaşın ancak aynı şekilde karşılık verilmesiyle çözülebileceğini iddia eden bir entry ise şu şekildedir: “Baslik yanlis arkadasim. Turkiye' de kadina siddet yoktur, bildigin erkekler tarafından kadınlara acilmis olan bir savas vardir ve bir savas nasil bitirilirse bu da oyle bitirilebilir ancak. Savas kanunlariyla...” (#120422773). Kadınlara uygulanan şiddetin boyutlarının ve sonuçlarının çok büyük olduğunu söyleyen bir başka öneri de ise şöyle denilmektedir: “65 günde 67 kadın öldürülmüş... 65 günde verdiğimiz şehit sayısından fazla. ... Terör örgütünden daha tehlikeli hale gelmişler resmen. Bunlara da artık asker müdahale etsin, tankla falan öldürülsün bu ...” (#120430089).

Ekşi Sözlükte yer alan bu çözüm önerilerine rağmen, şiddetin bir çözüm yolu sunmayacağını söylemek zor değildir. Şiddet nedenine bağlı olmaksızın, hem şiddete uğrayanı hem de şiddet uygulayanı olumsuz etkilemektedir. Şiddete uğrayan gibi uygulayan kişide de bazı fiziksel belirtiler görülmektedir. Bunlar kalp hızının artması, tansiyonun yükselmesi gibi belirtilerdir.

Şiddet eyleminin sonucunda ise, sorun çözülmemeyle birlikte, suçluluk, utanç veya pişmanlık gibi duygular da açığa çıkabilmektedir (Korkut-Owen ve Owen, 2008) Dolayısıyla da şiddetten kurtulmak için şiddet uygulanması etkili bir çözüm yolu olmayacaktır.

4.2.3. Genel Çözüm Önerileri

Kadına şiddeti önleme konusunda sunulmuş olan çözüm önerilerinden bazıları, ne şiddet davranışı gerçekleşmeden öncesi için, ne de şiddet davranışı gerçekleştiikten sonrası için ayrıışmamaktadır. Bu öneriler, bu çalışma kapsamında "Genel Çözüm Önerileri" olarak analiz edilmektedir.

4.2.3.1. Çözümün Şiddeti Ayırıştırmakta Olduğunu Savunan İçerikler

Kadına yönelik şiddeti engelleme konusuyla ilgili bazı tepkiler de bulunmaktadır. Bu tepkiler şiddetin sadece kadınlara uygulanmadığına yöneliktir. Şiddetin genellikle kadınlara uygulanıyor olması toplumsal cinsiyet temelli olsa da, temelde şiddetin kadın-erkek diye ayrııştırmaması gerektiği, eğer ayrııştırlırsa konuya bir çözüm getirilemeyeceğini belirten bir entry şu şekildedir: "Kadına şiddeti engellemenin yolu yoktur, şiddeti engellemenin yolu vardır. Siz çocukluğundan beri erkekleri kadına el kalkmaz ama erkekleri dövmek serbest diye yetiştirirseniz, gün gelir öğrettiğiniz o şiddeti cinsiyet ayrımı yapmadan kadına da uygular" (#120422016). Şiddet konusunda cinsiyet ayrımı yapmanın bir çözüm getireceğini savunan bir başka entry ise şu şekildedir: "Ayrımcılık yapmamak, "kadına" diye şiddeti ayırmamak, ataerkil düzeni besleyen sözde pozitif ayrımcılığa son vermek" (#120419760). Yine bir başka entryde: "kadına şiddet" lafını

ortadan kaldırmak. Ortadaki sorun "şiddet" sorunudur. Kadın ve erkeğin sosyal olarak eşit olduğu toplumlarda şiddet-kadına şiddet ayrımı yapılmaz. Şiddetin her türüsü önlenmelidir." denilmektedir. (#120421714).

Çözümün, genel manada şiddeti önlemekten geçtiğini savunan entrylerden bazılarında, bu önerinin gerekçesi de sunulmaktadır. Bu gerekçelerde, şiddetin her kime uygulanırsa uygulansın, istenilmeyen bir davranış olduğu, kadına şiddeti engellemekle kalınırsa bu sefer şiddetin yön değiştireceği ama bitmeyeceği ifade edilmektedir. Örneğin bir entryde: "Şiddeti engellemektir, bu kadar. "kadına" şiddeti engellerseniz şiddet sadece yön değiştirir, sonra çocuktan, hayvandan, erkekten döner dolaşır yine kadını bulur." (#120422597) denilmektedir. Bu önerilere hak verilmekle ve şiddetin ayrııştırmaması gerektiği düşüncesi ile birlikte burada sadece bir öncelik durumunun olması gerektiği düşünülmektedir. Çünkü kadına yönelik şiddet, toplum genelinde olduğu gibi aile içinde de toplumsal cinsiyet eşitsizliği temeline dayanmaktadır. Bu anlayışla kadınlar aile içinde güçsüz konumda, erkeklerse güç sahibi konumda bulunmaktadır. Böyle bir düşünme tarzı, çoğu zaman kadınların şiddete maruz kalmasına yol açmaktadır (Akkaş ve Uyanık, 2016, s. 37). Dolayısıyla da kadınların erkeklerden çok daha fazla ve erkekler tarafından şiddete maruz kalıyor olmalarından dolayı bir öncelik durumu oluşabileceğini ve öncelik anlamında ayrııştırma yapılmasının normal olduğu düşünülmektedir.

Bu önerilerin yanı sıra, şiddetin ayrııştırmamasından sadece cinsiyet temelli

bir ayrım anlaşılmalıdır. Kadına yönelik şiddetin engellenmesi için çözüm önerisi olarak sunulan görüşlerden bazıları, şiddetin cinsiyetin yanında, meslek, yaş, sosyal grup vb. faktörler de dahil olmak üzere hiçbir şekilde ayrıştırılmaması gerektiğini ifade etmektedir. Mesela bir öneride bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

Öncelikle burada cinsiyet ayrımı gözetilmemeli. kadın,erkek,yaşlı, çocuk vs önemli değil her hangi biri şiddete uğruyorsa kanunlar indirimle gitmeden cezalandırmalı. biri birine yumruk attığında bakana ya da otobüs şoförüne atılmış fark olmamalı. Ortada tahrik vs vardır bunlar değerlendirilmeli ama ağır cezalar olursa toplumda bu tarz cezalar azalır. ... (#120426694).

Benzer bir yönde öneri sunan, başka bir entryde ise kadına şiddeti önleme konusunda çözüm olabilecek şu cümlelere yer verilmektedir: “Şiddetin genel bir sorun olduğunu; sadece kadına, çocuğa, ata, eşeğe, ağaca değil insanlığa, hayvanlara ve doğaya karşı işlenen bir eylem olduğunu anlayıp, kabul etmekten geçer” (#111671828).

4.2.3.2. Çözümün Toplumsal Duyarlılıkta Olduğunu Savunan İçerikler

Kadına şiddeti önleme konusunda sunulmuş olan çözüm önerilerinden bazıları, çözümün toplumun duyarlı davranmasında, şiddet olayıyla karşılaştığı zaman tepki verip, şiddeti uygulayan kişiyi dışlaması, utandırması yönündedir. Bu yönde sunulmuş olan çözüm önerilerinden bir tanesi şu şekildedir:

Şiddeti uygulayan korkmuyor, çekinmiyor. Bunları dışlamamız, linçlememiz gerekiyor.

Toplumdan soyutlayacaksın bu iş başka türlü çözülmez. Adam kadını meydanda dövüyor, yanına kimsenin gelmeyeceğini biliyor çünkü. Biz birlik olup karşısına dikilirsek hiç birşey yapamaz bunlar, güçleri güçsüze yetiyor. (#120427474).

Kadına şiddet uygulayan kişilerin toplum içerisinde dışlanması, bu kişilerle sohbetin kesilmesi ve dolayısıyla da bu kişilerin yaptıklarının toplumsal bir karşılığı olduğunu da görmelerinin sağlanmasının bir çözüm getirebileceğini savunan bir başka entry şu şekildedir: “Şiddet uygulayanı ise toplum dışlamalı ama maalesef şiddet uygulayanlar çok daha fazla itibar görüyor. Program yapıyor, sözüne itibar ediliyor, topluma sürekli yanlış mesaj veriliyor” (#120459644). Kadına şiddet uygulayan kişilerin, dışlanması yerine onların sözlerine değer verildiği, televizyon kanallarına çıkartıldıkları ve onlarla iletişim kurulmaya ve sohbet edilmeye - sanki ortada hiçbir sorun yokmuş gibi- devam edilmesinin başlı başına bir sorun olduğunu ifade eden bir diğer entry ise şu şekildedir:

... Kadına şiddet uygulayan erkeğe cezalar, sorunun çözümünde caydırıcı bir özelliğe sahip değil. Toplumsal cezalandırma yöntemleri ile desteklenmesi gerekir. Kadını döven erkek aşağılanmazı dışlanmaz bizim toplumumuzda. İnsanlar sohbeta, dostluğa devam eder bu tiplerle. Belki de değişmesi gereken şey budur. ... (#120421036). Bu entry de yazılmış olduğu gibi, içinde yaşadığımız toplumda kadına şiddet konusunda herhangi bir duyarlılık gösterilmediğini söylemek yerine, gösterilen duyarlılığın yetersiz kaldığını ve kadına şiddet davranışlarının bu sebeple devam ettiğini söylemek daha doğru olacaktır.

Çünkü kadına şiddet konusunda toplumsal duyarlılığı geliştirmek adına ülkemizde birçok çalışma yürütülmektedir. Bu çalışmalardan ilki de, 1990 senesinde “Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı”nın kurulmasıdır (Page ve İnce, 2008).

4.2.3.3. Çözümün Şiddeti Medyada Meşrulaştırmamak Olduğunu Savunan İçerikler

Medyada şiddete konusuna yer verilmesi, şiddetin medyaya yansımaları 1950’li seneler itibarıyla başlamıştır. O dönemde insanlar üzerinde en etkili medya aracı televizyonken, günümüzde sosyal medya araçları yaygın olarak kullanıldığı için, bu büyük etki sosyal medya araçlarına kaymıştır. Medyanın insanlar üzerindeki etkisi çoğu zaman dolaylı bir etki de olsa bu etki zamanla biriken, artan ve bir mana ifade eder hale gelmektedir (Özer, 2017). Dolayısıyla medyada şiddet olaylarına çok sık yer verilmesinin, kadına şiddeti önlemenin önündeki engellerden biri olduğunu söylemek mümkündür. Çok sık karşılaşılan bir davranış bir yerden sonra ister istemez duyarsızlık yaratabilmektedir. Kadına şiddeti önleme konusunda Ekşi Sözlük yazarları tarafından çözüm önerisi olarak sunulan tedbirlerden biri de budur. Medyada şiddetin meşrulaştırılmamasının bir çözüm getirebileceğini ifade eden entrylerden bir tanesi şu şekildedir: “Kadına şiddet temalı dizileri yasaklamak %50 oranında düşürür. Geri kalanı için eğitim ve maddiyat” (#120470014).

Medyada kadına yönelik şiddet görüntülerine, haberlerine yer verilmesi, bu şiddetin devamının gelmesine yol açmakta ve dolayısıyla toplumu negatif bir şekilde

etkilemektedir. Bu yönde görüş belirten bir entry şu şekildedir:

... İdam veya daha başka caydırıcı olduğunu düşündüğümüz cezalar da işe yaramaz. Önemli olan bu olayların gerçekleşmesini önlemek, arka planı oluşturan çarpık toplumsal değerler, şiddeti teşvik eden görsel medya ürünleri, örf, adet, dini hüküm adı altında itaat etmesi gereken cinsiyet kabulü bulunan kadın algısı yok edilmedikçe de bu başarılmaz. toplumumuzun çok geniş bir kesiminde, buna kadınlar da dahil, bu çarpık algı az veya çok var maalesef. (#120429168) denilmektedir.

Medya, kadın ve erkek sunumunu yaparken bir yandan da toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmekte, kültürel değerleri ve toplumsal beklentileri aktarmakta ve bunların devamlılığını sağlamaktadır. Bu anlamda, medya araçlarının kadın ve erkek algısına ilişkin belirleyici rol oynaması, toplum tarafından paylaşılan ortak tanımların oluşmasına da etki etmektedir (Kaypakoğlu, 2004: 93). Bu durum çoğunlukla diziler aracılığıyla karşımıza çıkmaktadır. Dizilerde verilen kadına şiddet sahnelerinin olumsuz etkilerinden bahseden bir entry şu şekildedir:

Yaklaşık 5 senedir televizyon izlemiyorum. Bir tane Türk dizisi bile bilmem. Ancak her televizyona maruz kaldığımda gördüğüm olay ya bir kadın aldatıyor/aldatılıyor, birilerinin kuyusunu kazıyor, dayak diyor/intihar ediyor ve böyle saçmalıklar devam ediyor. Televizyon Türk toplumunda çok aktif bir rol oynarken böyle saçma sapan diziler çekilmeye devam ederse, kadın cinayetleri de katlanarak artar. Orta doğunun kadına bakış açısı bizde siyaret

etmiş ancak bu siyareti besleyen toplum ve yasalarından çok medya ve buna karşı önlem almayan devlet. (#120461313).

Yukarıdaki entryde de bahsedildiği gibi medyanın, hali hazırda var olan cinsiyet temelli ayrımın sürekliliğinde büyük bir etkisi bulunmaktadır. Medya toplumsal cinsiyet algısını pekiştirmekte ve meşrulaştırmaktadır. Çeşitli içerikler aracılığıyla, belli söylemler ile kadın ve erkek rolleri tekrar tekrar inşa edilmektedir. Medyanın sunduğu içeriklerde genellikle güçlüden yana olduğunu, toplumsal düzeyde bakıldığı zaman ise, kadınların erkeklere göre güçsüz olarak algılandıkları düşünüldüğünde, medyanın güç sahibi erkekten yana olduğunu ileri sürmek mümkün olmaktadır (Dursun, 2010, s. 21).

Dizilerle birlikte haber programlarında da şiddet haberlerin sunulma biçimi bazen farklı tepkilere sebebiyet verebilmektedir. Şiddet haberlerinin sunulma biçiminin bazı insanlar için yol gösterici ya da özendirici olabileceğini ifade eden bir entryde şöyle denilmektedir:

... Özendirici şiddet haberlerine ve yol gösterici medya işlerine bir son verilmesi, sesimizi şiddeti bildirdiğinizde de çıkarırız biz illa her yerde bu haberleri yaymaya gerek yok, ne zannediliyor ? Şiddet yanlısı herifler bu haberleri izleyip izleyip utanıyor mu! hiç sanmıyorum ... (#120461907).

Haber programlarında haberin sunum şekli ile ilgili sorunlar olduğuna değinen, bu konuda çalışmaların yapılmasının, kadına şiddet olayının çözümüne katkı sağlayabileceğini savunan bir diğer entryde

çözüm yolu olabilmesi için şunlar söylenmektedir:

Katillerin reklamının yapılmaması. Adam kadını 50 yerinden bıçaklamış, haber verilirken karı koca sarılmış düğün fotoğrafı basılıyor ya da adamın kendince yakışıklı, güçlü çıktığı fotoğraflara yer veriliyor. ... Öte yandan, medyanın da kriminolojiden, psikolojiden, sosyolojiden anlayanlarla bir karara varması faydalı olabilir. Birçok ruh hastası katilin öldürmeden önce kadınlara attığı mesajlarda haberlerde görüneceğinden bahsettiğini gördük. Bu manyakların olayları tasarlarken kendi fotoğraflarının çıktığını, haberlerinin yapıldığını hayal ettiklerini farz edebiliriz. ... Burada adamın profili gizlensin, korunsun gibi bir derdim yok ama adam kendisinin istediği şekilde medyada yer almasın. Hatta bilsin ki, bu suça bulaşırsa hiç istemediği bir şekilde fotoğrafı (burası artık ekşicilerin hayal gücü) ve haberi çıkacak. (#120421968).

Örnek verilen entryler ile birlikte değerlendirildiği zaman, medyanın cinsiyet rollerini aktardığı, bu rollerin kuşaktan kuşağa geçmesinde rol oynadığı ve egemen cinsiyet kalıplarını meşrulaştırmakta etkili olduğu yönünde bir kanının olduğunu söylemek mümkündür. Kadının ve erkeğin toplumsal konumu medyada, egemen cinsiyet rollerine göre aktarılmaktadır. Özellikle her gün tekrarlanan, dizilerle, haberlerle vb. söylemsel pratiklerle tekrar tekrar inşa edilen bu roller, ataerkil yapının hakimiyeti, kadının ikinci planda kalışı pekişmektedir. Dolayısıyla da medyada bu anlamda bir meşrulaştırmanın yapılmaması da, kadına karşı şiddeti önlemede bir çözüm yolu olarak sunulabilecek bir öneridir.

4.2.3.4. Çözümün Kadınlarda Olduğunu Savunan İçerikler

Kadına şiddeti önleme konusunda sunulan çözüm önerilerinden bir kısmı hem sorumluluğun hem de çözümün kadınlarda olduğunu savunan entrylerden oluşmaktadır. Bu noktada kadınların birçok açıdan eleştirilmiş oldukları entryler bulunmaktadır. Örneğin, birçok kadının ekonomik bağımsızlığını kazanmak için bir çaba sarf etmediği, erkeklere bağımlı yaşadığı bu sebeple de şiddet olayları karşısında güçsüz durarak, kendilerine yönelik şiddetin bir nevi artmasına sebep olduklarını savunan içeriklerden bir tanesi şu şekildedir:

Kadınların kendinde bitiyor iş. Kadın, erkekten maddi bir şey istememesi gerektiğini kabullenmeli önce. Bunu yazarken bu ülkedeki kadın istihdam oranı %28. Ne içler acısı. Oysa, ne çok şey yapabilir kadınlar. Çalışabilir durumda olan kadınlar ne yapıyor? Bu sorunun cevabını gerçekten merak ediyorum. ... (#120493501).

Sorunun ve çözümün kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarında olduğunu söyleyen bir başka entry ise şu şekildedir:

Kadınlar öncelikle kendileri 2. sınıf insan olmayı gönüllü kabullenmekten vazgeçmeliler. Sırf geleceğini garanti altına almak için, nafaka için evlenmeyi kişiliğine yediren kadın/erkek adam değildir. Bunları anlamayacak kadar aptala yatmak ya da bana hakaret etmek daha kolay sizin için. (#120428599).

Çözümün ekonomik bağımsızlıkla ilgili olduğunu ifade eden bir diğer öneri şöyledir: "... Gerçek bir cevap arıyorsanız: Kadının

erkeğe ekonomik bağımlılığını azaltmak. ..." (#120433795).

Kadınların ekonomik hayata katılmamaları, çalışmak istememeleri şeklinde öne sürülen düşünceler değerlendirilirken, göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husus bulunmaktadır. Bu husus toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, meslek seçiminde önemli bir rol oynayan ve çalışma hayatında sıklıkla karşılaşılan bir gerçekliktir. Her ne kadar seneler içerisinde bu konuda ilerlemeler yaşanmış olsa da tamamen bir eşitlik sağlandığını söylemek mümkün değildir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, aynı işi yapsalar dahi, kadınların daha düşük ücretlerde çalıştırılmaları gibi sonuçları da zaman zaman doğurmaktadır. Dolayısıyla da bu sebepleri, kadınların istihdama katılmasının önündeki birer engel olarak yorumlamak mümkündür (Hartmann, 2008, s. 193). Ayrıca, şiddetin 'ekonomik şiddet' boyutu da bulunmaktadır. Şiddetin bu boyutunda, kadınların parasız bırakılması, isteklerinin karşılanmaması gibi şiddet eylemleri bulunurken, çalışan kadının parasının elinden alınması da bu şiddet türüne girmektedir (Korkut-Owen ve Owen, 2008). Dolayısıyla da kadınların çalışmalarının, ekonomik bağımsızlıklarını kazanma konusunda yeterli olmayabileceği, para kazansalar dahi bu paranın ellerinden alınabileceği, bu sebeplerden ötürü de 'kadınların çalışmasının' onları şiddetten koruma konusunda tek başına yeterli bir faktör olmayacağı düşünülmektedir.

Kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarının kendilerine yönelik şiddet davranışını önlemede bir çözüm yolu sunacağını savunan entrylere ek olarak,

çözümün yine kadında olduğu ve bu çözümün “kadının şiddet karşısında susmaması” olduğunu savunan görüşler de mevcuttur. Örneğin bir entryde: “Şiddet karşısında ses çıkarmasını sağlamak, buna yönelik bir düşünce şekliyle yetiştirmek. (bkz: kadının kaderi değil değeri var)” denilmektedir (#120465928). Şiddet karşısında susmaktan kast edilen sadece konuşmak, bağırıp çağırmak değildir. Bu önerilerde kadınların şiddet karşısında gereken yerlere gereken şikayetleri yapmaları ve bu şikayetlerinin arkasında durmaları da ifade edilmektedir. Örneğin:

Kadına şiddeti yine kadından başkası engelleyemez. Hayatımdan endişe ediyorum diyip karakola geldiğinde şikayetçi olmayan kadın için kim ne yapabilir.ve şiddet öyle bir anda ortaya çıkan bir şey değil. Genelde ölümle sonuçlanan olaylara baktığımızda kadının verdiği tavizler adamın sistematik bir şekilde şiddeti arttırmasına neden oluyor. En başta tavizi vermeme, belalı tiplerden uzak durmak en mantıklısı. (#120421471) denilmektedir.

Tabii şiddet karşısında sessiz kalmak sadece ilişki başında değil, evliliklerde de sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Özellikle, aile içinde yaşanan olumsuz durumları dışarıya yansıtmamak, ailenin mahremiyetini korumak gibi anlayışlar çoğu zaman kadınların karşılaştıkları şiddet karşısında susmalarına yol açmaktadır (Mavili Aktaş, 2006).

Kadınların şiddet karşısında susması, ekonomik bağımsızlıklarını kazanmak için çaba harcamamaları ve bu konularda atacakları adımlarla kendilerine yönelik şiddeti önleyebileceklerini savunan

görüşlerin yanı sıra bazı çözüm önerilerinde de kadınların “doğru kişiyi” sevgili/eş/arkadaş olarak seçmeleri gerektiği savunulmaktadır. Bu önerilerden biri şu şekildedir: “... Kadınlar şiddete meyilli tipleri tercih etmese bu adamlardan 10 yıl sonra piyasada göremeyiz. ...” (#120470975).

4.2.4. Çözümün Olmadığını Savunan İçerikler

Ekşi Sözlükte kadına şiddeti önleme konusunda sunulmuş olan öneriler ile birlikte, kadına şiddetin önlenemeyeceğini savunan entryler de yer almaktadır. Kadına yönelik şiddetin önlenemeyeceğini savunan ekşi sözlük yazarlarından bazıları, bu fikirlerini şu şekilde ifade etmektedirler: “Yoktur. Yani bu coğrafyada yoktur en azından. Ne eğitimle ne de ceza ile değil kadına şiddeti hiçbir problemi çözemezsiniz bu topraklarda. Bir emsali de yoktur” (#120470565). Kadına şiddeti engelleme konusunda bir çözümün olmadığını savunan bir başka görüş ise şu şekildedir: “Keşke olsa ama yok gibi.. Ülkedeki herkesi bu kadar eğitilmiş/bilinçli bir duruma getirebileceğimizi sanmıyorum” (#120433949).

5. SONUÇ

Dünyanın her yerinde olduğu gibi ülkemizde de şiddet davranışları, alınan önlemlere, yapılan çalışmalara rağmen çok eski zamanlardan beri devam etmektedir. Şiddet söz konusu olduğu zaman ise, bu davranışlardan en çok etkilenenler, genellikle fiziksel olarak erkeklere göre daha zayıf oldukları için kadınlar olmaktadır (Gümrükçüoğlu, 2020, s. 4). Oysa kadına karşı şiddet, sadece kadına karşı işlenmiş bir suç değildir. Kadına karşı şiddet, bir çocuğun

annesine, bir anne-babanın kızına, bir komşunun arkadaşına karşı işlenen suçtur. Aynı zamanda bir özgürlük ihlalidir. Dolayısıyla kadına karşı şiddet, sadece bir insanı değil birçok insanı etkilemekte olan toplumsal bir problemdir. Bu noktadan yola çıkılan bu araştırmada, toplumsal bir problem olan kadına şiddet konusunda, Ekşi Sözlük gibi kullanıcı kitlesi geniş olan ve özgür ifadenin bulunduğu bir platformda ne gibi tartışmaların yapıldığı sorusuna cevap aranmaya çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında belirlenmiş olan ana problem, “Ekşi Sözlük kullanıcılarının, kadına şiddeti engelleme konusunda çözüm yolu olarak sundukları öneriler nelerdir?” sorusuydu. Araştırma bulguları neticesinde, kadına şiddette çözüm önerilerinin dört ana tema ve on altı tema altında toplanabildiği, yani önerilerin belirli konular üzerinde yoğunlaşmış olduğu gözlenmiştir.

Çalışmanın alt problemlerinden biri, “Hangi öneri en sık şekilde açığa çıkmıştır?” sorusuydu. Bu kapsamda nicel analiz kısmından elde edilen veriler, en sık şekilde, “Şiddetin Gerçekleşmeden Önce Çözülebileceği” ne dair önerilerden oluştuğunu göstermiştir. Çalışmanın bir diğer alt problemi olan, “Kadına Şiddeti Engellemenin Çözüm Yolu” başlığı altındaki yorumlarda hangi alt temalar bulunmaktadır?” sorusuydu. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen analiz sonucunda, “Kadına Şiddeti Engellemenin Çözüm Yolu” başlığı altındaki yorumlarda, şu alt temaların bulunduğu gözlenmiştir: Çözümün eğitimde olduğunu, çözümün yetiştirilme tarzında olduğunu, çözümün kadında olduğunu, çözümün toplumsal duyarlılıkla olduğunu, çözümün medyada

şiddeti meşrulaştırmamakta olduğunu savunan öneriler. Alt temaların hepsi teker teker kendi içlerinde değerlendirilmiştir. Alt temalardaki önerilerden en çok ön plana çıkan ise, “Çözümün Ağır Cezalarda” olduğunu savunan entrylerdir. Nedeni her ne olursa olsun, şiddet suçtur ve tabii ki cezalandırılması gerekmektedir. Fakat, zaten var olan cezalara, yasalara rağmen bu suçun halen işleniyor oluşu, tek başına cezaların ya da yasaların çözüm olmadığına dair bir göstergedir.

Kadına şiddetin hemen her gün gündemde olduğu, haberlerinin yapıldığı günümüzde, her geçen gün yeni bir kadına şiddet haberiyle karşılaşmak, sorunun bir türlü çözülemediğini gösterdiği gibi, farklı çözüm yolları aranması gerektiğini de göstermektedir. Bu noktada insanların ne düşündüğüne, isim yazmadan özgürce yaptıkları yorumlarla ne gibi çözüm önerileri sunmuş olduklarına dikkat çekmek önemlidir. Kendi bünyesinde bir kamuoyu oluşturmuş olan Ekşi Sözlük’ün yazarlarının konu hakkındaki görüşleri ve sunmuş oldukları çözüm önerilerinin belli başlı temalar etrafında şekillenmiş olduğu, çalışmada yer verilmiş olan analiz ile ortaya koyulmuştur. Ekşi Sözlük yazarlarının konu hakkındaki fikirlerinin değerlendirilmesi, bu fikirlere önem verilmesinin sebebi, Ekşi Sözlük platformunun yapısından kaynaklanmaktadır. Ekşi Sözlük güncel haberleriyle kullanıcılarının ilgisini çekebilen, aynı zamanda içinde bulunduğu çağı yakalayabilen, e sözlük formatında dijital bir platformdur. Bu platformda herhangi bir sansür uygulanmamakla birlikte, kullanıcıların fikirlerini çekinmeden yazmalarına olanak sağlanmıştır. Özellikle

şiddet, taciz veya tecavüz gibi insanların anlatırken çekinebilecekleri, saklamayı tercih edebilecekleri konularda, sözlüğün anonim yazarlık özelliği, kullanıcıların bu konularda yaşadıklarını veya fikirlerini paylaşabilmeleri için bir rahatlık sunmaktadır. Ekşi Sözlüğün bu özelliğinin yanı sıra, kullanıcıların sadece belli bir ideolojideki, sadece belli bir inançtaki veya belli bir statüdeki insanlardan oluşmuyor olması, yazar olmak isteyen herkesin sözlük tarafından belirlenmiş belli başlı aşamaları geçtikten sonra yazarlık yapabileceği bir ortam olması da oldukça önemlidir. Bu özelliğiyle birlikte sözlükte, çok seslilik, çeşitlilik ve bu platform üzerinden bir şeyler söylemek isteyen herkese, ortak bir paydada sesini duyurma imkânı sağlanmaktadır. Sözlükteki bu çok seslilik, 'doğru' nun tek olmadığını, yıllardır kabul edilmiş toplumsal tabuların da sorgulanabilir, eleştirilebilir olduğunu, 'doğru' ya sadece tek bir açıdan değil, çok daha fazla açıdan bakılabileceğini göstermektedir (Gürel ve Yakın, 2007). Ayrıca sözlük yazarlarının, sözlükte bulunan özelliklerle gündem ile ilgili konularda halktan biri olarak yorum yapmaları kıymetlidir. Sayılan tüm bu özelliklerinden dolayı, Ekşi Sözlükte bilimsel açıdan önemli verilerin bulunduğu ve sözlük yazarlarının entrylerinin bu bakış açısıyla değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Ekşi Sözlükte "Kadına Şiddeti Engellemenin Çözüm Yolu" başlığı altında bulunan entryler üzerinden yapılan bu analiz çalışmasının göstermiş olduğu gibi, ne eğitim ne ağır cezalar ne de diğer önerilerin tek başına uygulanması Ekşi Sözlük yazarları tarafından kadına şiddeti önlemede yeterli olacak bir çözüm olarak görülmemektedir. Çoğu Ekşi Sözlük yazarının aynı anda birden

fazla öneri sunmuş olması Ekşi Sözlük yazarlarının görüşlerinin de bu yönde olduğunu kanıtlayıcı niteliktedir. Eğer çözüm, sadece çocuk yetiştirme tarzında veya sadece medyada şiddeti meşrulaştırmamakta olsaydı, bu öneriler tek başlarına aşama kaydetmeye, kadına şiddet sorununu çözmeye yeterli olurdu. Fakat yapılan analiz çalışması da göstermektedir ki, çeşitli önerilerin bir arada sunulmuş olması, kadına şiddet konusunun çok geniş kapsamlı ve birçok farklı açıdan ele alınması gereken bir problem olmasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, kadına şiddet sorunu sadece şiddet davranışı gerçekleşmeden önce veya sadece şiddet davranışı gerçekleştikten sonra, yani belli bir zaman aralığında mücadele edilmesi gereken bir problem değildir. Çalışma kapsamında yapılan analiz, Ekşi Sözlük yazarlarının da bu düşüncüyü paylaştıklarını, kadına karşı şiddet ile mücadelenin hem önleyici tedbirlerle şiddet davranışı gerçekleşmeden önce hem de şiddet davranışı gerçekleştikten sonra çeşitli yaptırım ve cezaların uygulanması ile çözülebileceğini düşündüklerini göstermektedir. Dolayısıyla da çalışma boyunca yer verilmiş olan alt temalar altındaki önerilerin, bu toplumsal yaraya farklı açılardan deva olabileceği düşünülmekte ve Ekşi Sözlük yazarları tarafından sunulmuş olan çözüm yollarının bu anlayışla değerlendirilmesi gerektiği önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2021). Şiddete maruz kalındığında. Retrieved from <https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm/siddete-maruz-kalindiginda/> Erişim Tarihi: 15.11.2022
- Akkaş, İ. ve Uyanık, Z. (2016). Kadına yönelik şiddet. *Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi SBE Dergisi*,

- 6(1), 32-42. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nevsosbilen/issue/19741/211291>
- Alkan, V., Şimşek, S. ve Erbil, B. (2019). Karma yöntem deseni: Öyküleyici alanyazın incelemesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 559-582.
- Altıparmak, İ. B. (2019). Kadına yönelik aile içi şiddetin boyutları: Ankara örneği. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 55-76. doi: <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.544775>
- Aslan, A. ve Kırışkan, I. (2022). Türkiye’de kadın cinayeti haberlerinin içerik analizi (2008-2021). *International journal of social inquiry*, 15(1), 85-104. <https://doi.org/10.37093/ijisi.1034519>
- Aslantürk, G. ve Turgut, H. (2015). 8284 Vakası: Ekşi Sözlük’ te cinsiyetçi kamusalığın yeniden üretilmesi. *İlef Dergisi*, 2(1), 45-76. doi: <https://doi.org/10.24955/ilef.305267>
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Cerrah ve Baran, (2020). Katılımcı sözlüklerde yaşlı ve yaşlılık algısı, *Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 99-126.
- Coşar, A. (2022). Türkçenin seslerinin Ekşi Sözlük’teki çağrışımları -A-E-I-İ-, *Hars Akademi*, 5(1), 1-16.
- Creswell, J.W. & Creswell J.D. (2021). Araştırma yaklaşımının seçilmesi. E. Karadağ, (Ed.). *Araştırma tasarımı, nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (ss. 3-21). Ankara: Nobel Yayınları.
- Çalışkan, M. (2019). İstanbul’da “kadına şiddet” ve “kadın cinayeti” vakalarına yönelik, nicel-nitel bir inceleme. *BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 221-241. doi: <https://doi.org/10.11616/basbed.vi.513032>
- Demirci, S. ve Köseli, M. (2014). İkincil veri ve içerik analizi. K. Böke (Ed.). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (ss. 319-364). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Doğu, B., Cerrahoğlu Zıraman, Z. ve Zıraman, E. (2009). Web based authorship in the context of user generated content: an analysis of a Turkish web site: Eksi Sozluk. *The real and the virtual* (ss. 119-126). Inter-Disciplinary Press.
- Duman, K. ve Özdoğan, G. (2018). Dijital emek ve kullanıcı içeriğinin metalaşması: Katılımcı sözlük yazarları üzerine inceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(4), 75-99. doi: <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.419811>
- Dursun, Ç. (2010). Kadına yönelik şiddet karşısında haber etiği. *Fe Dergisi*, 2(1), 18-32. doi: https://doi.org/10.1501/Fe0001_0000000021
- Erdoğan, S., Aktaş, A. ve Bayram, G. (2009). Sığınma evinde yaşayan bir grup kadının şiddet deneyimleri ve baş etme yaklaşımları: Niteliksel bir çalışma. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 808-824.
- Ekşi Sözlük. (1999). Kadına şiddeti engellemenin çözüm yolu. <https://eksisozluk.com/kadina-siddeti-engellemenin-cozum-yolu--6617112>. Erişim Tarihi: 10.08.2022.
- Gümrükçüoğlu, S. (2020). Güven toplumunun inşası, şiddetin anatomisi ve çözüm yolları, S. Gümrükçüoğlu (Ed.). *Güven toplumunun inşasında fertlerin rolü* (ss. 4-33). İstanbul: Kadem Yayınları.
- Gürel, E. ve Yakın, M. (2007). Ekşi Sözlük: Postmodern elektronik kültür. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 4(4), 203-219.
- Habermas, J. (2004). *Kamusal alan*. İstanbul: Hil Yayınları
- Hartmann, H. (2008). Marksizmle feminizmin mutsuz evliliği. G. A. Savran ve N.T Demiryontan (Ed.). *Kadının görünmeyen emeği* (ss. 157-198). İstanbul: Yordam Kitap.
- Hatipoğlu, B. (2008). Kadına yönelik şiddetle mücadelede Anorko-Feminist bakış: Makrodan mikroya sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 19 (2), 97-109.
- İçişleri Bakanlığı. (2020). *Kadına yönelik şiddetle mücadele genelgesi*. <https://www.icisleri.gov.tr/kadina-yonelik-aile-ici-siddetin-onlenmesi-projesi> Erişim Tarihi: 19.06.2023.
- İçişleri Bakanlığı. (2013). Kadına yönelik aile içi şiddetin önlenmesi projesi. <https://www.icisleri.gov.tr/kadina-yonelik-aile-ici-siddetin-onlenmesi-projesi>. Erişim Tarihi: 04.03.2023.
- Kalaycı Kırlioğlu, H. İ., Akarçay, D. ve Kırlioğlu, M. (2016). Atasözleri ve deyimlerde kadına yönelik şiddetin izleri: Niteliksel bir çalışma. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt*, 4(8), 101-122. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tusbd/issue/39952/474772>
- Karabulut, E., Kahraman, F., Gezgin Yazıcı, H., Özgür, G. (2020). Günlük gazete haberlerinde kadına yönelik şiddet. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 146-152. doi: 10.38108/ouhcd.728854

- Kaya, M. (2020). Analysis of perceptions about school principal concepts: Example of a participant dictionary phenomenon Ekşi Sözlük. *Eurasian Journal of Teacher Education*, 1(1), 70-81
- Kaypak, Ş. ve Kahraman, M. (2016). Türkiye’de kadının insan hakları ve anayasal yansıması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(33), 298-315.
- Kaypakoğlu, S. (2004). *Medyada cinsiyet stereotipleri*. İstanbul: Naos Yayınları.
- Kekeç, S., ve Şanlı, K. (2023). Covid-19 pandemisinin dijital platformlara yansıması: Ekşi Sözlük üzerine bir inceleme. *Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 5(1), 25-38. doi: 10.56493/nkusbmyo.1226708
- Korkut-Owen, F. Ve Owen, D. (2008). Kadına yönelik aile içi şiddet. Ankara Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara: Duman Ofset. Retrieved from: <http://www.aileicisiddet.net/egitim/set/KYAIS.pdf>
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage Publications, Inc
- Mavili Aktaş, A. (2006). *Aile içi şiddet: Kadının ve çocuğun korunması*. Ankara: Elma Yayınevi.
- Mills, G. E. & Gay, L. R. (2016). *Educational research: competencies for analysis and applications*. (11. Baskı) USA: Pearson Education.
- Özer, Ö. (2017). Medyada şiddet kullanımı: şiddet ekonomisi, medyanın ideolojik şiddeti ve yetiştirme kuramı açısından bir değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi*, 27, 1-19. Doi: : 10.17829/midr.20172729519
- Resmî Gazete, (2012). Ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair kanun. Kanun no: 6284, S:28239.
- Seçgin, F. ve Tatan, M. (2017). Bir insan hakları ihlali olarak kadına yönelik şiddet olgusu: Kadın sığınma evinde yaşayan bir grup kadının şiddet deneyimleri. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(27), 442-460.
- Seyidoğlu, H. (2016). *Bilimsel araştırma ve yazma el kitabı*. Güzem Can Yayınları.
- Suğur, S. (2012). Kadına yönelik şiddetin boyutları, G. Y. Oğuz (Ed.). *Toplumsal Yaşamda Kadın* (ss.149-165). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sutherland, E., Donald R. & Luckenbill D. (1992). Principles of criminology. AltaMira Press.
- Silsüpür, Ö. ve Karadere, Y. (2022). Kadına yönelik şiddet haberlerinin yazılı basında sunumu: Gazete içerikleri üzerinden karşılaştırmalı inceleme. *Aksaray İletişim Dergisi*, 4(1), 1-20. doi: <https://doi.org/10.47771/aid.1028453>
- Şavran, T. (2012). *Sosyolojide araştırma yöntem ve teknikleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçmelerde güvenilirlik ve geçerlik*. Ankara: Sözkese Matbaacılık
- Taşdemir, B. ve Çevik, R. (2013). Hâkim tasarım ve Ekşi Sözlük: İnternet'in dönüşümünü anlamak. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 37, 22-39.
- Taşkın, A. (2021). Toplumun turist rehberliği algısı: Ekşi Sözlük üzerine bir inceleme. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 48-60.
- TDK. (2020). Güncel Türkçe sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 19.06.2023.
- Turgut, H. ve Aslantürk, G. (2014). “İsonomia” yı yeniden düşünmek: Ekşi Sözlüğün kamusal alan olma potansiyeli. *Atatürk İletişim Dergisi*, 6, 139-164.
- Ülken, F. B. Ve Yüce, N. (2020). Yeni medyada kadın bedenine yönelik ayrımcılık: Ekşi Sözlük örneği. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-Dergisi*, 3(2), 40-79.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldız, T. (2021). Kadına şiddet teması üzerinden “halam geldi” filminin içerik analizi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11(3), 929-950. doi: <https://doi.org/10.48146/odusobiad.962529>
- Yıldız, E., Bal, Ö. ve Binbir, S. (2015). Kadına şiddetin adı mor halkalar. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 139-162. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usaksosbil/issue/21658/232880>
- Zara Page, A. ve İnce, M. (2008). Aile içi şiddet konusunda bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 81-94.
- World Health Organization. (WHO). (2021, March 9). Violence against women. Retrieved from <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>

THE VISUAL REPRESENTATION OF WOMEN IN SERVET-İ FÜNÛN

Saadet Tıkaç¹ Özlem Özkal²

ABSTRACT

This study investigates the representation of women in Servet-i Fünûn, an influential journal of the late Ottoman period. To understand the nature of the female portrayal, a visual discourse analysis was carried out with 1257 unique images of women from the issues between 1895-1920. Mode categories identifying the women, outlining the locations they are in, describing their activities and physical appearance were created to effectively account for the social meaning of the imagery (Lister & Wells, 2011). The data set was classified and coded on NVivo 12 and interpreted thereafter. It is found that the journal shows many women of differing identities and visual characteristics, and the representation is not exclusively that of the Ottoman individuals and life. It presents a modern world where women are progressively literate, visible out of home and in public sphere, in European style garments, and participating in a variety of professional activities. However, their responsibilities of motherhood and homemaking are not overlooked, either. It is concluded therefore, the journal mediates and supports a transformation in lifestyle, thought and action regarding women to its Ottoman audience, while continuing to relate to the traditions that governed the society.

Keywords: Servet-i Fünun, kadın çalışmaları, görsellik çözümlemesi, kadın temsili, Osmanlı kadınları.

ÖZ

Bu çalışma geç Osmanlı döneminin etkili yayınlarından biri olan Servet-i Fünûn dergisinde kadın temsiliğini araştırmaktadır. Dergideki kadın tasvirinin doğasını anlamak amacıyla, 1895-1920 yılları arasındaki sayılardaki 1257 özgün imaj ile bir görsel söylem analizi gerçekleştirilmiştir. Görsellerin sosyal anlamlarını etkili bir şekilde izah etmek için kadınların kimliğini, buldukları mekanları, aktivite ve fiziksel görünüşlerini açıklayan mod kategorileri oluşturulmuştur (Lister & Wells, 2011). Veriler NVivo 12 kullanılarak sınıflandırılmış ve sonrasında yorumlanmıştır. Dergide, çeşitli kimlik ve görsel biçimlerde pek çok kadın figür olduğu ve salt Osmanlı birey ve hayatının temsil edilmediği anlaşılmıştır. Dergi; okuma yazma bilen, ev dışında ve kamu alanında görünür, Avrupalı kıyafetler içinde ve iş hayatında giderek daha fazla aktif olan kadınlar içeren bir modern dünya sunmaktadır. Ancak, kadının annelik ve ev işi sorumluluğu da göz ardı edilmemektedir. Bu sebeple; derginin, yaşayış tarzında ve kadına dair düşüncesi ve eylemde Osmanlı okuyucusu için bir değişime arabuluculuk yapmakla birlikte, toplumu yöneten geleneklere bağlılığını sürdürdüğü çıkarımına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Servet-i Fünun, women's studies, visuality analysis, representation of women, Ottoman women.

¹ First author, corresponding author. MA, Özyeğin University, Design, Technology and Society PhD Program Student & School of Languages English Instructor, saadet.tikac@ozyegin.edu.tr
ORCID: 0000-0003-3518-8843

² Assist. Prof., Özyeğin University, FAD Communication Design Department, ozlem.ozkal@ozyegin.edu.tr ; ORCID: 0000-0001-8953-8306

Sorumlu yazar / Corresponding Author: Saadet Tıkaç e-posta: saadet.tikac@ozyegin.edu.tr

Gönderilme /Submitted: 27.10.2023 **Kabul/ Accepted:** 29.12.2023

1. INTRODUCTION

The Ottoman Empire left behind an archive that allowed extensive work on multiple sociopolitical areas, but it lacked a visibility of women. According to Çakır (2010), due to the missing feminist research perspective, Ottoman history has long been rendered male-dominated and male-oriented. However, women themselves were not missing at all. Especially from the reformation period onwards, which started around the time of the *Tanzimat Fermanı* (Edict of Reorganization, 1839) reaching a peak after the Second Constitution (1908), we access a good deal of documentation unveiling a progressively active public and professional life for women. They started to receive education, be formally trained for specific professions, were engaged in social charities, and even ran publishing businesses. To examine the changing roles and perception of women in the society, the use of images in print media offers rich data to extract information from. The current research entails the analysis of a major popular journal in terms of its representation of women to the public. To this end, it reports the findings of a multimodal visual discourse analysis on the imagery of the impactful and long-lived *Servet-i Fünûn* (The Wealth of Sciences) before drawing some social implications.

2. BACKGROUND

2.1. *Servet-i Fünûn*

Despite some backlash from certain social circles, and the challenges of adaptation, the Ottoman society went through a substantial reorganization in the 19th century, to maintain the military prowess, draw level with the advancing European technology, effectively react to the weakening economy, and answer

to the rising nationalism among the multiethnic groups. The efforts culminated in a constitutional reform when in 1876, *Kanûn-ı Esâsî* (First Constitution) was declared (Tanör, 1985). Through this, the regime became a constitutional monarchy, and a parliament was established. However, soon after, it was abolished following the defeat in Russo-Turkish War (1877-1878), and a period of control held sway. *Servet-i Fünûn* was launched in this period of a unique sociocultural and political atmosphere. From the first newspaper, *Takvim-i Vekayi* (Calendar of Events) in 1831 to 1891 when the first issue of *Servet-i Fünûn* was published, the Ottoman press fostered a generation of intellectuals and bureaucrats during the Reformation Age. They shaped and discussed their revolutionary ideologies through the media (Mardin, 1985) despite the censorship risk between the Constitutional Periods. *Servet-i Fünûn*, in this context, stood out with its assumption of the role of provision of modernization updates from the country, specifically by images (Uğuş, 2020). It also offered a fertile ground to the authors and poets to thrive. Tevfik Fikret's tenure as the editor-in-chief, particularly, was noteworthy (Andi, 2006), so much so that the journal's name is now associated with a whole period of Ottoman/Turkish literature.

Servet-i Fünûn's creator Ahmed İhsan, in his memoir (Tokgöz, 2020), shares insight into the aim of his journal and the background of how he started his project. In 1890, with a partner, he bought out the *Âlem Matbaası* (Âlem [The Globe] Press) which was renamed as "*Âlem Matbaası- Ahmed İhsan ve Şürekâsı*" (Ahmed İhsan and Co.) soon after (Tokgöz, 2020). *Servet-i Fünûn* started its life, first as a supplement to the scientific newspaper *Servet* (The Treasure) and the first issue was published on 21 March 1891.

Although it was a weekly for most of its life, a period of daily publication followed the Second Constitution for a short time.

Desiring to publish a journal equaling European examples, Ahmed İhsan took active part in designing the content and directing the visuality of “the apple of his eye” (Tokgöz, 2020, p. 224). He reports that Abdul Hamid II himself, keen on photography and believing in its power to communicate modernity, submitted photographs at times and was overall supportive to the endeavor. However, we understand that this comes to an end when in 1901 the journal was suspended upon publishing of translated French text, which was deemed traitorous. Ahmed İhsan, because his own stance admittedly had never been overtly political, considered this 40-day long cessation a slight and an obstacle to his business. However, it created the desired change in content, which was turned back to the initial scientific and technological version of it, supported by decorative pictures (İslam Ansiklopedisi, n.d.). Upon the declaration of the Second Constitution in 1908, relieved from the restraints of censorships, there was an expansion on the number, content, and audience of the journals to a large extent and *Servet-i Fünûn* was circulated in thousands (Odabaşı, 2021). This shows the impact range of the journal accessing a large population, encouraging even the illiterate to buy to view its set of imagery.

Servet-i Fünûn lived through the early Republican era despite intermissions during the war period. It is now hailed as a social reference reflecting the changes in the Ottoman perception of the world (Nuhoğlu, 2014). Renamed as *Uyanış* (The Awakening) in 1928 in the wake of the script reform, it was published until 1944, leaving behind an exceptional social, literary, and visual archive.

2.2. Use of imagery in the Ottoman Press and *Servet-i Fünûn*

Printed images arrived in Ottoman Istanbul

together with the introduction of letterpress printing. Nonetheless, like the books, images were in limited circulation and were not widely public at this stage. A critical turn came with Sultan Mahmud II. He ended the restriction that allowed only the Muslim artist to paint miniatures, which drew a crowd of European painters to Istanbul. He also had his portrait displayed in all state institutions increasing public’s exposure to figurative images. The news article that appeared on the state newspaper *Takvim-i Vekâyi* (Calendar of Events) in October 1839 (Çizgen, 1992), shortly after the public announcement of Daguerre’s invention, signifies that the policies of Sultan Mahmud II encouraging the use of images was continued by his successors. The first private newspaper, *Cerîde-i Havâdis* (Journal of News, 1840) not only printed simple engravings, but also featured advertisements of newly opening photography studios in Istanbul, including one that provided portrait shooting for Ottoman women at the intimacy of the home (Koloğlu, 1992). After this point onwards, we see that the press in Istanbul increasingly recognized the potential of images to win more readers.

Mir’at (Mirror, 1863) and *Âyine-i Vatan* (Mirror of the Motherland, 1867) were the first weeklies with images. Yet, due to the costs of renting used printing plates from Europe, they closed in a short time. The latter was relaunched under the name *Istanbul* (1867) and proved to be more successful after introducing a variety of etchings of landscapes, landmarks, and portraits of notable people. Its founder, Mehmet Ârif, invested in another publication titled *Musavver Medeniyet* (Illustrated Civilization, 1874) where this time he also commissioned his own selection of images to be engraved. The journal’s repertoire included photographic images like any modern magazine, which is why historians commonly refer to *Musavver Medeniyet* as the first Turkish illustrated journal (Koloğlu, 1992).

By the 1880s, the number of illustrated

magazines had increased significantly in Istanbul. However, as the engraving plates were still exported from Europe, the process took time and was costly. In this way, it was difficult for publishers to be in complete control of their editorial direction of images. Ahmed İhsan, would not tolerate this as he was keen on creating a distinct identity and sought full authorship of his publication. After the success of the Jules Verne novel that he translated and published with engravings purchased from Verne's publisher in Paris, he set up to establish his own printing press and journal (Tokgöz, 2012). In the first issues of *Servet-i Fünûn*, he tried the common strategy and rented used engraving plates from a foreign press in Istanbul. Nevertheless, like the *L'illustration* (The Illustration) of Paris, he wanted his work to be a prestigious publication identified with Istanbul. In the same year, he traveled to Europe and signed a contract with an engraving factory in Vienna and immediately initiated the process by sending them some landscape photographs of the city (Tokgöz, 2012). In the 1890s, in Istanbul, the available technology provided only line engraving. To print the tonal variations necessary for photographic images, more precise engraving techniques and quality paper were necessary. Ahmed İhsan was determined to overcome these problems. A crucial turn was when a photographer named Teodor Vafiyadi managed to work out the chemical process required for photoengraving in early 1894 (Koloğlu, 1992). This provided the creative flexibility Ahmed İhsan was striving for. Beginning with mid-1895, *Servet-i Fünûn* started using larger size photos with credits to local photographers, on its cover. From special holidays to recent events,

from local sites to architecture, the curation of these images has become instrumental in channeling a visual personality for the journal. What is of special note here is the cover from 14 June 1895. The caption on the left-bottom of the image reads "from our private photographs", which indicates that the photo is from the journal's private collection.

Figure 1: "Alemdağ Ormanı'na giden bir yol (Hususi fotoğraflarımızdan)" (A road to the Alemdağ Forest [From our private photographs]) (June 14, 1895; Number 222)

The fact that *Servet-i Fünûn* could serve its own original material to readers permits us to consider that at this stage it attained a better control of its visual content and discourse. Nevertheless, we should indicate that the image-text relationship in *Servet-i Fünûn* was different than what we would expect from a present-day publication. Images, rather than accompanying the text and illustrating its content, were used on several occasions for their own sake only. Due to the difficulties of obtaining images that are directly related with a particular content, Ahmet İhsan used images much freely; sometimes in a way that is indirectly related to the written content, sometimes for decorative purposes without any connection to the text. According to Koloğlu's (1992) findings, *Servet-i Fünûn* had used 276 photos in its first year, 1/5 of which were local images. Six years later, in 1897; the total number of images increased by 25%. The proportion between foreign and local images has significantly shifted as well, the latter increasing to 3/4 of total images used in the journal. By 1908, Ahmed İhsan had a photographer, a full-time zincography operator and the necessary equipment installed to produce printing plates directly in his press, which promoted *Servet-i Fünûn* to a self-sufficient status in the use of visual content (Kabacalı, 2000; Tokgöz, 2020).

Under the pressures of censorship exercised on the press, and dependent on the financial support of the palace, it won't be realistic to propose that Ahmed İhsan had full autonomy on his publication. Nonetheless, considering the way he was engaged in improving the visual quality and appeal of his publication, we can maintain that he had a clear vision about the illustrated journal he wanted to create. He was conscious in his use of images and selected the visual content with meticulous care under the given circumstances.

2. 3. The roles and position of women during the Reformation Age and the Ottoman Women's Movement

The circumstances in the Reformation Age gradually enabled women to become more involved in the social life, and to gain visibility. Particularly, through a more formalized education (Ciydem et al, 2017), they earned newer positions: Trained midwives as of 1842 (Özger, 2012) and students in middle schools from 1858 onwards (Başkan & Çay, 2019). The General Education Act of 1869 introduced systematized, compulsory education and paved the way for women to have access to high school education in the cities (Gelişli, 2004). In this way, they acquired the chance to become teachers and a part of the professional life.

In the more liberal environment of the Second Constitutional Era, according to Toprak (2014), the issue of women became more important, because the new administrative elite understood that the transformation of their lives would in fact mean the transformation of the entire Ottoman society. In line with this, the governing *İttihat ve Terakki Partisi* (Union and Progress Party) supported women to step out (İlkhan, 2018) and the period is now considered as a time when Ottoman feminist movement flourished. Previously and for a long time, Ottoman women were taken as passive captives behind "latticed windows" (Yıldız, 2018, p. 179) and that they were simply endowed with rights they were not actively demanding. In reality, however, they were organizing charities and arranging conferences and they were actively participating in the press efforts as writers and publishers. While the women's journals date back to 1860s, the Second Constitutional Period brought about a remarkable increase in variety and number of publications and as the rate of literacy increased, the female audience and the awareness towards women's problems grew. Women became prominent

actors for the print media both in creative capacity and as a reader population. *Kadınlar Dünyası* (Women's World) in this context, is especially remarkable for being a women- only effort and their identification of themselves as "feminists".

3. METHOD

This study aims to unfold the visual discourse of *Servet-i Fünûn*, a popular and self-defined progressive journal influential on public opinion. At a time of social transformation for women, studying *Servet-i Fünûn* shows to what extent a prominent journal parallels this shift with its representation of women. To this end, a content analysis has been run, which is traditionally linked with the imagery and textual content on media (Strinati, 2004). In this study, this approach creates a foundation to draw social implications from the analysis of visibility by offering a "background map of a domain of visual representation" (Bell, 2011, p. 27). Henceforth, the emergence of frequently occurring modes on this map allows a multi-modal discourse analysis to account for the images' life and social history (Lister & Wells, 2011). In other words, this study first runs a statistical content analysis and uses the results of this analysis to determine the modes. Through a thematic analysis of these modes, it aims to draw interpretations and implications regarding the extended social discourse. Kress and van Leeuwen (2006) recommend the researchers to use an adequate number of images so that the analysis could be representative of the context. For this reason, we tried to access all available issues of *Servet-i Fünûn*,³ and in total 1257 unique⁴ images from the issues published

between 1895 and 1920 (excluding the years 1909-1911), featuring at least one woman were examined. 1895 was decided to be the starting point in this study because this was when women's press gained prominence with journals like *Hanımlara Mahsus Gazete* (Newspaper for Ladies, 1895- 1908) being published for the first time. This was followed by the emergence of a female audience. Moreover, as reported by Koloğlu (1992), 1895 marks a crucial point in the use of imagery for *Servet-i Fünûn* itself, as the journal started to use locally produced engraving plates, which allowed it to become more liberated and original in using photography.

The images in concern are not limited to a particular technique. They include photography, drawing, etching and images of artwork like oil paintings. Before the analysis stage, the detailed descriptions of observable features of each image were audio recorded and transcribed. The transcriptions and the image captions were then coded on NVivo 12, and the coding categories were turned into modes. Modes are determined by categorizing the physically discernible elements in the images. Via these elements, images communicate information regarding the "environment", "activity" and the "identity" of women. Additionally, considering that the context of an image has an influence on the meaning it generates, we set the "intended use and function" of the image as another mode. A similar categorization is suggested by Bell (2011) in their own analysis of a monthly women's magazine.

The findings section will present the results of this thematic analysis before the discussion section where the emergent modes are discussed and interpreted to draw conclusions regarding the transforming social context and the perception of the roles and positions of the Ottoman women as constructed by and represented in the journal.

³ Unavailable issues are as follows: 568-573 (1902), 728 (1905), 776-781 (1906), 1085-1092 (1912), 1374-1378 (1918), and 1441-1446 (1920).

⁴ Recurring images are excluded after one occurrence.

4. FINDINGS

In this section, we present the content analysis reports for the *Servet-i Fünûn* imagery with reference to the years between 1895-1920. The findings set includes the frequency tables for the environment, activities of women, the context of the images and the physical appearance. These titles sequentially correlate with the questions “where do we observe the subject(s)”, “what are they/is she doing?”, “why is that image used?”, and “what does she/do they physically look like”? These different modes focusing on individuals, their characteristics and surroundings are necessary because perceived social and cultural implications and transformation of such aspects in imagery “contribute to the meanings” (Lister & Wells 2011, p.5).

4.1. Environment

The following section presents the identification of location, and the people women are surrounded with in each image.

4.1.1. Location

Table 1: Location	Number of images
PUBLIC SPACES	Total: 473
Rural areas and areas by the bodies of water	140
In the city	139
Studio	67
School	34
Unidentified open space	33
Workshops	24
Hospital	19
Fair and exhibition areas	9
Theater	8
PRIVATE SPACES	Total: 447
Indistinct interior	300
Garden/balcony	147
UNCLEAR LOCATIONS	Total: 337
TOTAL	1257

“Location mode” describes the “Public”, “Private” and “Unidentified” locations the women were shown in. Yıldız (2018) discusses the importance of “the public and private sphere” differentiation, inspired from Habermas’ framework on the issue. Referring to the reactions it received from the feminist circles who highlighted the necessity of redefining and restructuring of the original distinction, in her study, she interprets the activities of the Ottoman Muslim women within the print network to be happening in the public space. In our study, we limit our discussion to the physical areas because we focus on the locations as represented on images, but it is clear that the information on presence in public environments helps account for the changing lives of women.

“Unidentified open space” includes images where the clothing and accessories such as umbrellas indicated an outside environment, but it cannot be decisively determined where exactly. “Workshops” category does not match the number of women observed during the activity of “working at a workshop” (see section 2 below), because there are instances where they are simply standing or sitting still. In the “theater”, they are shown either as an actress on stage or a part of the audience. “Indistinct interior” code indicates a location within a building but impossible to discern otherwise.

From among the discernible locations, it is observed that the images are set predominantly in the city with women pictured in fair areas, studios, and workshops from around the world and Istanbul. This connects the journal’s visuality to the urban women. As discussed, Ahmed İhsan is known to bring print plates from Europe in the early periods, building a network with the press environment there, and aimed to create a journal that would match and surpass its European counterparts (Tokgöz, 2020). The journal also shared photography of Istanbulite photographers active in the city.

Although some locations cannot be spotted exactly, from among those identified, the imagery showing women out in public spaces barely outnumbers the ones in private areas. "Private areas" means domestic places and areas that are not open to everybody, like the home environments. The women on the imagery are not all Ottoman women, but the decision to show them out of home hints at the journal's recognition and attempt to communicate the transforming limits for women around the world.

Figure 2: "İpekçilik ve terakkiyat ahiresi: Lyon'da bir iplik fabrikasının dahli" (Recent developments in sericulture: Inside of a yarn factory in Lyon) (March 2, 1905; Number 723)

For instance, in the image above (Fig. 2), non-Muslim (possibly French) women are depicted to be working at a factory. The group is exclusively made up of female workers and they might be dressed in uniforms and are lined up and working in order. It is known that as of the First Industrial Revolution, women were increasingly included into the workforce in Europe (Mohajan, 2019). The visual projection of such women in environments still perceived as masculine locations for the Ottoman society was complementary to the discussion the writers in the journal was having, as well. There were differing opinions on the

possibility and capabilities of women working in the public sector alongside men, but Ahmed İhsan himself was a supporter of the cause. This explains his decision to feature such women from around the world to his Ottoman audience. Below we can see a hint into his stance on the educational and professional prospect of the Ottoman women in the long run, not only as a part of unskilled labor, but also in other sectors that require vocational training:

"Bir kız mekteb-i âlide ikmâl-i tahsil edip doktor diplomasını istihsal eyledikten sonra bu diplomanın kendisine verdiği haktan niçin mahrum kalsın?... Terakkiyat-ı nisvaniye taraftarının mesaisi hükümsüz kalmamıştır. Tahsil-i ulûm ve fûnûn eden ve az çok bidaası teslim ve tasdik olunan bir kadının müktesebatı mertebesinde ve müktesebât-ı ilmiyesini musaddık olan evrâkın kendine bahşeylediği salâhiyet dairesinde bundan istifadesi de gitgide temin olunup ... hüsn-i niyetle çalışmaya başlayacağından ümit- varız."

(Why should a girl, after completing her education in a high school and obtaining a doctor's degree, be deprived of the rights that this diploma gives her?... The work of a supporter of the women's progress has not been in vain. It is increasingly ensured that a woman who has acquired education which has been more or less accepted and approved will benefit from it within the scope of authority granted to her by the documents confirming her knowledge. We are hopeful that she will start working with good intentions.)

(Ahmed İhsan, December 16, 1897; Number 353)

4. 1.2. Surrounding People

Table 2: Companionship	Number of images
Alone	613
In a mixed gender group	308
With women	142
With men	139
With children	55
TOTAL	1257

It is interesting to observe that in around half of the images, women pose alone. The solitary images of women, like in the Western art, might mean the exhibition of the body for the masculine spectator (Berger, 1972). When they are shown beside others; however, we see that they are most frequently pictured in a mixed gender group and not with women and/or children separately. This stands in contradiction to the traditionally perceived roles of motherhood in the Ottoman society. But it aligns with the “Location” findings outlined above in that a woman of “the modern world” as represented in the journal was appearing in the professional spheres and therefore was not always at home with children.

Figure 3: “Âmâların tâlim ve terbiyesi: Âlem-i hayvanat dersi” (Education of the blind: A lesson on the animal kingdom) (September 24, 1903; Number 648)

From among those limited number of images, we see a woman in the classroom in Figure 3 as a teacher, as an example to the mentioned female workplace representation, a reflection of the reception of formal education of women in the world. This choice of presentation of a teacher with her students, as opposed to being a homebound mother with children, is noteworthy. However, it should also be remembered that the teaching profession is similar to motherhood in offering care and training to children. The image was a part of an article in the journal reporting on a 1902 convention on the blind people in Brussels. The conference was attended by Fahri Esad, an Ottoman ophthalmologist and we learn that in various European countries, blind men and women were employed in numerous sectors from teaching to handicraft (Sağlam Tekir, 2015). In the Empire, we know that the formal education of the blind and the mute was a novelty introduced by Abdul Hamid II (Demirel, 2013) but the school was later shut down by him upon perceived suspicious activity (Sağlam Tekir, 2021). It is known; however, that the foreign-based schools remained operational. The image above (Fig. 3) was signed by a foreign artist and the clothing indicates foreign origin, also. So, the teacher is a non-Muslim probably at a school abroad.

4. 2. Activity

In this category, the total number of occurrences of the activities exceeds the total number of images because some pictures feature more than one woman. In other words, the numbers indicate the count of actions, not the number of women or the images. Norris (2002) describes actions and gestures as potential “mode”s of a multimodal discourse.

analysis. This critical theme emerging from the coding could yield insight into beliefs and practices; therefore, poses as an important contribution to the analysis.

Table 3: Description of Action	Frequency of occurrence
LOW-INTENSITY ACTIVITIES/STILL IMAGES	Total: 1058
Standing up	654
Sitting down	174
Portrait	124
Reclining or lying down	27
Reading	24
Eating	18
Contemplating	12
Checking self out on the mirror and putting on make- up	8
Sleeping	6
Crying	4
Praying	3
Writing	3
Fortune telling	1

MEDIUM-INTENSITY ACTIVITIES	Total: 181
Taking care of a child	69
Making music	25
Taking care of a patient	22
Working with a machine	20
Knitting or sewing	19
Working at a workshop	11
Flying and/or around an airplane	4
Shopping	4

HIGH-INTENSITY ACTIVITIES	Total: 116
Gardening	36
Household chores	27
Taking care of animals or hunting	21
Dancing	15
Sports	10
Riding a bike	3
Riding on a horse or donkey	3
Running	1
TOTAL	1355

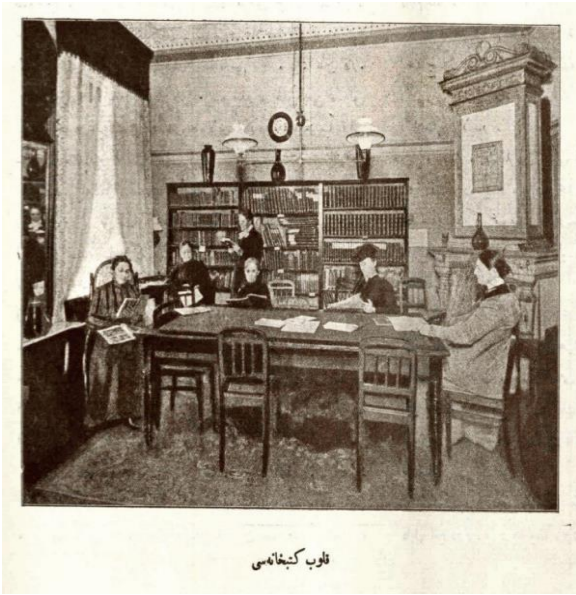
The wide range of activities was categorized into the physical intensity they required. For the most part, as seen from the table, images do not represent women as physically active; they are simply sitting or standing still or posed for a portrait. However, an interesting activity listed in this category is the act of reading, which does not only include the representation of an active reading task but also of women who pose to a camera but with a paper, indicating literacy. From among the images that reflect a medium level physical intensity, the most frequently depicted actions are “taking care of children”, “gardening” and “household chores”, which are linked to the homemaker role of a woman. There is also a representation of high intensity acts like doing sports, and operating transportation vehicles, an action considered to be of masculine nature by Beyaz Özbey (2022). One of the most interesting examples of this can be seen in Figure 4. As understood from the image caption, the female fashion designer flew from France to deliver the theater costumes she designed in London. The image is remarkable in that it demonstrates the woman as a person who takes an initiative by social and economic means. Despite this, it is noteworthy that she is not individually named in the caption.

Figure 4: “Fransa ve İngiltere arasında ticari ulaşım için kullanılan uçak: Parisli büyük bir moda tasarımcısı, gidip Londra'ya tiyatro kostümlerini teslim etmek için uçağı bir ulaşım aracı olarak kullanmaktan çekinmedi. Merakla beklenen kreasyonlarının teslimatını birkaç saat içinde Londra'da gerçekleştirdi.”

(The airplane flown between France and England for commercial transportation: A Parisian fashion designer did not refrain from using an aircraft as transportation to deliver theater costumes in London. She delivered the much-anticipated creations within a few hours in London). (October 23, 1919; No. 1432)

In another image (Fig. 5), we see an example representation of the reading activity, taking place in a public place by an all-female group. This image is used on the same page of a story titled “The Child” by Guy de Maupassant without an apparent relation to the text. The women are identified as members of a London social club in the image captions of another photograph of theirs situated above on the page. Dressed in the European style long skirts, with one woman donning a hat, it is understood that this group of non-Muslim women have the necessary education and the privilege to enjoy reading books in a spacious library. The selection of sharing the picture of the women gathering to do a reading session and not another group activity is remarkable and coincides with the year 1908, which marks the start of a period of booming of the women’s publications and charity organizations for the Ottoman Muslim women of the land.

Figure 5: “Kulüp kütüphanesi” (Club library) (October 15, 1908; no. 907).

4.2. Intended use and function

This mode informs on the image context to understand its intended purpose. Answering the “why” question, this section aims to learn more about what is shown on the surface, the exploration of which is seen as a critical aspect of qualitative research (Gopaldas, 2016). Hence, in this study the image captions were read but the article or section titles in the pages were also checked where necessary. The table presents the information on each image, therefore the total number given in the table equals the total number of images.

Table 4: Context and Perceived Purpose of the Image	Number of images
To accompany an article or story	666
To represent the woman identified in the captions	252
Fashion imagery	213
Illustrations accompanying stories or poetry	74
Caricature	26
Advertisement	12
Decoration on the edges of the page or at the end of articles	11
No caption	3
TOTAL	1257

Most of the image captions simply read the name of the artwork or describe the image. It is noteworthy to observe, compared to this, considerably fewer women are identified by name in the captions. Decoration and fashion stand as important purposes of an image. Image captions of women in Western costumes featured in the journal through the years read “latest fashion”, “latest fashion from Paris” and “most trendy blouses and jackets”, etc. possibly encouraging the audience for the changing look. With reference to such images, it is understood that the journal had acknowledged women as part of the audience, as well.

As an example, to both, the first image seen on the right (Fig. 6) is the illustration of a female figure as a decoration accompanying a poem. Such figures of fantasy and imagination and their romantic and the fantastic nature aim to offer a pleasurable reading experience for the viewer. The idyllic nature she is featured in further objectifies her as something that is of a passive object of the gaze and highlights her feminine beauty. This much discussed view in Western art was a frequently debated topic for cinema and other visual arts, as well (Oliver, 2017). Such decorations in *Servet-i Fünûn* were found at the end of the pages and sections, and at times borrowed antique Greek or Egyptian aesthetics, a period associated with fantasy, mythology, and a standardized female beauty.

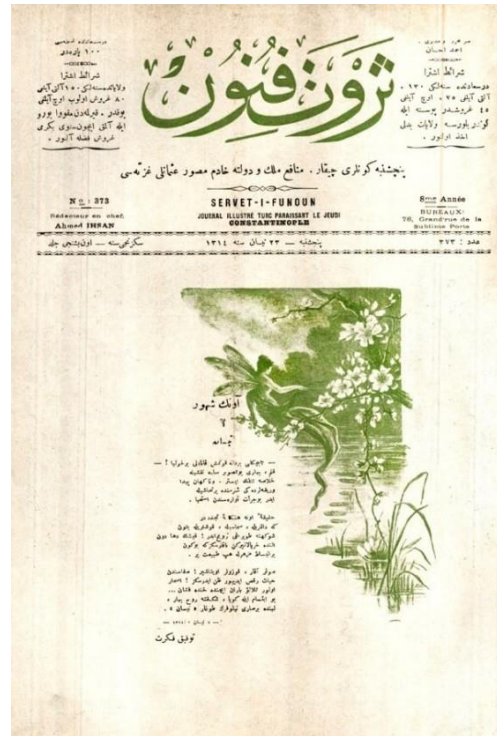
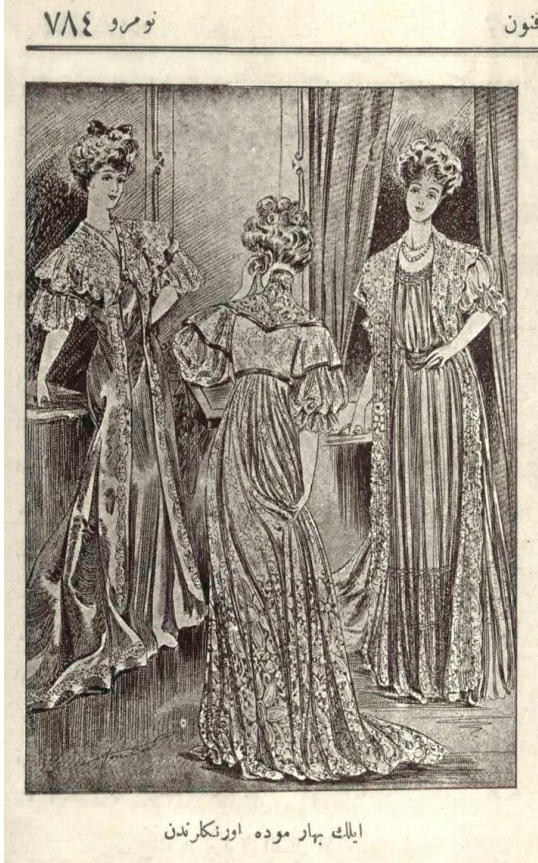

Figure 6: “*Aveng-i Şühur*” (Sequence of Months) by Tevfik Fikret (May 6, 1898; no. 373).

The image below (Fig. 7) is an example of a fashion drawing. We observe an increase in women's fashion imagery after 1901, which coincides with the temporary shutdown of the journal by Abdul Hamid II. As discussed, this incidence might have dismayed Ahmed İhsan (Tokgöz, 2020) and possibly discouraged him from publishing political content afterwards. Realizing the expansion of the female audience, and under the circumstances created by the advancing print capitalism, he might have wanted to make use of the commercial attractiveness of such imagery, as well. Odabaşı (2021) confirms that use of photography proved to be a source of profit for publishers in Istanbul.

Figure 7: “İlkbahar moda örneklerinden” (Samples from the spring fashion) (May 3, 1906; no. 784).

Women in this example wear European style nightgowns. The hair is done in line with the trends of the period, curled and put up. The dresses are adorned with ruffles and lace, and the women wear jewelry and have make-up on, highlighting a modernizing feminine look.

4.4. Identity

This category aims to provide information on the identity of the depicted women wherever possible. Information on the religious and ethnic background, the profession, and physical characteristics such as clothing and accessories, hair, and makeup offers an in-depth look into the visual representation of women in the journal.

The table titled as “Who” below provides identification of individuals and their occupations. This category is especially critical to the analysis for us to see whether *Servet-i Fünûn* presents a realistic depiction of woman to its readers or promotes a foreign or imaginary character positioned in an ideal social context as perceived by the journal. In Table.5, a total of 1278 female figures are distributed according to their characteristics. As an image can include more than one woman, the number of figures do not equal to the total number of images. But there are also images where a group of women are observed to be doing one job, like nursing. In these cases, women in such groups are not individually counted and coded but the occurrence of the “nurses” is coded singularly. Therefore, the total number in this table falls shorter than, for instance, the one counted for the hairdo descriptions. Since, in the latter's case, women with covered and uncovered hair needed to be coded separately even if they form a homogenous group in terms of profession. As understood, the characteristics of each category shape the coding schemata and yield differing total number of occurrences.

4.4.1. Who

Table 5: WHO	Frequency of occurrence
MUSLIM WOMEN	Total:120
Anonymous	99
Nurses	15
Telephone company workers	3
Authors	2
Artists	1
NON-MUSLIM WOMEN	Total: 550
Anonymous	322
Royalty	125
Actors, singers, or dancers	45
Nurses	23
Feminist activists and suffragettes	9
Scientists and engineers	9
Soldiers and pilots	9
Animal trainers	1
Authors and poets	2
Lawyers	2
Teachers	2
Nuns	1
OTHER	Total: 608
Anonymous, unclear religious background	395
Fantasy figures, e.g., fairies	164
Notable women (of high society or celebrity status)	49
Total	1278

The “Anonymous” category includes women whose name is not provided but from the location, name of the photographer or artist, and the acknowledged ethnicity of the women, they are understood to be of Muslim origin. Similar approach is followed for the category for the non-Muslim women. Considering the amount of fashion imagery and artwork featured in the

journal, anonymous women of unclear background topping the list for this category is not surprising. An equally unsurprising finding is the frequent appearance of non-Muslim women, another possible indication of connection with foreign press and publications and being influenced by them. From among those non-Muslim women, the images of royal ladies (queens and

ladies of aristocracy, along with wives of high government officials) suggest the journal's role in relaying news from the world. The "notable women" category here does not include royalty, but other women with specified names and certain celebrity status. Overall, it is understood from all this that the journal's representation is of the women of an urban background and the class that is educated and privileged. Most of the prominent bureaucrats in Istanbul (and other city centers like Izmir and Thessaloniki) formed an urban upper class after the *Tanzimat* period, and the support they offered to their daughters helped with the social progress (Avci, 2007) and created a female authorship and audience. This does not mean that the images in the journal represented those per se. In fact, due to the social limitations around the representation of the Muslim woman's image (Eldem, 2015) this would not have been commonly or easily practiced. What is seen here however, is that the decision to present a

learned woman image would help the audience relate to it in time, and get the readers be accustomed to the projection of a social context with women in it.

On the other hand, non-Muslim women, especially those who have a profession or of celebrity status as mentioned, get more frequently identified. We see below on the left (Fig. 8) Ellen Key, who wrote a piece on marriage with Leon Blum, and she is pictured alone at the beginning of the column. Ellen Key was a suffrage activist and a feminist writer. On the right (Fig. 9), we see a royal princess, Princess Augusta-Victoria. Don Manuel was the last and a deposed king of Portugal and his life after the abolition of monarchy and his marriage to Augusta-Victoria of Hohenzollern continued to captivate audiences' interest across Europe.

Figure 8: "İskandinavya'nın muharrirelerinden Matmazel Elen Key" (A Scandinavian author, Ellen Key) (June 4, 1908; no. 893).

Figure 9: Don Manoel, Portekiz'in eski kralı, nişanlısı Prenses Augusta-Victoria ile (Don Manuel, former king of Portugal, with his fiancée) (May 8, 1913; no. 1144)

Figure 10: “Müslüman kadınların dünyasında sosyal bir devrim: Türk kadın telefon operatörleri ve İstanbul’da telefon operasyonları müdürü” (A social revolution in the lives of the Muslim women: Turkish female telephone operators and the operations manager in Istanbul) (April 2, 1914; no. 1191).

The variety of different jobs listed in this mode could be important to further reflect the emerging social and professional life for women around the world. In the case of the local context, the representation of the Ottoman telephone company workers is significant because their photograph showed the first Muslim women to take part in civil service in the Empire (İstanbul Kadın Müzesi, 2014). Figure 10 shows the hired telephone operators.

Their reforming clothing, visible hair under the veil line and bold gazes into the lens seems to be the look of the woman becoming a part of the economic sphere and her life, therefore, being transformed.

In the years of WWI, the women around the globe were in fact asked or forced to be a part of economic and social life with men gone to war, so more of those jobs are seen to be featured in the journal. In the case we see below (Fig. 11),

there is an American woman taking a soldier's oath, being enlisted in the Marines. The image is a part of a page of collage of other war photography, which is situated within a section where a story by Guy de Maupassant, "That Pig, Morin" is shared. She is not filling a men's vacant position at a factory, but she is actively taking part alongside them in the military context. Although activities of nurses and charity workers and volunteers are a part of the common scene around battlefields, female soldiers and pilots are naturally less frequent and therefore it is more remarkable to

present this alternative female capacity and responsibility to the audience. Although Ottoman women were not involved in such efforts or contexts understood to be limited to men yet, the feminists of the period, including Ottoman women, started to voice this potential extensively in press. *Kadınlar Dünyası*, for instance, published an article titled: "*Kadınlar da Gemici Olabilir*" ("Women can be Sailors, too") in 1913 along with many others, proclaiming "women can do anything".

Figure 11: Kadınların ABD donanmasının hizmetine alınması (Women enlisting in the American marines) (March 21, 1918; no. 1385)

4.4.2. Physical appearance

Physical appearance mode under the identity category outlines women's clothes and how revealing they were designed, the ornamentation and jewelry, and hairdo and makeup. As seen in the "Who" section, the women were not all Ottoman

or this section does not aim to describe the representation of the Ottoman woman. Appearance and specifically clothing research have been a key area within anthropological and media studies (Hansen, 2014) as it grants information regarding the larger culture and sociopolitical situation.

4.4.2.1. Hair & Makeup

Table 6: Hair	Frequency of occurrence
Partially or Fully Uncovered	1102
Hair is not visible and covered with veil or bonnet.	166
Make-up	113
Total	1381

In this category, we visit the representation of hair which has long been a domain of the social and religious rules governing the society for a Muslim-dominant country. Women cannot go without a headscarf when in company of men outside of blood or marriage. Therefore, the images of the women depicted on the street must have been characterizing the non-Muslim citizens of the Empire or the women whose images were taken from foreign sources. However, the covered hair does not mean the women were exclusively of Muslim origin, either, because there are ladies of other ethnicities such as the Russian, covering their heads in a similar way. Despite the mentioned strict rules around such representation, and the support from the Sultan, the caliphate of Islam, the journal features an overwhelming number of women with uncovered hair. Regarding the style of the hair, we observe the trend of a bun, as mentioned before, adorned with flowers, feathers, hairpins, and other accessories. The hats also were present as a major accessory, reflecting the European tradition. *Servet-i Fünûn's* frequent representation the European fashion offered an inside look for its audience that could not visit abroad to see the clothing for themselves, and the visuals attracted women's attention as a novelty. Although the perception of the imagery would be linked with the viewer's background, outlook on life and other social factors, it would be safe to assume that one interpretation of this image would no doubt lead some to connect and empathize

with the women in the images, and to be as "charming", "beautiful", "modern", they would want to dress similarly.

Figure 12: *Huri Korseleri (Huri Corsets)* (October 9, 1913; no. 1166)

In the fashion advertisement above, we see the drawing prepared to promote the shop of Madam Ferdinand, a Paris-educated corsetiere. The look of the lady exemplifies the trendy hairdo, ornamentation on clothing and the most common way of exposition of the skin. *Huri Corsets* are also advertised in women's journals like *Kadınlar Dünyası*, as well, the popularity of which would be relevant to the European style clothing gaining prominence amongst certain groups of Muslim women as early as 1890s, despite a clear discouragement against the use of corsets by female authors from the very beginning:

“... fakat korseler ile vücudumuzu sıkıp da bir hal-i za'f ve hüzâl düşmektense tahsil-i ma'lûmât ile dimağlarımızın neşvünemasına hizmet edelim... Moda şimdi Avrupa'da aldığı tarz itibariyle hoş değildir...”

(... but instead of squeezing our bodies with corsets and becoming weaker, let's serve towards the improvement of our minds with education Fashion, as is in Europe, is not nice...)

(Zeyneb Sünbül *binti* (daughter of) Sedad *bin* (son of) Ahmed Cevdet *Paşa* (Pasha), September 30, 1895; no. 9).

Clearly, however, the interest continued to grow, as the inspiration into modern clothing continued to flood in from Europe.

4.4.2.2. Clothing, Accessories & Showing Skin

This category does not count the number of women in clothing listed in the table, nor does it count the pieces of clothing. These are the number of instances as they are observed.

Table 7: Clothing	Frequency of occurrence
Embroidery, ornaments, and decoration on clothing and accessories	802
Jewels	270
Çarşaf	47
Şalvar	22
Masculine style clothing	21
Total	1162

Fashion and clothing may be indicative of social roles, context, rules of conduct, and the perception of people regarding all above. “Embroidery and ornaments” in this category include details on clothes that aim to make them more attractive or in line with the fashion trends of the time. The decoration includes ribbons, lace, ruffles, flowers, patterns of flowers, polka dots, stripes, tassels, sequins and beads, fur, and feathers. Gormally (2017) reminds that lace and elaborate ornamentation on clothes, due to costly nature of the handiwork, used to be found in aristocratic fashion in Europe, but by the 1800s, it had become an industrial product, which, according to the author, allowed the “democratization” of it (p. 464). It was thus brought to the new rich urban class as observed in the journal. Apart from indicating a social class, the nature and frequency of the displaying of embroidery and ornaments also communicate a certain feminine sense to fashion. Jewelry includes tiaras and hair pieces, necklaces and chokers, bracelets, rings, earrings, and brooches.

For the clothing type, it is interesting to observe that there are instances where women were pictured in pants and clothing with military design and decoration, a social domain commonly limited to men but as discussed above, started to be penetrated also by women during the extended periods of war. The most frequently occurring clothing style, however, is more feminine again, as expected, and was very “European”: Long skirts and dresses, blouses paired with jackets and overcoats. The shoulders are puffed up and the collars are high whenever there is no cleavage. Because this is the common look through the years, listing *çarşaf* and *şalvar* specifically became important, as they were the typical Muslim female clothing (Koç & Koca, 2007) for the rural population at the time or the “lower class” city dwellers. Although there are differing versions, *çarşaf* is taken here as the Turkish version of the all-covering Islamic dress, like niqab, and *şalvar* as the traditional baggy pants, worn in rural Anatolia.

Figure 13: “Konya’daki Aziziye Camii” Aziziye Mosque in Konya (October 16, 1896; no. 292).

Despite the urban landscape being the main setting for imagery, Servet-i Fünûn benefited from traveling photographers’ input that reflected the age of transformations in the Ottoman vilayets (provinces) far from Istanbul. In Figure 13, we see the Aziziye Mosque square in Konya, where people shopped, gathered for prayer, and socialized. Women in the image and their attire is a classical representation of the conservative provincial Ottoman Muslim tradition. The clothing, even without the captions would inform us of the women’s religious background. This is also an example for the “Anonymous Muslim” coding category where the women are not individually identified but the location or clothing would let the audience know of their characteristics.

Table 8: Skin Showing	Frequency of occurrence
Arms	252
Neck & Chest	199
Shoulders	35
Full nudity & transparent clothing	30
Back	24
Legs	17
Total	557

As seen from the table, most images do not feature discernible exposed skin, except for face, hands, and feet. However, the fact that the journal does feature images of women with exposed body areas can help us understand and interpret the limits of the representation of the female body in a mainstream publication at the time. The idea that the female image is commercialized and presented to the public for consumption was functional in modifying the general perception. When photographed in the studio in revealing clothing, the women did not look like a typical Muslim woman on the street. They might be perceived, therefore, as non-Muslim or a Muslim within the intimacy of her home. It can be claimed that the multicultural and multi-ethnic Ottoman society might have grown tolerant of such imagery if the women are not of Muslim background for the world of the non-Muslim was of their own. In other words, they might have dissociated this female image from their own reality.

The style of clothing also matters, “bare arms” in this research are not observable only in fancy and revealing nightgowns, but they might belong to a woman working at the kitchen with her sleeves rolled up. The cleavage and nudity almost always are limited to artwork as seen in Figure 14, like examples taken from the Western nude paintings. There are occasional exceptions of non-Muslim stage performers photographed with their chests exposed.

Figure 14: *Sanâyi-i Nefîse'den bir tablo.* (A view of Fine Arts) (August 6, 1903; no. 641)

4. DISCUSSION

Having taken up a mediator role between the state and the public, *Servet-i Fünûn* assumed the responsibility to promote an image of modernizing and advancing Ottoman land, especially through its successful use of visuality (Eldem, 2015; Uğuş, 2020). Imagery, supported with new technologies, introduced the fragments of the “modern world” to the audience, informing us of the journal’s points of view and visual policy. Although Ahmed İhsan stands more on an explorer’s ground rather than a political one, we get clues of his journal’s intentions to inspire social change, highlight, and praise a particular concept of living and looking through the material culture reflected in the images. The representation of the ideal women in this modern world, is a mixture reflecting the traditional values that governed that governed women’s commonly agreed roles in the society” and the inevitable transformation in lifestyle in the modernizing society.

First of all, *Servet-i Fünûn* presented images of women positioned out of the household and we learn their names, to an extent. However, we understand that most women shown in the journal were non-Muslim and of foreign origin. While the existence of the female representation in the magazine is itself remarkable and an indication of journal’s position on the place of women in the modern life, this shows that the image of the Muslim Ottoman women was still not be totally bared to the eyes of the world. Photographing a Muslim woman and publishing her image, without a news-worthy cause, would not have been seen as the morally right thing to do at the time. This is one example of the binding patriarchal norms that was effective in regulating the representation of women and *Servet-i Fünûn*’s creative decisions.

Another is reflected in the way the women were shown that still very much pictured them a “thing of beauty” for the spectator, despite their growing role in the modern life. This is observed in the depicted activities in the journal through the years:

An overwhelming majority of the women are simply posing and there are female figures of fantasy like fairies, used as decorations on the page. Going even further, the journal, despite a close relationship with Sultan for a long time, (Tokgöz, 2020), featured nudity even on the cover page. Zorlu (2017) argues that this could be about commercializing the female body. The authors in the journal also acknowledge this perceived “risk” coming with being a woman. Although Ahmed Hikmet, for instance, does not address the issue of the commercialization of the image in the media in isolation, his perspective reflected a common view on women’s body and visuality:

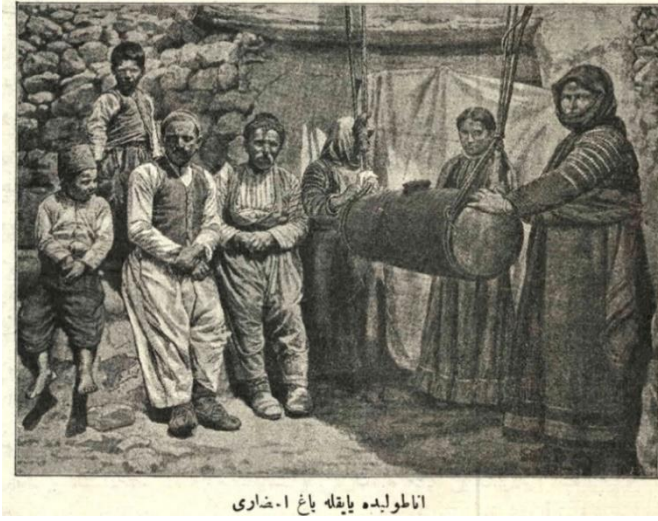
“Bu derece, aciz, zayıf, mazlum olan kadınlar bu yamyamlara yalnız leziz, hazmı kolay bir gıda olmak tecellisiyle yaşarlar. Evet, biz tabiatın gözü bağılı kurbanlarıyız!”

“Oppressed women of such weakness live only by the idea to become a delicious and easy to digest food for these cannibals. Yes, we are blindfolded victims of nature”!

(Ahmed Hikmet, November 17, 1899; Number 453)

However, the data ask us to avoid hasty generalizations: Nude girls do appear but are far fewer in number than the women with the rolled-up sleeves as they work at home or out in the garden. Indeed, it is observed in the study that when the women don’t just stand still and “look beautiful”, they are predominantly shown in the realm of domestic life, doing house chores. One example can be seen in Figure 15, below.

Figure 15: Anadolu'da yayıkla yağ ihzarı (Preparation of butter with a churn in Anatolia) (December 17, 1908, no. 916)

Şeyda (2006) suggests this is probably because such an outside working life could have been perceived to be discouraging or delaying the sacred role of motherhood. Supporting this, Dominguez Andersen and Wendt (2015) believe that the rising nationalism also fed this discourse, by turning women into the symbolic “mothers of the nation”. Ahmed Recep (October 14, 1897; Number 344) confirms with what he wrote the following in *Servet-i Fünûn* itself:

“Vatanperver olan nisvan, muhibbe-i evlat olanlardır. Erkekler yaşamaya alışır, kadınlar ise yaşamaya ve yaşatmaya çalışırlar.” (p. 96).

“The women who love their motherland are the ones who love their children. Men are accustomed to living; women strive for living and making others live”.

So, the journal was showing a woman that is not just a beautiful object; she also knows her *raison d'être*. In line with this sacred responsibility bestowed upon them, pursuing a work life outside of home continued to be frowned upon. But the perception of the capabilities of women was also inevitably transforming, and it had been promoted from early in the media (Öztürk, 2019) in journals like *Hanımlara Mahsus Gazete*. *Servet-i Fünûn*'s

displaying the image of an educated woman such as the ones in the act of reading, therefore, could be seen as a reporting of the intensification of these efforts. The choice of sharing such developments consistently could also mean a subtle but purposeful encouragement of education for women for the future because that was the picture of the modern world.

The fact that the Ottoman Empire started to go through a devastating period of wars ultimately led the society to welcome women into the workforce. Having the control of the choice and design of the imagery, *Servet-i Fünûn* fostered this process mostly through photographs of nurses, taking care of patients. Nurses were most prominently associated with Red Cross and Red Crescent organizations and were photographed in hospitals. Despite this progressivity, it becomes apparent one more time that it is not easy to simply disregard long-standing traditions. It is not coincidental but reflective of the conventional notion of femininity in the period that the working women are mostly nurses: A woman is supposed to be caring, sensitive and compassionate (Tan et al. 2013, Kızıl, 2021). The journal's image employment, one more time, reflects a patriarchal acknowledgement of the modernization, with women occupying socially acceptable spheres.

Although patient care was among the most prevalent activities in the analysis, and a soldier's or a pilot's job is remarkably but rarely observed as we have shared before, we do see images of women working in factories and workshops. A consistent representation of this in the journal can again be interpreted as a purposeful mediatization of modern life. Tekinsoy (2016), analyzing photography of nurses and workshop workers during the Balkan

Wars, viewed such representation as an effort to strengthen the ideology that women and men both owed much to the motherland and had to do what was necessary to save it. Ahmed İhsan must have agreed and believed in the capacity of women to share the extending borders of what they could achieve and the mentioned proper spheres through such images. Moreover, in our data set, the images of women working in factories increase after 1907. Similarly, the images of nurses around the battlefields increased in number after 1912. Other than the commencing wars, this heightened activity and representation also relied on *İttihat ve Terakki* putting special importance to women's social role and their attempt to include women in different spheres of life as they might have viewed it an economic and cultural issue (Özkiraz & Arslanel, 2011).

With women starting to contribute to social life and show interest in political causes, the discussion of "feminism" inevitably intensified. However, along with this, also came a trend of antagonization of it. Certain groups started to complain about the seemingly growing indifference to the Islamic rules and regulations (Akagündüz, 2013). That's why Günay-Erkol (2011) advises against hasty generalizations one more time, suggesting that if a woman is directed by the society to become nurses and teachers, and still is comparably less active and welcome in traditionally "masculine" spheres, the visibility alone may not mean the overcoming of the passivity and a quick victory for feminism. It is true that even when women were represented in masculine spheres, defying their feminine traits, like Halide Edip's characters in literature, the honorable nationalist actions they showed are not perceived to be feminized in quality, but such women are considered to bear a female masculinity. In the case of *Servet-i Fünûn*, the ideal woman was shown as courageous to step in a men's position when needed and is intellectually capable of holding jobs and contributing to the economy progressively. It

should be noted that this is significant when represented in the mainstream media to communicate new characteristics to the masses in a period of transformations. But there is still a substantial promotion of a woman's main responsibilities of being a mother and a homemaker, which are "feminine" in the mentioned sense.

As can be seen, regarding the characteristics and activities of the women, the clearest outcome of this study is an in-betweenness and a set of contradictions resulting from the struggle to adapt to the changing world. We observe, however, a motivated effort on the side of the journal in purposefully choosing what to represent and how to alleviate the issue. This supports the view that *Servet-i Fünûn* assumed the role of disseminating modernization to the society (Eldem, 2015). The journal was instrumental in communicating not only new roles and actions to achieve that, but also supporting this discourse with changing clothing and appearance. Regardless of the social identities of pictured women, making the very choice of which images to feature showcased the two-way relationship the dominant ideology and the media has in a society (Sturken & Cartwright, 2001). *Servet-i Fünûn* was both instrumental in driving the change and it was being shaped by the evolving social viewpoint. According to Zorlu (2017), the journal might have been contributory in transitioning to a more European way of everyday life and fashion. And the more normalized this look got, the more it was represented in the journal, reflecting the real-life social change.

In line with this, we find in our study that the journal featured women repeatedly in European garments as opposed to the typical outfit of Muslim-Ottoman women. For women with unidentified religious background in the analysis, one might argue that some could in fact be Muslim but pictured simply at the "home" environment. Therefore, the journal may not have been purposefully misrepresenting Muslim Ottoman women or leaving

them out but offering a glimpse into their preferred home attire that was evolving. Consistent in this, the journal could have been actively trying to inspire the idea of a modernized woman who could choose what to wear in the long term. If this was the case, *Servet-i Fünûn* was not alone in this mission. Along with women's journals, similar mainstream publications also had undertaken that responsibility. Ümüt Akagündüz (2013) brings an example from *İçtihad* (The Viewpoint) where the modernization of women's clothing was being discussed to be one of the two major social issues as the Ottoman state transformed, with literacy.

In short, this study's look into imagery reveals the *Servet-i Fünûn* and Ahmed İhsan's take on modernization and the mainstream discourse on it. Women were pictured to be a part of the modern life. She was out there and had a new look. However, this "matter of women" was a matter of a larger social structure and development (Mardin, 2021). Therefore, although it cannot be claimed that Ahmed İhsan definitively assumed the role to construct a new woman image, he indeed promoted a new female identity for a society which still held a patriarchal outlook. There is a clear message that Ottoman women had the capacity to contribute to society like their European counterparts in many aspects of life. The fact that non-Muslim women are pictured more than Ottoman women in this study therefore could be understood not as simply insufficient visibility on the side of the Muslim women but as an effort to use Europe as a reference point and European women as role models.

5. CONCLUSION

Servet-i Fünûn's visuality shows that the life and the perception of roles and position of women, and the notion of femininity underwent a series of social contradictions in the late Ottoman period. The patriarchal structure that dominated the society also shaped the mass media, but the latter communicated a direction of changes in this structure at the same time. Our visual discourse analysis and the modes emerging from the data offer a comprehensive account of the representation of women and how this non-deterministic relationship between media and ideology worked out in the case of this impactful journal.

Action and context modes revealed that, being one of the most significant agents of the press at the time, the journal represented the contemporary woman as someone who reads, writes, socializes, and lives as a part of the modern city life. The range of professions they held was extending but still concentrated more on jobs like being a nurse in line with the feminine and caring nature she is expected to have. In addition, the role of motherhood is not discarded, with "taking care of children" a highlight from the observed activities list, although women are not just shown alongside children but in mixed- gender groups, also.

Despite the accepted norms of clothing and limits of showcasing the feminine beauty of a Muslim woman in the society, as understood from the results of the appearance mode, journal's choice of heavily presenting European fashion and uncovered hair indicated the perceived and desired direction of change in attire. In other words, the journal did not only create a new space for visibility, but also encouraged a new face and new roles of the modern woman. These, in time, must have been normalized for the mainstream Ottoman male audience and the growing women audience who were at the time was increasingly enrolled in schooling and becoming a part of professional life and authorship themselves. It possibly even inspired them to participate in press efforts in the long term.

With their progressive inclusion into the context of press, further research on the nature of self-representation of women through comparative studies can be conducted. This could help us understand both mainstream press' design of visuality and self-perception of women, and to see if they offered an original contribution to the construction of their own image representation.

REFERENCES

- Akagündüz, Ü. (2013). Kadın ve kadınlığa dair: 2. Meşrutiyet dönemi dergilerinden yansımalar (1908-1918). *Folklor/Edebiyat*, 19(73), 63-80.
- Andı, K. (2006). Servet-i Fünun Mecmuası, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4(7), 533-544.
- Avcı, Y. (2007). Osmanlı Devleti'nde Tanzimat döneminde "otoriter modernleşme" ve kadın özgürleşmesi meselesi. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, (21), 1-18.
- Başkan, Ş., & Çay, A. M. (2019). Tanzimat dönemi Osmanlı eğitim sistemi. *Journal of International Social Research*, 12(64), 176-186.
- Bell, P. (2011). Content analysis of visual analysis. In T. van Leeuwen & C. Jewitt (Eds.). *The Handbook of Visual Analysis* (pp. 10-34). Sage.
- Berger, J. (1972). *Ways of seeing*. Penguin.
- Beyaz Özbey, İ. (2022). Erzurum'da kadın sürücü olmak: Gerilimler, aşınan sınırlar ve değişen toplumsal yüzler bağlamında kadınların sürücülük deneyimleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(1), 321-333.
- Ciydem, E., Ozdemir, Y. & Erturk, N. H. (2017). Re-think the Tanzimat Period in context of the relationship between Education and Culture. *Global Journal of Sociology: Current Issues*, 7(1), 54-62.
- Çakır, S. (2010). *Osmanlı kadın hareketi*. Metis.
- Çizgen, E. (1992). *Türkiye'de fotoğraf*. İletişim.
- Demirel, F. (2013). *Dilsiz ve ama mektebi*. İdeal Kültür.
- Dominguez Andersen, P. & Wendt, S. (2015), Introduction. In P. Dominguez Andersen & S. Wendt (Eds.). *Masculinities and the Nation in the modern world: Between hegemony and marginalization* (pp. 1-18). Palgrave Macmillan.
- Eldem, E. (2015). Görüntülerin gücü: Fotoğrafın Osmanlı İmparatorluğu'nda yayılması ve etkisi, 1870-1914. In Z. Çelik & E. Eldem (Eds.), *Camera Ottomana: Osmanlı İmparatorluğu'nda fotoğraf ve modernite: 1840-1914*. (pp. 106-154). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Gelişli, Y. (2004). Education of women from the Ottoman Empire to modern Turkey. *SEER-South-East Europe Review for Labour and Social Affairs*, 7(4), 121-135.
- Gormally, M. F. (2019) Lace in fashion, *Fashion Theory*, 23(3), 459-477.
- Gopaldas, A. (2016). A front-to-back guide to writing a qualitative research article. *Qualitative Market Research: An International Journal*, 19(1), 115-121.
- Günay-Erkol, Ç. (2011). Osmanlı-Türk romanından çağdaş Türk romanına kadınlık: Değişim ve dönüşüm. *Türkiyat Mecmuası*, 21, 148-175.
- İlk İlhan, S. (2018). II. Meşrutiyet Dönemi'nde Türk kadını. *Bayterek International Journal of Academic Research*, 1(1), 56-76.
- İs İstanbul Kadın Müzesi (2014). İnas Darülfünunu ve Kadınlar Dünyası Dergisi. Düzen. https://www.duzen.com.tr/artFiles/cumhuriyete_yon_veren_kadınlar.pdf
- Ka Kabacalı, A. (2000). *Başlangıcından günümüze Türkiye'de matbaa, basın ve yayın*. Literatür.Kızıl, F. (2021). Romana yeni bir bakış: Türk romanında erkeklik ve milliyetçilik (1908-1923) [Review of the book *Türk romanında erkeklik ve milliyetçilik (1908-1923)*, by M. Gür]. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 8, 341-347.
- Kızıl, F. (2021). Romana yeni bir bakış: Türk romanında erkeklik ve milliyetçilik (1908-1923) [Review of the book *Türk romanında erkeklik ve milliyetçilik (1908-1923)* by M. Gür]. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 8, 341-47.
- Koç, F. & Koca, E. (2007). The Westernization Process in Ottoman Women's Garments: 18th Century-20th Century. *Asian Journal of Women's Studies*, 13(4), 57-84.
- Koloğlu, O. (1992). *Basınımda resim ve fotoğrafın başlaması*. Engin.
- Kress, G. and van Leeuwen, T. (2006). *Reading images: The grammar of visual design*. Routledge.
- Kurt, S. K. (2015). II. Meşrutiyet dönemi Osmanlı kadın dergilerinde aile ve evlilik algısı. *Bellekten*, 79(286), 1073-1098.
- Lister, M. & Wells, L. (2011). Seeing beyond belief: Cultural studies as an approach to analysing the visual. In T. van Leeuwen & C. Jewitt (Eds.). *The Handbook of Visual Analysis* (pp. 61-91). Sage.
- Mardin, Ş. (1985). Tanzimat ve aydınlar. In M. Belge (Ed.). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 1 (pp. 46-60). İletişim.
- Mardin, Ş. (2021). *Türk modernleşmesi*. İletişim.
- Mohajan, H. (2019). The first industrial revolution: Creation of a new global human era. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 5(4), 377-387.
- Norris, S. (2002). Multimodal discourse analysis: A conceptual framework. In P. LeVine & R. Scollon (Eds.), *Discourse and technology: Multimodal*

- discourse analysis* (pp.101-115). Georgetown To University Press.
- Odabaşı, İ. A. (2021). *Osmanlı matbuat kapitalizmi ve milliyetçilik (1913-1914)*. Türk Vakfı Yurt.
- Oliver, K. (2017) The male gaze is more relevant, and more dangerous, than ever, *New Review of Film and Television Studies*, 15(4), 451-455.
- Özger, Y. (2012). Osmanlı'da kadınların memuriyette istihdamı meselesi ve sicill-i ahvâlde kayıtlı memurelerin resmi hal tercümeleleri. *History Studies*, 4(1), 419-447.
- Özkiraz, A. & Arslanel, M. N. (2011). İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(1), 1-10.
- Öztürk, G. (2019). Osmanlı kadın hareketi öncülerinden Hanımlara Mahsus Gazete'de ideal evlilik ve aileye bakış. [Unpublished master's thesis], Tekirdağ Namık Kemal University.
- Sağlam Tekir, H. (2015). Osmanlı Devleti'nde sağır, dilsiz ve âmâların eğitimi ve toplumsal hayattaki roller. [PhD dissertation]. Kafkas University.
- Sağlam Tekir, H. (2021). *Osmanlı Devleti'nde sağır, dilsiz ve âmâların eğitimi ve gündelik hayatları*. Yeditepe Akdemi.
- Strinati, D. (2004). *An introduction to theories of popular culture*. Routledge.
- Sturken, M. & Cartwright, L. (2001). *Practices of looking: An introduction to visual culture*. Oxford University Press.
- Şeyda, A. (2006). Kadın eğitimi bağlamında Hanımlara Mahsus Gazete, A.Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 29, 279-294.
- Tan, Y., Shaw, P., Cheng, H. & Kim, K. K. (2013). The construction of masculinity: A cross-cultural analysis of men's lifestyle magazine advertisements. *Sex Roles*, 69, 237-249.
- Tanör, B. (1985). Anayasal gelişmelere toplu bir bakış. In M. Belge (Ed.). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 1 (pp. 10-26). İletişim.
- Tekinsoy, Y. E. (2016). Balkan Savaşları'nda propaganda unsuru olarak kadın ve kadın fotoğrafları. *Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın*, 2, 1005-1120.
- Tokgöz, A. İ. (2012). *Matbuat hatıralarım (3. Basım)*. Türkiye İş Bankası Kültür.
- Tokgöz, A. İ. (2020). *Babiali Yokuşu'ndan portreler*. (N. Tonga, Ed.). Çolpan
- Toprak, Z. (2014). *Türkiye'de kadın özgürlüğü ve feminizm (1908-1935)*. Tarih Vakfı.
- Uğuş, M. (2020). II. Abdülhamid dönemi basın hayatında görsel temsiliyet bağlamında basın yayın hareketi incelemesi: Servet-i Fünun mecmuası örneği. *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 65-94.
- Yıldız, H. (2018). Rethinking the political: Ottoman women as feminist subjects. *Journal of Gender Studies*, 27(2), 177-191.
- Zorlu, A. (2017). Türk modernleşmesi sürecinde Servet-i Fünun dergisinin giyim, kuşam, süslenme kültürünün değişimine katkıları, *ICANAS*, 4(3), 1471- 1491.

“KADINLAR VE PERESTROYKA” ADLI KİTAP ÜZERİNDEN SOVYET KADINLARININ SORUNLARINI OKUMAK

Chanie Rosenberg (1990). Kadınlar ve Perestroyka, Çev. Osman Akınhay.
İstanbul: Pencere Yayınları, ISBN: 278-975-7814-15-0, 1. Baskı, 152 s.

Elanur Köse Kizir¹

ÖZ

Sosyalizmin teorisyenlerinin, kadınların sosyalizm ile özgürleşeceği düşüncesinin uygulamada ne kadar özgürlük getirdiğinin sorgulandığı bu kitap, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde yaşamış olan kadınların çalışma koşulları, yaşam standartları, sağlık imkanları, aile standartları hakkında bilgi vermektedir. Kitapta, Çarlık İmparatorluğu'nda, Sovyetler Birliği'nin kurulma sürecindeki devrimlerde, Stalinist politikaların uygulama sürecinde, açıklık ve yeniden yapılanma diye adlandırılan Mihail Gorbaçov'un Glasnost ve Perestroyka politikalarının uygulandığı süreçte kadınların hak ve özgürlükleri konu edilmiştir. Kadın özgürlüğünün toplumsal ilerlemede bir koşul olduğunu belirten Karl Marx'ın sözleriyle başlayan kitapta, bahsi edilen bu uzun tarihsel sürecin Sovyet kadınına getirdikleri ve Sovyet kadınından götürdüklerini incelenmiştir. Kitapta bahsi geçen 'Sovyet kadını' terimi, Sovyetler Birliği'nin kozmopolit yapısı içerisinde yaşanan sosyo-ekonomik sorunlarla mücadele eden farklı milletlerden kadınları anlatmaktadır. Geniş bir coğrafyaya yayılan Sovyetler Birliği'ndeki kadınların ortak kimlik sorunlarının ifade edildiği kitapta, Rus kadınlarının yanı sıra Özbekistan'ın Semerkant bölgesinde yaşayan bir Özbek kadının ve Tacikistan'daki bir Tacik kadının yaşamı üzerinden Orta Asya'da yaşayan farklı milletlerden kadınlara da dikkat çekilmiştir. Ayrıca kitapta kapitalist ülkelerdeki kadınların sosyal, ekonomik ve kültürel durumlarından bahsedilerek sosyalizmin uygulamadaki eksikliği veya hataları kıyaslanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sovyet, Perestroyka, kadın, sosyalizm, yeniden yapılanma

ABSTRACT

This book questions the practical implications of the socialist theorists' idea that women would be liberated through socialism. It provides information about the working conditions, living standards, health facilities and family standards of women who lived in the Soviet Socialist Republics. In the book, women's rights and freedoms were discussed in the Tsarist Empire, in the revolutions during the establishment of the Soviet Union, in the implementation process of the Stalinist policies, in the process of applying the Glasnost and Perestroika policies of Mikhail Gorbachev, which is called openness and restructuring. The book, which started with the words of Karl Marx, who stated that women's freedom is a condition for social progress, examined what this long historical process brought to Soviet women and what they took away from Soviet women. The term 'Soviet woman' mentioned in the book describes women of different nationalities struggling with the socio-economic problems experienced within the cosmopolitan structure of the Soviet Union. The book expresses the shared identity issues of women in the vast geography of the Soviet Union, drawing attention not only to Russian women but also to women from different ethnicities living Central Asia, including an Uzbek women from the Samarkand region of Uzbekistan and a Tajik women from Tajikistan. In addition, the book mentions the social, economic and cultural conditions of women in capitalist countries and compares the shortcomings or mistakes of socialism in practice.

Keywords: Soviet, Perestroika, women, socialism, reconstruction.

¹ Ankara Üniversitesi, elaakose@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2778-4517

Sorumlu yazar / Corresponding Author: Elanur Köse Kizir e-posta: elaakose@hotmail.com

Gönderilme /Submitted: 05.05.2023 **Kabul/ Accepted:** 24.11.2023

1. GİRİŞ

On sekizinci yüzyılın sonlarından on dokuzuncu yüzyılın başlarına doğru siyasal ve düşüncel alanda değişim gösteren dünyada kadınların toplumdaki konumunu arama ve belirleme isteği, Avrupa’da Feminist Kadın Hareketi’ni ortaya çıkarmış ve zaman içerisinde yayılarak tüm dünyada etkisini göstermiştir. Feminist hareket Rusya’da ideolojinin etkisi altında kalarak sosyalist karakter kazanmıştır. Sosyalizmin kurucularından Karl Marx, “...tarih hakkında bir şeyler bilen birisi, kadın mayası olmadan büyük toplumsal değişikliklerin gerçekleşmesinin olanaksız olduğunu bilir” sözüyle kadının toplumsal dinamiklerdeki etkisine dikkat çekmiştir. Vladimir Lenin “İnsancıl bir topluma değer biçmek kadınlara, anneye ve çocuğa karşı tutumlar göz önüne alınarak yapılabilir.” sözüyle kadınlara değer biçmenin önemini vurgularken Lev Troçki ise “Yaşam koşullarını değiştirmek için, olaylara kadın gözüyle bakmayı öğrenmemiz gerekir” sözüyle kadınların dünya görüşlerine önem verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Kısacası sosyalist ideolojinin kurucularının kadınların özgürleşmesine dair ortak düşüncesi toplumun gelişmişlik seviyesinin kadına verdiği değerle ölçülebildiği yönünde olmuştur.

Kadının toplumdaki statüsünün ve toplumsal gelişme düzeyinin iyileştirilmesinin çözümü, kapitalist üretim sisteminin ortadan kaldırılmasında yatmaktadır. Çünkü kapitalizmde, kapitalistler üretimi sürekli artırmak zorundadır. Sosyalizmde ise bunun tersi

olarak üretim ve birikim tüketime bağlıdır. Bu kriterlere göre toplumun kapitalist veya sosyalist olduğuna karar verilir. Aslında Rusya’da kadınların işçi, anne ve ev hanımı olarak ihtiyaçlarının daha yüksek düzeyde karşılandığı gerçeğinden yola çıkılarak Rusya’nın sosyalist olduğu sonucuna varılabilir. Ancak üretimin önceliği -başta kadınların olmak üzere- halkın ihtiyaçlarının daha az karşılandığı birikim ise, Rusya’nın kapitalist olduğu sonucunu gösterir. Bu nedenle, Sovyet toplumunun biçimine karar vermek için kadınların yaşamlarını göz önünde bulundurmak gerekir.

Chanie Rosenberg’in tanıtımı yapılan çalışması, “Kadınlar ve Perestroyka” başlığını taşımakta olup bu eser Türkçeye Osman Akınhay tarafından kazandırılmıştır.² Eser, giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Kullanılan verilerin ağırlıklı olarak Rus basını,

² Eserin orijinal adı: Chanie Rosenberg, *Women and Perestroyka*, Bookmarks, London, 1989.

radyonu ve televizyonunun çeviri özetlerinden elde edildiği gözlemlenirken, aynı zamanda önemli ölçüde Batı kaynaklarından da yararlanmış ve bu kaynaklar metin içinde belirtilmiştir. Bu nedenle eser dönemin Rusya dışına ulaşmayan kaynakları içermesi bakımından önemli bir nitelik taşımaktadır. Yazar, anlaşılması güç Sovyet terminolojisine rağmen akıcı bir üslup tercih ederek Sovyet toplumunda kadınların statüsünü analiz etmeyi amaçlamıştır. Yazar, “Rusya’da kadınların kurtuluşunun gerçekleşmediği” iddiasını ortaya atarak, bu durumu “çünkü orada sosyalizmin başarıya ulaşmadığı” şeklinde açıklamaktadır. Yazar, bu ifadesinin kitabının temelini oluşturduğunu vurgulamaktadır. (Rosenberg, 1990, s.6).

Eserin giriş kısmında Rosenberg, feministler arasında sosyalizmin başarısının kadınların kurtuluşunu sağlamadığı düşüncesini, sosyalist feministleri de içine alarak ifade etmiştir. Bu görüşünü desteklemek için sosyalist Rusya’da kadınların eşitliğe ulaşamadığını, hatta potansiyel güçlerinin farkında olmadıklarını örnek olarak sunmuştur. Bu durumu, hem yöneticilerin çoğunluğunun erkek olduğu ataerki ilişkilerle açıklarken, aynı zamanda Tüm Dünyada Devrim’ teorisinin başarısızlığı sonrasında ‘Tek Ülkede Devrim’ teorisine dönülmesini de neden olarak göstermiştir. Ayrıca kapitalist bir ülkedeki kadınların günlük zorluklarını sosyalist bir örnekle, yani Rusya ile karşılaştırarak, sonuçların her iki ülkede de neredeyse aynı olduğunu belirtmiştir. Bu benzerlikleri vurgularken, farklılıkların önemsiz olduğunu ifade etmiştir. Yazar, bölümlerin kısa tanımlarını yaparak giriş kısmını tamamlamıştır.

Çalışmanın birinci bölümü, “Bugünkü Rusya’da Kadınlar” başlığı altında ele alınmaktadır. Yazar, kadınların işçiler, ev kadınları, toplum üyeleri olarak içinde buldukları koşulları “Kadınlar ve Çalışma”, “Konut”, “Tüketici Malları”, “Sağlık”, “Aile”, “Fahişelik” ve “Hangi Yolla?” başlıklı yedi alt bölümde verilere dayanarak detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. 1920’lerin sonlarında Stalin’in iktidarı tamamen ele geçirmesi üzerine, “birikim uğruna birikime, üretim uğruna üretime” vurgusunu içeren Beş Yıllık Planları uygulaması, bir karşıdevrimi temsil edip kapitalizmi yeniden getirmiştir. Kadınlar, kapitalist sistemin her alanında olduğu gibi, ezilerek çifte yük altında kalmışlardır.

“Kadınlar ve Çalışma” başlığı altında yazar, “Bugünkü Rusya’da Kadınların” işçi sınıfının yüzde 51’ini oluşturduğunu, endüstriyel iş alanlarının hemen hepsinde kadınlara ait iş bölümü mevcut olduğunu, ancak bu iş alanlarının çalışma koşullarının kötü olduğunu belirterek açıklamıştır. Kadınların çalıştığı fabrikaların çoğu, devrimden önce inşa edildiği için hiçbir pratik değişime uğramamıştır. Makinelerin ortalama erkek vücuduna uygun olarak tasarlanması ve kadın işçilerin göz ardı edilmesi, ayrıca eski makinelerin kullanılması nedeniyle birçok meslek hastalığının kadınlarda ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ancak fabrika kliniklerindeki doktorların iş kazalarını ve hastalıkları düzenli raporlarla Komünist Partisi’ne bildirmeleri, kadınların işlerini kaybetme korkusuyla doktora gitmemelerine ve daha ciddi sorunlarla karşılaşmalarına yol açmıştır. Buna duruma örnek olarak, zor doğum vakalarının iki katına çıkması, doğan bebeklerin ortalamanın altında ağırlığa sahip

olması ve solunum sıkıntıları çekmeleri gösterilebilir.

Rusya’da koruyucu yasalar her zaman mevcut olmuş, ancak bu yasaların uygulanması ve korunması için mekanizmalar eksik kalmıştır. Sendikaların asıl amacı, o dönemdeki Beş Yıllık Plan’ın kotalarını karşılamak olmuş ve kadınların sorunları sendikalar tarafından yeterince önemsenmemiştir. Bu nedenle, kadınlar planı yerine getirmek için ağır fiziksel işlerde, gündüz-gece vardiyalarında, uzun çalışma saatlerinde, mesaiye kalarak³, erkeklerden daha az ücret alarak çalışırlar. Bu çalışma düzeninde kadının evdeki durumu göz ardı edilmiştir. Çocuklu anneler, çocuklarının ihtiyaçları doğrultusunda fazla izin talep etmek isteseler bile, bu istekler genellikle dikkate alınmamıştır. Çalışan çocuklu annelerin, izin dönüşünde işsiz kalma riskini göze almak istemedikleri için izin kullanmaktan kaçınmışlardır. Yazar, kadınların toplumdaki azalan statüsünü, kadınların vasıfsız mesleklerde aşırı temsil edilirken yönetim pozisyonlarında yetersiz temsil edilmeleriyle ilişkilendirmiştir. Bu durum, kadın özgürlüğünü amaçlayan sosyalist sistemi benimseyen Rusya Komünist Partisi’nin üyeleri ve parti il komiteleri sekreterliklerinde erkek egemen yapısını örneklemiştir.

“Konut” başlığı altında yazar, Rusya’da çalışan kadınların yaşam kalitesini konutlar üzerinden aktarmıştır. Stalin’in ekonomiyi ağır sanayiye yoğunlaştırmasıyla birlikte hizmet sektörünün ihmal edilmesi, İkinci Dünya Savaşı’nın yaratmış olduğu tahribat,

yetersiz ve kötü barınma koşulları kadınların halihazırdaki yaşam koşullarını daha da zorlaştırmıştır. Konut sıkıntısı nedeniyle yıllarca ev sırası beklerken konut sırası gelince rüşvet ile karşılaşmaları, birçok ailenin küçük bir odayı paylaştıkları komün apartmanlarda kalabalık bir şekilde yaşamaları, evlendikten sonra ev ihtiyacını bildirenlere çözüm olarak boşanmayı önermeleri, konut yapımının işletme ve çiftlik fonlarına bağlanırken işletme ve çiftlik sahiplerinin Beş Yıllık Plan’ı yerine getirmekle meşgul olmaları, yazarın kadınların omuzlarındaki yükü daha da artıran konut sıkıntısına dair verdiği örneklerden sadece birkaçıdır.

“Tüketici Malları” başlığı altında yazar, insanların maddi ihtiyaçlarını karşılamalarının hem mal ve hizmetlerin mevcudiyetine hem de devletin bu ihtiyaçların üretmesine bağlı olduğu kriteri üzerinden Rusya’nın kapitalist olarak değerlendirilmesi gerektiği kanaatine varmıştır. Çünkü Batı ülkelerindeki işçilerle Rusya’daki işçilerin, zorunlu mal ve hizmetlere erişimde farklı nedenlere rağmen benzer zorluklar yaşadıklarını belirtmiştir. Bu bağlamda, ekonomik sıkıntı içinde aile, eş, çocuklar ve ev işleri sorumlusu olarak görülen kadınlar üzerinde daha belirgin bir etki yaratmaktadır. Zorlu çalışma hayatlarını kötü ulaşım koşullarında sürdüren kadınlar, tüketim malları için de saatlerce kuyruklarda bekleyerek enerjilerini kaybetmişlerdir. Ayrıca yazar, kadınların tüketim mallarını temin etme sürecinde yaşadıkları sıkıntı ve zaman kaybının yanı sıra elde ettikleri

³ Kara Cumartesi: Plan’ı yerine getirmek üzere gönüllü Cumartesi çalışması diye bilinen uygulama.

Bu uygulamada fazla mesai kişiye sorulmaz, görevi olarak görülür.

malların kötü kalitede olmasını da vurgulamıştır.

“Sağlık” başlığı altında yazar, Beş Yıllık Planların uygulanması ve çalışmanın makineleştirilebilmesi için halk sağlığını korumak amacıyla kârdan pay ayrılmadığını açıklamıştır. İhmalkârlık olarak nitelendirilen bu durumun aslında yetkililerin sağlık hizmetleriyle ilgili uygun kararlar almaması ve kazaları, hastalıkları, çevre kirliliklerini görmezden gelmeleriyle ilişkili olduğunu belirtmiştir. Bu durumu polikliniklerin tehlikeli binalara kurulması, hastanelerdeki onarımların doktorların yapması ve kullanılmış enjektörlerin tekrar kullanılması gibi durumlar üzerinden örneklemiştir. Ayrıca sosyalistlerin kadınların özgürleşmesi konusunda kürtaj hakkını savunmalarına rağmen Stalin tarafından kürtaj yasaklanmış, doğum kontrol haplarının dağıtımına onay verilmemiş, rahim içine yerleştirilen araçlar ve prezervatiflerin kıt ve pahalı olduğundan temin edilemediğini belirtmiştir. Bu durum kadın ve çocuk sağlığını olumsuz etkilemiştir. Yazar, kadınların hastane kuyruklarından, kötü hizmetlerden, kirlilik ve enfeksiyondan kaçınmasının yolunun ücretli muayene olduğunu belirtirken özel sağlık hizmetlerinin popüler olmasıyla birlikte üst düzey insanların bütçelerine uygun olduğunu vurgulamıştır.

“Aile” başlığı altında yazar, kapitalist ailenin emek gücünün sürekli üretilerek toplumsallaştırmanın ucuz bir aracı olduğunu belirtmiş, aynı zamanda sosyalist ailenin dış dünya karşısında bir sığınak olarak görüldüğünden bahsetmiş ve aslında sosyalist ailenin zorlu koşullar altında kapitalist aileye dönüşümünü izah etmiştir.

Rusya’da aile kavramının yaşam zorlukları ile değişime uğradığını ifade ederken, boşanma oranlarının artışı, ayrı yaşayan aile bireylerinin sayısının çoğalması, yoksulluk nedeniyle terk edilen bebeklerin sayısındaki artış ve doğum oranlarında yaşanan düşüşün bu değişimi örneklendirdiğini belirtmiştir. Sosyalist aileyi güçlendirmek isteyen yetkililerin aslında vatandaşların özel hayatlarını kontrol etmek amacıyla aileyi araçsallaştırdığını ifade etmiştir. Yazar, ayrıca bu bölümde Rusya Müslümanlarına da değinmiştir. Müslümanların yüksek doğum oranlarının toplumsal gerilik olarak değerlendirildiğini ve bu nedenle kaynak dağıtımında ayırım yapıldığını belirtilmiştir. Rusya Müslümanlarının kadınlarının başlık parası, çeyiz, bekaret, ev işlerinin sorumluluğu, aile büyüklerinin ve eşinin baskısı gibi birçok geleneksel baskılara maruz kaldıklarını, aynı zamanda devlet tarafından da ötekileştirildiklerini ifade etmiştir. Bu baskıların sonucunda kendilerini yakarak öldüren kadınlara “Canlı Meşaleler” denildiği belirtilmiştir (Rosenberg, 1990, s.66). Rus kadınların aile içinde maruz kaldığı bir diğer sorun olan ‘sarhoş koca’ durumuna da değinen yazar, bu durumda Rus kadınlarının din ile avunduklarını ve kiliseye güvendiklerini belirtmiş, ancak Perestroyka politikaları gereğince kiliseye statü verilirken İslamiyet ile anlaşılmadığını vurgulamıştır. Dolayısıyla Rusya Müslümanlarının sığınacak dinlerinin olmadığı da vurgulanmıştır.

“Fahişelik” başlığı altında yazar, seks işçiliğinin toplumun ve ekonominin yönlendirmesinin bir yansıması olarak yaygınlığını ele almıştır. 1917 Ekim Devrimi’nden sonra kaybolan seks işçiliği, Mart 1921 Yeni Ekonomik Politika (NEP) ile

tekrar ortaya çıktığını belirtmiştir. Yazar, seks işçiliğinin görünmemesi izlenimi oluşturan sahte bir algının yanlış olduğunu vurgulayarak, seks işçiliğinin kadınlar tarafından sadece bir gelir kaynağı olarak değil, aynı zamanda geçimlerini artırmak amacıyla tercih edilen bir yol olarak görüldüğünü ifade etmiştir. Seks işçiliğinin, uyuşturucu, alkol, yasadışı döviz işlemleri ve diğer suçları beraberinde getirdiğini ve hastalık oranlarında önemli bir artışa neden olduğunu belirtirken, yetkililerin ceza işlemlerinde gevşek davranmasının toplumsal ahlakın bozulmasına neden olduğunu belirtmiştir. Yazar, Moskova'da 15-17 yaş aralığındaki öğrencilerle yapılan bir anketin sonucunda seks işçiliğinin itibarlı mesleklerin önünde tercih edildiğini paylaşmıştır (Rosenberg, 1990, s.78). Bu bölümün sonunda yazar, kadınlara karşı resmi tutumlardan biri olarak düzenlenen "Miss Moskova 1988" yarışması üzerinden ideal kadın algısını eleştirmiştir, evin sorumluluklarını üstlenen, çocuk sahibi, başarılı bir işçi ve her şeye rağmen güzel olması beklentisinin altını çizmiştir.

"Hangi Yolla?" başlığı altında yazar, Sovyet kadınlarının dünya genelindeki diğer kadınlar kadar ağır koşullarda ezilmediği için Sovyet toplumunun sosyalist olmadığını vurgulamıştır. 1917 Ekim Devrimi'nin ardından kısa sürede kadınların ve çocukların ihtiyaçlarının önemsendiği toplumsal bir sistem oluşturulduğunu ve o dönemdeki Sovyet yöneticilerinin kadınları özgürleştirmek için savaş, ekonomik çöküş ve yaygın açlık koşullarında bile çaba harcadıklarını ifade etmiştir. Ancak kadınların açıklık ve yeniden yapılanma politikalarıyla birlikte ortaya çıkan

sorunlarını ve sosyal konumlarını incelerken, bu sorunlarının çözülmek yerine üstü kapatılmış bir tarihe dayandığını belirtmiştir. On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'nın en geri ülkesi konumunda bulunan Rusya'nın, kadınlarının devrim yolu ile kısa süreliğine dünya genelinde ileri seviyede toplumsal cinsiyet eşitliğine önem veren sistem kurmasını ve ardından Stalin ve bürokratik devlet kapitalist sınıfına bağımlı hale gelmesi sürecinin dikkatle incelenmesi gerektiğini vurgulamıştır. (Rosenberg, 1990, s.82).

Çalışmanın ikinci bölümü, "Çarlık'tan Perestroyka'ya" başlığı altında ele alınmaktadır. Yazar, dört alt bölümde; "Çarlık Döneminde Kadınlar", "Devrimle Gelen Özgürlük", "Stalinizm" "Perestroyka Ne Getiriyor?" başlıkları altında, Çarlık döneminde kadınların statüsü, devrime etkileri ve devrimde elde ettikleri kazanımlar, devrim sonrası kazanımların kaybı ve Kruşçev, Brejnev ve Gorbaçov dönemlerinde yapılan değişiklikler üzerinden Rusya'nın tarihsel sürecinde kadınların toplumsal konumunu anlatmıştır.

"Çarlık Döneminde Kadınlar" başlığı altında yazar, vasıfsız işlerde çalışan kadınların, yaşam koşullarını açıklamıştır. Kadınlar hem kırsal alanda hem de kentsel bölgelerde kalitesiz, kalabalık, sağlıksız ve pahalı barınma koşullarında yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmışlardır. Çalışma koşulları da ağır olup, özellikle havalandırması az veya hiç olmayan fabrikalarda çalışan kadınlar, zorunluluktan iç çamaşırlarıyla çalıştıkları için cinsel tacize maruz kalmışlardır. Kadınlar, erkeklerden daha az ücretlere karşılık çalışmak zorunda kaldıkları için seks işçiliğini ek gelir kaynağı

olarak görmüşlerdir. Uzun çalışma saatleri ve patriyarkal Rus toplumunun kadınlara evin ve ailenin sorumluluklarını yüklemesi nedeniyle kadınlar erken yaşlanmaya maruz bırakılmışlardır. Yazar, Çarlık döneminde kadınların, yasaların bir adamın karısını dövmesine açıkça izin verdiği bir ortamda erkeklerden daha aşağıda görüldüklerini belirtmiştir. Ancak tüm bu koşullar, 1890'ların ortasında başlayan bir grev dalgasıyla değişime uğramıştır. Özellikle 1905 Devrimi, kadınlara somut kazanımlar sağlamıştır. 1907-1912 yılları arasındaki baskı dönemi bu kazanımları ortadan kaldırmış olsa da kendilerini dönüştürebileceklerine olan inançlarını artırarak devam ettirmişlerdir. Pravda gazetesinin 1913'te 'Uluslararası Kadınlar Günü' adına özel bir sayı çıkarması ve Rabotnitsa (Çalışan Kadın) adlı kadınlara özel gazete yayımlanması, kadınların kararlılıklarını göstermiştir. Ayrıca yazar, bir tekstil işçisinden kadınların işçi sınıfına olan desteklerini aktarmıştır; "Kadın işçilerin hareketi, proleter hareketin büyük nehrine akıtılan ve ona kuvvet veren bir yan koldur." (Rosenberg, 1990, s.92).

"Devrimle Gelen Özgürlük" başlığı altında yazar, sosyalist kadınların kararlılıkları sonucunda elde ettikleri kazanımlardan bahsetmiştir. 1917 İhtilali, aslında 1914'te başlayan savaşın neden olduğu yiyecek temini sıkıntısının kadınlarda yaratmış olduğu öfkenin sonucunda başlayan ayaklanmalar neticesinde gerçekleşmiştir. Bolşevik yönetiminin kadınların grevine soğuk tepki göstermesine rağmen, eylemlerin beklenmedik bir sonuca ulaştığı anlaşılmıştır. Yazar, Bolşevik Devrimi'nin başarıya ulaşmasının ardından Pravda gazetesinden

alıntı yaparak şu satırlara yer vermiştir; "*Kadınlara selam! Enternasyonel'e selam! Kadınlar Günü'nde Petrograd sokaklarına ilk çıkanlar kadınlardı... Kadınlara selam!*" (Rosenberg, 1990, s. 95).

1918'de kadınlarla ilgili çıkan kararnamelerde kadınlara tam oy hakkı tanınmış, kadın-erkek eşitliği esas sayılmış, boşanma hakkı verilmiş, çalışma ortamlarında, saatlerinde, vardiyalarında iyileştirilmeler yapılmış, çalışma ücretleri artırılmış, sendikalaşma imkânı verilmiş, çocuklu annelere izin imkanları yaratılmış, doğum kontrol imkânı sunulmuş, doğumevleri, çocuk bakım merkezleri, çamaşırhaneler ve terzihaneler kurulmuştur. Bu yasalar kadınları çalışmaya özendirilmiş, ancak geleneksel önyargılara tam olarak engel olamamıştır. Kadın işçilerin kötü örgütlenmelerinden dolayı işçi sınıfının ilerlemesine engel oldukları düşüncesi yönetim kadrolarında işçileri temsil edemeyecekleri endişesini uyandırmıştır. Ancak Vladimir Lenin, sosyalist kadınların çabalarını örgütlü mücadeleye aktarmak için Komünist Parti'de "Jenotdel (Jenskiy Otdel)" kadın birimini kurmuştur. Yazar, Sovyetler Birliği'nin her bölgesindeki kadınlara ulaşmayı amaç edinen Jenotdel'in başarısını sayısal veriler üzerinden açıklamıştır. Ancak "Tüm Dünyada Devrim" teorisinin başarısız olmasıyla "Tek Ülkede Devrim" teorisine geçilmiş ve 1921'de yürürlüğe koyulan Yeni Ekonomik Politika (NEP) kadınların özgürlüğüne darbe niteliğinde olmuştur. Yazar, Yeni Ekonomik Politika (NEP)'nin işsizliği getirmesi nedeniyle vasıfsız olarak görülen kadınların büyük bir çoğunluğunun işsiz kaldığını, bu durumun seks işçiliği oranlarını artırdığını ve kadınlara ait görülen

sorumlulukların ortadan kaldırılmasını amaçlayan komünal kurumların işlevini kaybettiğini belirtmiştir. Böylece hem evlerine kapanıp erkeklere bağımlı hale gelmeleri üzerinden ekonomik ve sosyal özgürlüklerini kaybettikleri vurgulanmıştır.

“Stalinizm” başlığı altında yazar, Yeni Ekonomik Politikasının (NEP) işçi sınıfının etkisini azaltmasıyla birlikte bürokrasinin işçi sınıfının üstüne çıkmasını ve kadınların sorunları da dahil olmak üzere toplumsal sorunlarda gerici etkisi bulunan eski Çarlık bürokratlarının göreve alınmasıyla Rusya’da baskıcı politikaların başladığı dönemi açıklamıştır. Kadınların bu dönemde Troçki’nin Sol Muhalefeti’ne güvenerek devrimci politikaların devam etmesini istediklerini belirten yazar, muhalefetin içeride işçi sınıfını güçlendirmeyi dışarıda ise dünya devrimi yaymak için çaba gösterip dünya devrimini beklemeyi önerisinin başarısız olmasıyla kadınların bu düşüncesinin sona erdiğini belirtmiştir (Rosenberg, 1990, s.108).

Yazar, 1928’de başlatılan ilk Beş Yıllık Plan’ın, Rusya’da sosyalizmi geçersiz kıldığını ve kapitalizmi hâkim kıldığını belirtmiştir. Buna göre Batılı ülkeleri yakalayabilmek için üretimi artırarak sermaye birikimine yönelen üretim planlarının yerine getirilmesi amaç edinilmiş ve bu amaca aykırı davranışlarda bulunanların “üretim planını sabote ettiği” düşünülerek işten çıkarılarak cezalandırılmışlardır. Yazar, kadınların yaşam ve çalışma şartlarını korumanın, kadınların çalışmaya özendirilmesinin bir kenara bırakıldığını belirterek, bu durumu devrimin ilk yılları ile karşılaştırdığında kadınlar için yenilgi olarak nitelendirmiş ve kadınların özgürlüğünün toprağa gömülmesi

olarak betimlemiştir. Hatta yazar bu durumu devletin ekonomik planlarına uygun çizgide çalışmalarına devam eden Jenotdel’in, 1930’da Uluslararası Kadınlar Günü için benimsediği sloganın “Yüzde 100 Kolektifleştirme!” olarak belirlenmesine rağmen, 1932’de feshedilmesiyle örneklendirmiştir (Rosenberg, 1990, s.111). Yazar, değişen rejimin kadınların sorunlarıyla ilgilenmeme durumunu, 1917 ile 1930 yılları arasında karar ve kararnamelere kadınların sorunları hakkında 301 madde eklenirken 1930 ile 1967 arasında 3’e düşmesi üzerinden izah ederek, devrimin ilk günlerinde öne çıkan “kadın sorunu”nun zamanla görünmez olmaya başladığını göstermiştir. Bunun üzerinden toplumun ilerlemesinde olduğu kadar gerilemesinde de kadınların toplumsal durumunun etkili olduğunu vurgulamıştır.

Rejimin yeni hedeflerini desteklemek amacıyla hem işçileri disipline etmek hem de fabrikalardaki işgücü açıklarını kapatmak için doğum oranlarını artırmak istediğini belirten yazar, Stalin’in aile kurumuna bakışına dikkat çekmiştir. Kapitalist düşünce anlayışına göre aile, zamanın çalışan neslini besleyecek ve bir sonraki nesli doğurup yetiştirecek en ekonomik kurum olarak görülmüştür. Stalin’in kapitalist aile kurumuna yaklaşımının da aynı olduğuna işaret eden yazar, bu bağlamda evlilik dışı cinsellik “cinsel aşırılık” ya da “anarşi” olarak kınanmış, evlilik kurumu özendirilmiş, boşanma oranlarının azaltılması için boşanma bedelleri ödenemeyecek miktarlara getirilerek zorlaştırılmış ve boşananlara nafaka zorunluluğu getirilmiştir. Doğum oranlarının artırılması için kürtaj yasaklanmış, annelik yüceltilmiş, çocuk

bakımı imkanlarının artırılması hedeflenmiş ve fazla çocuk sahibi olanlar maddi olarak ve madalyalar ile ödüllendirilirken ve küçük ailelere ve bekârlara özel vergi koyulmuştur.

“Perestroyka Ne Getiriyor?” başlığı altında yazar, Gorbaçov’un Perestroyka ve Glasnost politikası sonucunda yapılan reformların sebeplerini ve kadınlar için kazanımlarını açıklamıştır.⁴ Sovyet ekonomisi, zengin doğal kaynaklar, köylülerin sanayiye aktarılması, kadınların çalışma hayatına girmesi ve yüksek doğum oranları sayesinde dünyanın ikinci büyük ekonomisine sahip olmuştur. Ancak yazar, potansiyel kadın emeği havuzunun kurduğunu, doğum oranının gerilediğini ve bu durumun kitlesel protestolara sebep olduğunu belirtmiştir. Yazar, Gorbaçov’un aileyle ilgili geleneksel bütün burjuva değerleri ve kadının onun içindeki yerini vurguladığı sözlerini şöyle aktarmıştır;

“Kadınlar evdeki günlük görevlerini yerine getirmeye yeter zaman bulamıyorlar artık. Problemlerimizin pek çoğunun bir ölçüde aile bağlarının zayıflamasından ve aile sorumlulukları karşısında gevşek tutumlardan kaynaklandığını keşfettik... basında, kamu kuruluşlarında, işte ve evde sıcak tartışmalara giriyoruz. Amaç kadınların salt kadınca misyonlarına dönmelerini

olanaklı kılmak için neler yapmamız gerektiği sorununu ortaya koymak.” (Rosenberg, 1990, s.131).

Doğum oranlarını artırmak amacıyla sunulan taahhütler arasında, doğum izninin uzatılması, kadınlara öncelik tanınması, genç ailelere kooperatiflerde öncelik verilmesi, anaokullarının imkanlarının genişletilmesi ve gece vardiyalarında kadınların çalıştırılmaması gibi sözler bulunmaktadır. Ayrıca, bürokratların rüşvetle elde ettikleri konutların toplumsal amaçlar doğrultusunda boşaltılması (hastane anaokulu) vaadi de yapılmıştır. Ancak yazar, doğum oranlarını artırmak isteyen Gorbaçov’un aslında bu oranları Avrupa Rusları arasında artırmak istediğini belirtmiştir. Çünkü Rusya Müslümanları arasındaki doğum oranının ortalamanın yaklaşık dört katı kadar yüksek olduğunu ve devletin buna olumsuz bir yaklaşım sergilediğini ifade etmiştir. Ayrıca, Gorbaçov’un vaatlerinin aşağıdan yukarıya talep şeklinde olmayıp yukarıdan aşağıya uygulanan reformlar olduğunu vurgulayarak, bu yaklaşımın istenenin tam tersi sonuçlar doğurduğunu öne sürmüştür. Yazar, kısıtlamalara getirilen bir kapının açılması sonucunda toplu protestoların kontrolden çıktığı durumda tekrar kapatılması örneği üzerinden açıklamıştır. Bu durumun toplumda ve özellikle de kadınlarda endişe, kuşku, hayal kırıklığı ve öfke uyandırdığını ifade etmiştir.

⁴ Perestroyka Politikası: Sosyalizmin dinamiklerinin sarsılmasıyla birlikte serbest ekonomi yöntemi ile Sovyet ekonomisinde yeniden yapılanma politikasıdır. 1979 yılında dönemin devlet başkanı Leonid Brejnev tarafından önerilen yapılandırma politikası 1980 yılından itibaren Mihail Gorbaçov tarafından yürürlüğe konulmuştur.

Glasnost Politikası: Çernobil Nükleer Santral patlamasının ardından Sovyet sansürü nedeniyle toplumsal infial ve yetkililere güvensizlik yaşanmıştır. Bu nedenle 1985 yılında Sovyet toplumunun gizli kalmış yönlerini ortaya çıkarmak, fikir ve özgürlüklerin daha rahat ifade edebilmek için “açıklık” politikası yürürlüğe koyulmuştur.

Son olarak yazar, kitabın sonuç bölümünü yazmamış ve fikirlerini bir paragrafta özetlemiştir. Yazar, kadınların eski güvenlerini yeniden kazandıklarında daha iyi teknolojik kaynaklar ve maddi koşullar elde ederek kapitalizmi ortadan kaldırarak sosyalizmi getirme yoluyla özgürlüklerine kavuşabileceklerine inandığını belirtmiştir. Yazar, bu mücadelenin yeni bir hareket olmadığını, ancak Stalin'in karşı-devriminin Bolşevikleri durdurduğu noktadan devam edeceğini ve bu şekilde kadınların gerçekten eşit ve özgür olabileceklerini belirterek cümlelerini tamamlamıştır.

2. SONUÇ

Eserin Çarlık Rusyası ve Sovyet Rusyası'nda kadınların toplumsal statülerindeki değişimleri inceleyerek, yakın dönemde Rusya'da kadın hakları üzerine araştırma yapacaklar için önemli bir özet kaynak olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, Sovyetler Birliği'nde 'Sovyet Kadını' terimi altında değerlendirilen Rusya Müslümanlarının Rus propagandasına tabi tutulma sürecinin tarihsel gelişimini anlamak açısından da faydalı olduğunu belirtmek önemlidir. Yazar, çalışmanın geniş kapsamlı olması nedeniyle derinlemesine bir anlatım yerine, konunun daha basit ve yüzeysel bir şekilde anlaşılabilmesini amaçlayarak bir tercih yapmıştır. Bu yaklaşım, okuyucuda bazı soru işaretleri oluşturarak ve yeni araştırma konularını teşvik ederek bilgiyi daha etkili bir şekilde özümsemesini hedeflemiştir. Bunun yanı sıra yazarın uzun cümleler kurması nedeniyle, eserin çevirisinde cümle düşüklükleri ve anlatım bozuklukları oluşmuştur. Bu durum, metnin genel okunurluğunu etkilememekle birlikte dikkat çekmektedir. Diğer taraftan eserin

fiziksel yapısıyla ilgili okuyucuyu zorladığını söylemek mümkündür. Fiziksel eksikliklerden biri eserin bir kaynakçasının bulunmamasıdır. Bu durum sonraki dipnotlarda ilkinin arayıp bulma zorunluluğunu doğurmaktadır. İkinci eksiklik ise eserin son baskısının 1990 yılında yapılması nedeniyle hem temin imkanının bulunmaması hem de güncelleştirilmemiş olmasıdır. Üçüncü eksiklik ise yazarın konu akışını yakın dönemden eski döneme ve tekrar yakın döneme şeklinde ilerletmesidir; bu durum olay akışını takip etmeyi zorlaştırmıştır. Ancak, bu eksikliklere rağmen aktarılan olaylar ve fikirler geniş bir bağlamda yer almaktadır.

Eserin kapitalizm ile sosyalizm üzerinden Batı ve Rusya'yı karşılaştırarak inceleyerek, bu süreçlerin arkasındaki ideolojiyi ve yapılanmayı mantıklı ve tutarlı bir çerçevede sorgulaması bakımından tarih bilimi için önemlidir. Yazarın siyasi geçmişi ve diğer eserleri göz önünde bulundurulduğunda, olaylara objektif bir yaklaşım sergilediği gözlemlenebilir. Ancak, kitabın son bölümdeki bazı analizlerinde yazar, sosyalist kadınlarla ilgili duygusal bir bakış açısını dile getirmekten kaçınmamıştır. Bu nedenle eserin dikkatli incelenmesi önerilir. Ayrıca eserin 1990 yılında, Sovyetler Birliği'nin dağılmadığı bir dönemde son baskısının yapılması nedeniyle, varılan yargılardan çıkarılan sonuçlar çarpıcı nitelikte açığa kavuşturmuştur. Kitabın kapak tasarımı, tuğlayı andıran dikdörtgen şekiller arasından bakan bir çift kadın gözü ile geleneksel ve toplumsal yargılarla örülmüş duvarlar arasından 1917 Devrimi ile bir aydınlık pencere bulan ancak o pencereyi genişletemeyip sıkışan kadını tasvir

etmektedir. Bu bağlamda, kapak tasarımının kitabın amacına hizmet ettiği söylenebilir.